

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 1

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK

VE

DEMOKRASİ KOMİSYONU

3'üncü Toplantı

12 Ağustos 2025 Salı

Gündem:

- Komisyon çalışmaları kapsamında davet edilecek kurumlar ve ilgili diğer kişiler; yürütülecek çalışmalar, Komisyonun çalışma takvimi, teknik konularda özellikle idareden ve akademi den rapor ve analiz talepleri hususlarında Komisyon üyelerinin önerilerinin alınması

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 2

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

12 Ağustos 2025 Salı

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.05

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Komisyon toplantısını açıyorum.

Toplantı yeter sayımız vardır, çalışmalara başlıyoruz.

Öncelikle, bu Komisyonun ilk iki toplantısında amacına ve bu Komisyonun kuruluş ruhuna uygun bir şekilde çalışmalarını gayet disiplinli ve gayet muntazam bir şekilde yürüten bütün Komisyon üyelerimize teşekkür ediyorum. Burada herkes fikirlerini açık bir şekilde dile getirdi, herkes son derece farklı açılardan baksalar bile katkılarını ortaya koyabilmeyi başardı. Dolayısıyla, Komisyonumuzun ruhuna uygun bir şekilde buradaki görüşmeler de açık bir şekilde gerçekleşti ancak geçtiğimiz toplantı, bildiğiniz gibi, işin niteliği gereği yani Millî Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı ve Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanının Komisyon üyelerimizi bilgilendirme toplantısı doğal olarak kapalı bir şekilde gerçekleşti. Toplantıdan sonra birçok arkadaşımız da toplantının niçin kapalı gerçekleştirildiğini daha iyi anladıklarını ifade ettiler. Dolayısıyla, ben her şeyden evvel fevkalade uyumlu bir şekilde, maksada matuf bir şekilde, gerçekten sonuç almak için iyi niyetli çabalarını ortaya koyan bütün Komisyon üyesi arkadaşlarımıza yürekten teşekkür ediyorum.

Bu Komisyonun en temel meselesi... Terör örgütünün silahları bırakmasıyla birlikte ortaya çıkan süreçte gerçekleşecek olan adımların millet adına takip edilmesi, gerekli olan birtakım düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede Türkiye'nin bu tarihî dönemecinde demokratikleşmeyle ilgili adımların da konuşulması Komisyonumuzun hiç şüphesiz en önemli vazifeleridir. Bu çerçevede, Komisyonumuz çalışmalarına sahip olmaktadır, samimiyetle sahip çıkmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi adına faaliyet gösteren yani millet iradesi adına faaliyet gösteren bu Komisyon kendi gündemine hâkimdir ve aldığı kararlarla birlikte yoluna devam etmektedir. Bu çerçevede, ilk iki toplantıda alınan kararların oy birliğiyle verilmiş olması da kayda değerdir. Böylesine önemli, böylesine tarihî bir dönemde atılan bu adımların bundan sonra da yine

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 3

ortaklaşa, mümkün olabilen en büyük ittifakla ortaya çıkması en büyük arzumuzdur.

Sayın milletvekilleri, bildiğiniz gibi, terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkarılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi, özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar yapılması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde mümkün olan en geniş temsil oranı sağlanarak, aynı zamanda da siyasi parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayılarını da göz önünde bulundurarak adil temsil ilkesi gereği 51 üyeden oluşan bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Başkanlığımızca bu karar ortaya konulduktan sonra, buna göre öncelikle grubu bulunmayan siyasi partilere 1'er üye verildi; kalan 45 üyelik, bir siyasi parti grubunun en az 2 üyeyle temsil edilmesi prensibi ortaya konularak siyasi parti gruplarına Parlamentoda temsil ettikleri güçleri oranında paylaştırıldı. Böylece Adalet ve Kalkınma Partisi Grubuna 21, Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna 10, Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi Gruplarına 4'er, İYİ Parti ve Yeni Yol Partisi Gruplarına da 3'er üyelik düşmüştü. Bu doğrultuda 25 Temmuz 2025 tarihinde 6 siyasi parti grubuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen ancak grubu bulunmayan 6 siyasi partiye üye bildirmeleri için yazı yazıldı. Yazımızın sonucunda 5 siyasi parti grubu ile grubu bulunmayan 6 siyasi parti, üyelerini Başkanlığımıza bildirdi. İYİ Parti ise Komisyona üye vermeyeceğine dair yazısını 1 Ağustos 2025 tarihinde Başkanlığımıza göndermiştir. Son olarak İYİ Partiyle bir kez daha şifahi olarak yapılan görüşmede Komisyona üye vermeyecekleri kesin bir şekilde anlaşılmıştır. Bunun üzerine, siyasi parti gruplarıyla yapılan istişareler neticesinde boş bulunan 3 üyeliğin siyasi parti gruplarının mevcut üye oranlarına göre dağıtılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, siyasi parti gruplarının Komisyona verecekleri üyeliklerin sayısı mevcut üye oranlarına göre yeniden hesaplanmış olup buna göre Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi gruplarına 1'er ilave üyelik düşmüştür.

Bu üyeliklerin tamamlanması hususunda mezkûr siyasi parti gruplarıyla yapılan yazışmalar sonucunda, Komisyonumuza üye olarak bildirilen Denizli Milletvekili Cahit Özkan, Ankara Milletvekili Umut Akdoğan, İstanbul Milletvekili

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 4

Celal Fırat bu şekilde Komisyon çalışmalarına başlamıştır. Kendilerine bir kere daha Komisyonumuza hoş geldiniz diyoruz, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Değerli arkadaşlarım, sizlere dağıtılan gündemde görüldüğü üzere bugünkü toplantımızın ana gündemi, geçen hafta da konuşmuştuk, üyelerin Komisyon çalışmalarına dair önerilerini burada tek tek dinleyeceğiz, söz almak isteyen arkadaşlarımıza sırasına göre söz vereceğiz ve bu süreyi verimli kullanabilmek için de sayın üyelerimizden beşer dakika içerisinde sözlerini tamamlamasını arzu edeceğiz.

Şimdi, ilk sözü sırayla vererek üyelerimize konuyu açıyoruz.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Sayın Başkan, toplantı açılmadan önce usule ilişkin bir eleştiri ve önerim olacak.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Herkese merhaba tekrar.

Şimdi, ilk toplantıda Komisyonun çalışma usul ve esasları görüşüldü ve bir taslağa ilişkin içeride yapılan toplantıda uzlaşma ortaya çıktı ve sonra burada dile getirildi; herkes belli bir esneme gösterdi ve bu konu hakkında bir oylama yapıldı. Kaba bir muhalefetçilik oynamaya çalışmıyorum, yanlış anlaşılmasın ama şunu rica edeceğim: Burada "Kabul edenler..." dediniz, etmeyenleri sormadan "Oy birliğiyle kabul edilmiştir." diye tutanağa geçirdiniz. Bakın, buradaki politik kaygı ve iyi niyeti anlayan bir yerden konuştuğumu belirtmek istiyorum. Benim kişisel oyum "hayır" idi, İskender Bayhan'la yan yana oturduğumuz için söyledi, onun da oyu "hayır" idi. "Hayır" nedenimiz de şu, toplantıda da söylemiştim o zaman: Barışı konuşuyoruz, "barış, barış" diyoruz; Komisyonun adında ya da Komisyonun çalışma amaçları içerisinde "barış" sözcüğü geçmiyor. Bu nedenle bir itirazımız vardı ve karar alma mekanizmasının da beşte 3 değil, üçte 2 olması konusunda bir ısrarımız olacaktı. Dolayısıyla bu tür şeyleri sorarken biraz daha özenli olmak gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi, burada, yalnızca Komisyon çalışmaları için görüşülecek isim ve kurumların önerileceği, değerlendirileceği bir toplantıyı bu gündemle açtık. Ancak usul tartışmasını şuradan açacağım: Komisyon çalışmaları için görüşülecek isimlerin ve kurumların siyasi partiler tarafından önerileceği ve buna ilişkin değerlendirmelerin yapılacağı gündem olarak belirlendi ancak mevcut durumda önerilecek isim ve kurumların hangi başlıklar için önerileceğinin, Komisyonun bu isim ve kurumları hangi çerçevede dinleyeceğinin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 5

belirsiz olduğunu düşünüyorum. "Barış" ve "Kürt sorunu" kavramlarının adının geçtiği bir Komisyonda veya bu Komisyonun isminde geçmezken ve Komisyon amacında da bu belirtilmezken yalnızca "entegrasyon" başlığına indirilecek bir komisyon faaliyeti için önerilecek isim ve kurumların da sınırlı olması gibi bir durumun ortaya çıkacağı açıktır. Ne barış ne de Kürt sorunu "entegrasyon" başlığına indirgenebilir; bu yaklaşımın Komisyonun toplumsallaşmasının ve toplumda oluşan haklı kaygı ve şüpheleri gidermesinin önündeki büyük bir engel olduğunu düşünüyorum. Ve tam da buradan yola çıkarak iktidar kanadının yani Adalet ve Kalkınma Partisi temsilcisinin -artık Meclis Başkanı olarak ya siz ya da Abdulhamit Gül Beyefendi'nin- ve MHP'nin önerilerinin Fethi Bey tarafından ne olduğunun somutlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.

Ben, açıkçası, kamuoyunun bu süreçten şeffaflık, dürüstlük ve samimiyetle toplumsal rıza üreteceğini düşünen birisi olarak iktidar kanadının bu sorununun çözümündeki önerisinin ne olduğunu ve sınırlarının nasıl belirlendiğini sadece medyaya sızdırılan haberlerden öğrenmek istemiyorum. Gazeteci arkadaşlarımız yanlış anlamasınlar, kendileri işlerini yapıyorlar ama sızdırılan bilgilere bakarak -daha önceki toplantılarda da dile getirilmiş bir ifadeyle söylüyorum, yeni bir durum ortaya çıktığı için- sadece bu yeni duruma özel bir düzenlemenin önümüze geleceği ve bununla sınırlı kalacağı gibi bir kaygım var. Bunun gerçekten toplumsal rıza üretmekte, kamusal meşruiyet sağlamakta önümüzde çok büyük bir sorun teşkil edeceğini düşünüyorum. Eğer sadece bu dar çerçevede tutulacaksa bunu iktidar bileşenlerinin dile getirmesinin ve muhalefetin de hangi noktada uzlaşacağı ya da nerede ortak payda yaratacağı üzerinden bir pozisyon belirlemesinin bir gereklilik olduğunu düşünüyorum. Tekrar altını çiziyorum yani sadece belli bir grubu, kişiyi, kurumu düzenlemeyi içeren bir teklif bu Komisyonun varlık gerekçesini de ortadan kaldırır diye düşünüyorum; bunu belirtmenin bir şart olduğunu da söylüyorum. Dolayısıyla biz iktidarın teklifinin ne olduğunu şeffaf bir şekilde öğrenirsek ya da niyetinin, amacının ya da bu düzenlemenin sınırlarının ne olduğunu, ondan sonra da tam da bu ihtiyaca uygun bir şekilde, bu düzenlemeye uygun biçimde kişi ve kurumların burada dinlenmesini önereceğiz ki bu aynı zamanda vakit kaybını da engelleyecektir diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkan, benim de bir söz talebim var.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 6

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Bu konuyla ilgili mi?

MURAT EMİR (Ankara) - Evet, usulle ilgili.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkan, çok Değerli Komisyon üyesi arkadaşlar, değerli basın emekçileri; hepinizi en içten saygılarımla selamlıyorum.

Önemli bir gündem maddesiyle toplandık. Burada, elbette, ilk cümlecikte söylendiği gibi, Komisyon çalışmalarımızda davet edeceğimiz kişi, kurum, kuruluşları konuşacağız ve yapılacak çalışmaları konuşacağız. Dolayısıyla burada yapılacak çalışmaları ve çağıracağımız kişi, kurum ve kuruluşları çok ayrıntılı bir değerlendirmeye tabi tutmamızda büyük yarar var. Dolayısıyla beşer dakikalık süre kısıtlamasının yerinde olmayacağını, amaca ulaşmayı önleyeceğini, özellikle tüm Türkiye'nin gözünün bu Komisyonda olduğunu, büyük umutlar bağlandığını ama aynı zamanda süreci baltalamak, zehirlemek isteyenlerin de Komisyona baktıklarını göz önüne aldığımızda biraz daha geç bitebilir ama süre kısıtlaması olmaksızın çalışma yapılması çok yerinde olacaktır.

Ben grubum adına söylüyorum, bizim hiçbir şekilde süreyi uzatmak, zamanla oynamak gibi tutumumuz asla olmayacaktır. Bir şeyleri tekrar etme derdinde değiliz ama mevcut konuları hak ettiği ağırlıkta ve derinlikte tartışmaktan yanayız. Bu nedenle, bence süre kısıtlaması isabetli bir şey olmayacaktır Sayın Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Buyurun İskender Bey.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Araç ile amaç arasındaki ilişki Komisyonun bundan sonraki çalışmaları açısından önemli diye düşünüyorum. Biz size bir gündem önerisi yazısı da iletmiştik. Şimdi orada özellikle resmî olarak toplantının gündemine bakınca, özellikle kamuoyunun bilgilendirilmesi ve gündem önerileri içerisinde bizim gizli, kapalı toplantıların bile sonuçlarının uygun bir biçimde kamuoyuyla paylaşılabilmesi; Komisyonun halkı ikna etme, bu ülkenin işçilerini, emekçilerini ikna etme diye bir niyeti varsa kaçınılmazdır. Yani biz sadece öğreneceğimiz bilgiler bize aitmiş gibi davranamayız. Komisyon tarafından uygun bir biçimde bilgilendirilmesi önemli. Bu bilgilendirilmenin de sadece Komisyon Başkanı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 7

olarak size kalmış olması sanıyorum altından kalkılması zor bir sorumluluk olur. Onun için bizim önerimiz budur, bunun dikkate alınmasını istiyorum. Komisyonun böylesi kritik toplantıları da dâhil düzenli toplantılarında belirli periyotlarla -biz iki hafta diye önerdik ama- Komisyonun belirleyeceği, burada grubu olan partiler ve olmayan partilerle dönüşümlü olarak ortak basın toplantılarıyla "Komisyonda ne oluyor, ne bitiyor, neler tartışılıyor?"u da paylaşmak yararlı olabilir.

Bir de Komisyonun yönetimi açısından, buradaki çalışmaların istikrarı açısından bir öneride bulunduk, bunu tekrar etmek istiyorum: Biz bazı meselelerde şerh koyma şansımızın olmasından ve bu açıdan da söz verirken "beş dakika" denilerek söz alınca, bir kere söz alınca bir daha müdahale edememe gibi bir duruma düşmemek istiyoruz; ilk gün böyle oldu. Yönetmeliğimizin birçok maddesini onaylıyorduk ama özellikle ismi ve 2 maddesi açısından tereddütlerimiz vardı, en azından "Bu 3 madde hariç, o 3 maddeye şerh koyarak yönetmeliği onaylıyoruz." diyebilirdik. Bu hakkımızın Komisyonun demokratik işleyişi açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Evet, teşekkür ediyorum.

Usule ait konuşmak isteyen başka arkadaşımız yok herhâlde.

Şimdi, değerli arkadaşlar, zapta da geçirdik, getirdik. Tabii, burada, ben hatırlıyorum ama açıkçası bir daha bakayım istedim. Yönetmelikle ilgili, çalışma usul ve esaslarıyla ilgili "Kabul edenler..." diyorum, arkasından "Kabul etmeyenler..." diyorum ve "Oy birliğiyle kabul edilmiştir." diyorum ama eğer bu fikrinizden vazgeçtiyseniz şerh koyabilirsiniz; illa o toplantıda şerh koymanız gerekmiyor, bu toplantıda da yazılı olarak ya da sözlü olarak zaten söylemiş oldunuz, şerhinizi ortaya koydunuz.

Yalnız, değerli arkadaşlar, bir şeyi en baştan, peşinen söylemek isterim: Burada, geçen haftaki tartışmalarda da oldu, iktidar-muhalefet meselesini bir tarafa bırakmamız lazım. Kendinizi iktidar olarak görün, ne yapmanız gerekiyorsa, bu meselenin çözülmesiyle ilgili hangi fikirleriniz ve teklifleriniz varsa bunu lütfen çok açıklıkla burada ortaya koyun. Yani, nihayetinde Türkiye'de şu anda bir iktidar var ve bu iktidar zaten yürütmeye ilgili icraatlarını gerçekleştiriyor. Bizim burada, bu Komisyonda yapmak istediğimiz şey; iktidar ve muhalefet partileri ayrımı gözetmeksizin Parlamentodaki bütün seslerin burada konuşabileceğini göstermek ve eğer yapabilirsek burada en yüksek uzlaşıyla bu sorununun çözülmesiyle ilgili açılan bu tarihî dönemin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 8

gereklerini yerine getirmektir. Onun için, lütfen onu peşinen... Evet, herkesin bir siyasi parti mensubiyeti var ama kendinizi iktidar tarafında görün ve tekliflerinizi, sözlerinizi ona göre geliştirin.

Şimdi, ben burada söz isteme sırasına göre arkadaşlarımıza söz vereceğim.

Buyurun Sayın Konuralp.

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkanım, izniniz olursa bizim gruptan ilk sözü ben alayım çünkü ayrıntılı bir raporumuz var.

MURAT BAKAN (İzmir) - Ondan sonra da ben alırım, sanırım değişikliği arkadaşlar yapmamış, düzeltirlerse...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Ben tekrar Komisyonumuzu saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlar, bu 3'üncü toplantıda, işaret ettiğimiz gibi, Komisyonumuzun amaçları, yapacağı çalışmalar ve Komisyona davet edeceğimiz kişileri, kurumları ve kuruluşları konuşacağız; çerçevemiz bu. Burada, öncelikle Komisyonumuzun amacı içerisinde olan demokrasi, özgürlük ve hukuk devletine dönük olarak bu Komisyonumuzun hangi çalışmaları yapması gerektiğine değinmek istiyorum.

Cumhuriyet Halk Partisi, öteden beri, Türkiye'de demokrasinin en üst seviyede yeşermesi, hukuk devletinin olması gerektiği gibi inşa edilmesi ve aşındırılmaması ve özgürlüklerin en geniş anlamıyla kullanılması mücadelesi veren bir partidir ve buna dönük de çok geniş bir müktesebatımız vardır. Bunun içerisinde, Kürt sorununa dönük olarak da onun dışındaki diğer demokrasi ve adalet sorunlarımıza da değen, onlara odaklanan birçok çalışmamız var ama Türkiye'de, özellikle "terörsüz Türkiye" diye tarif edilen ama bizim "demokratik ve özgür Türkiye" diye tarif ettiğimiz sürecin daha ilk emareleri görüldüğünde biz Cumhuriyet Halk Partisi bünyesinde bir Demokrasi ve Adalet Komisyonu kurduk ve bu Komisyonumuzda daha önceki çalışmalarımızı ve bugün Türkiye'nin acil ihtiyacı olan çalışmalarımızı derledik, toparladık ve Komisyonumuzun da bizim bu çalışmamızdan yararlanacağını öngörüyoruz; Komisyonumuzun odaklanacağı konulardan, ana kolonlardan birisinin de bu olması gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla, ben size hazırladığımız kısa metni okuyarak arz edeceğim; aynı şekilde, tutanaklara girmesi için Meclis Başkanımıza da

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 9

Komisyon Başkanımıza da arz edeceğiz. Burada bir yönüyle tarihî bir toplantı yapıyoruz ve siyasi partiler adına buraya verilecek katkıların da çok değerli olacağı kanısındayız. Şimdiden teşekkür ederim değerli arkadaşlar.

Biz "Demokrasi ve Adalet Komisyonu" adını vermiştik. Türkiye'de demokratikleşme ve adalet sorununu çözmek adına atılması gereken adımların Kürt sorununu dışlamayan ancak Kürt sorunuyla sınırlı tutulmayan bir bakış açısıyla planlanması gerekmektedir. İktidarın iddia ettiğinin aksine Türkiye'nin sorunlarının birçoğu iktidarın kendi tasarlamış olduğu yürürlükteki Anayasa'dan değil, onun düşük standartlarının dahi uygulanmamasından ve yargıya siyasi müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, çözüm paketi sanıldığından çok daha kolay bir şekilde hayata geçebilecektir; gerekli olan, kapsayıcı ve haklara saygılı bir siyasi iradenin ortaya konulmasıdır. Demokratikleşme paketimizi 29 maddeden oluşturduk.

Değerli arkadaşlar, 1'inci maddesinde şunu ifade etmek isterim: İsimle ilgili tartışma tüketildi ama bizim bu Komisyona öncelikle olması gerektiğini önerdiğimiz isim "Toplumsal Barış, Adalet ve Demokratik Mutabakat Komisyonu" olmasıydı çünkü toplumsal barış, adalet ve demokrasi olmadan ve toplumsal uzlaşma olmadan hiçbir sorunumuzu çözemeyeceğimizi elbette biliyoruz.

2'nci maddesinde yine tüketilmiş bir konu var, başlığını söyleyeceğim sadece.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Anayasa'yı askıya alan bir iktidarın varlığında anayasa yapılamaz diyoruz. Bu görüşlerimizi zaten biliyorsunuz, kaldı ki memnuniyetle belirtmeliyim ki Komisyonun daha ilk toplantısında Sayın Meclis Başkanımız başta olmak üzere siyasi parti sözcülerinin bu Komisyonun yeni bir anayasa çalışması yapmayacağına dönük sözleri de bizim açımızdan memnuniyet verici olmuştur.

3'üncü maddede Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması meselesi var. Anayasa'nın 153'üncü maddesinde Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağladığı ifade edilmektedir. Anayasa'nın 90'ıncı maddesinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmaların ulusal hukukun bir parçası olduğu ve kanunların da üzerinde olduğu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 10

belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bağlayıcıdır ancak Anayasa Mahkemesinin Can Atalay ve Tayfun Kahraman başvurularında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Osman Kavala, Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ başvurularında olduğu gibi bu kararlar hâlen uygulanmamaktadır. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarının yanında iptal kararlarının da sıklıkla uygulanmadığı, iptal edilen düzenlemelerin üzerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın Türkiye Büyük Millet Meclisine kanun teklifi olarak sunulduğu ve Cumhuriyet İttifakı oylarıyla kabul edildiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği hükümlerin hiçbir değişiklik yapılmaksızın yeniden kanunlaşması uygulamasına son verilmelidir, Anayasa Mahkemesinin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin tüm kararları eksiksiz uygulanmalıdır.

4'üncü maddemiz: Toplumsal barışın inşası ve ifade özgürlüğü. Kalıcı bir toplumsal barış ortamının kurulabilmesi ancak demokratikleşme adımlarıyla ve hukuk devletinin tesisiyle mümkündür. Türkiye'nin demokratikleşmesi için herkesin düşüncesini özgürce dile getirebildiği bir ortamın sağlanması siyasi iktidar ve paydaşlarının ifade özgürlüğünün sınırlarını aşacak ötekileştirici bir nefret dilini kullanabildiği, bunun dışında kalan herkesin ise kendisini baskı altında hissettiği mevcut düzenin terk edilmesi şarttır. Bu bağlamda, terör örgütünün silah bırakması ve kendi fesih sürecini başlatması da toplumsal barış için önemlidir.

5'inci madde: Kürt sorununun çözümü için demokratik siyaset. Kürt sorununun sadece güvenlik politikaları ve terörle mücadele düzenlemeleri ele alınarak çözülemediği görülmüştür. Türkiye'de Kürt sorununun çözümü gerçek bir demokrasinin inşasından bağımsız düşünülemez. Bu nedenle, meşru siyaset alanının daraltılmasına yönelik uygulamaların hızla geri alınması ve demokratik siyasal zeminin güvence altına alınması için gerekli adımların atılması çözüm için elzemdir. Demokratikleşme için gerekli kanuni düzenlemelerin yapılması kadar, mevcut kanunların uygulanmasındaki hukuk dışı yaklaşımların terk edilmesi ve Anayasa ihlallerine son verilmesi de hayati önemdedir.

6'ncı madde: Kayyum uygulamasına son verilmesi ve güçlü bir yerel yönetim anlayışı. Kayyum uygulaması; tüm seçilmişlerin meşruiyetini sağlayan sandığı ve halk iradesini yok saymak, cumhuriyetin taşıyıcı kolonlarını kesmektir. Demokrasilerde temel ilke, seçimle gelenin seçimle gitmesidir. Belediyelere kayyum atanmasına ilişkin olağanüstü hâl kalıntısı yasal

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 11

düzenleme derhâl yürürlükten kaldırılmalı, bu kapsamda 11 siyasi partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmuş olduğu ortak kanun teklifi ivedilikle gündeme alınmalıdır. Yalnızca 31 Mart 2024 seçimlerinin ardından Hakkâri, Esenyurt, Mardin Büyükşehir, Batman, Halfeti, Tunceli, Ovacık, Bahçesaray, Akdeniz, Siirt, Van Büyükşehir, Kağızman ve Şişli Belediyelerine kayyum atanmıştır. Kayyum atanmamış olan birçok belediyede de başkanlar görevlerinden uzaklaştırılmıştır. 25 milyondan fazla yurttaşımızın yaşadığı 13 farklı ilde görevden uzaklaştırılan 17'si Cumhuriyet Halk Partili olmak üzere toplam 27 belediye başkanına oy veren 17 milyon 363 bin 49 seçmenin iradesi bu kentlerimiz ve ilçelerimizde geçersiz kılınmıştır. Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre 31 Mart Yerel Seçimlerinde Türkiye geneli toplam kayıtlı seçmen sayısı 61 milyon 441 bin 882'dir. Görevden uzaklaştırılan belediye başkanlarının görev yaptığı bölgelerdeki toplam seçmen sayısı Türkiye geneli toplam seçmen sayısının yüzde 28,26'sına ulaşmıştır. Mahallî idareler seçiminde kamu yönetiminin bütünlüğü ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi esas alınmalıdır. Afet gibi olağanüstü hâller dışında yerel yönetimlerin yetki alanlarına giren ve onları devre dışı bırakarak bakanlıklara ve kamu kurumlarına yetki devrini düzenleyen yasal düzenleme ve yürütme işlemlerine son verilmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - İktidarın özellikle 31 Mart seçimleri sonrasında, yerel seçimlerde gücü azaldıkça yerel yönetimler üzerinde mali ve idari yetkilerle artan müdahalesi durdurulmalı, Anayasa'da düzenlenen idari vesayet yetkisinin siyasi istismarına son verilmelidir.

7'nci maddemiz: Siyaseti yargı aracılığıyla dizayn çabalarına son verilmesi, 19 Mart darbe girişimi kapsamında haksızca tutuklanmış olan tüm siyasetçi ve bürokratların derhâl tahliyesi. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, tüm yurttaşlarımızın adil yargılanma hakkına erişebilmesi için Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Siyasi rekabet, ifade özgürlüğüne ve halkın kendisini temsil edecek yöneticilerini özgürce seçebilmesine dayanır. Yargı, siyasi tartışmaların ve siyasal stratejilerin tarafı olamaz. Savcılıklar, muhalefetin hangi siyasal stratejileri benimseyeceklerine karar veremez.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 12

MURAT EMİR (Ankara) - 15 buçuk milyon yurttaşımızın kullandığı oyla Cumhurbaşkanlığı adayımız olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve Türkiye Belediyeler Birliği Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun üniversite diploması iptal edilmiş, bu dosyayı inceleyecek olan hâkimlerin yeri değiştirilmiştir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkanım, uygun görürseniz, on-on beş dakikalık bir konuşmam var, hiç kapanmadan devam edersek...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Yargı tacizi yalnızca diploma iptaliyle sınırlı kalmamış, siyasi yasak talepleriyle yürütülen yargılamalarda Ekrem İmamoğlu ve avukatı ile çalışma arkadaşları da hukuka aykırı olarak tutuklanmıştır. Savcılık tarafından Ekrem İmamoğlu'nun sesi ve görüntüsü dahi yasaklanmış, bunları içeren tüm materyallerin kullanılması durdurulmuştur.

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek, Esenyurt Belediye Başkanı Ahmet Özer, Şişli Belediye Başkanı Resul Emrah Şahan, Beşiktaş Belediye Başkanı Rıza Akpolat, Beylikdüzü Belediye Başkanı Mehmet Murat Çalık, Beykoz Belediye Başkanı Alaattin Köşeler, Avcılar Belediye Başkanı Utku Caner Çaykara, Gaziosmanpaşa Belediye Başkanı Hakan Bahçetepe, Ceyhan Belediye Başkanı Kadir Aydar, Seyhan Belediye Başkanı Oya Tekin, Manavgat Belediye Başkanı Niyazi Nefi Kara, Şile Belediye Başkanı Özgür Kabadayı, Parti Meclis üyemiz Baki Aydöner, İzmir İl Başkanımız Şenol Aslanoğlu, önceki dönem İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, önceki dönem Sarıyer Belediye Başkanı Şükrü Genç tutuklanmış ve hâlen tutuklu bulunmaktadır. Adıyaman Belediye Başkanı Abdurrahman Tutdere gözaltına alınmış ve hakkında ev hapsi kararı verilmiş, bu ev hapsi kararının kaldırılmasının ardından gecikmeli olarak Belediye Başkanlığı görevine iade edilmiştir.

İddianamelerin bazılarında, kent uzlaşısı formülüyle batı il ve ilçelerindeki Kürtlerin belediyeleri kazanmasalar da uzlaşılacak ve desteklenecek aday karşılığında belediye meclislerinde belli sayılarda kota elde edilmesi sonucu yerel yönetimlerde yer almalarının amaçlanması gibi hukuki olmaktan uzak ve subjektif ifadelerle yer verilmekte, toplumun tüm kesimlerini kapsamaya yönelik siyasi faaliyetler cumhuriyet savcılıkları tarafından yorumlanmakta, fiilen suç kapsamına alınmaktadır. Mahkemeler aracılığıyla siyaseti dizayn girişimlerine

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 13

ve kanuna açıkça aykırı şafak operasyonlarıyla itibar suikastlarına son verilmelidir. Başkanlarımız ve hukuka aykırı olarak tutuklanmış olan tüm yol arkadaşlarımız derhâl serbest bırakılmalıdır. Görevlerini kötüye kullanan hâkim ve savcıların idari, cezai ve hukuki kişisel sorumlulukları yasal dayanağa kavuşturulmalı, hâkimlerin siyasi müdahalelerle yer değiştirmesine yönelik kararlar derhâl durdurulmalı, hukuk devletinin gereği olan doğal yargıç ilkesi güvence altına alınmalıdır.

8) Gezi davası başta olmak üzere, toplumsal muhalefeti sindirmeye yönelik davalar nedeniyle cezaevinde tutulanların tahliyesi.

Gezi direnişi, yurttaşlarımızın kentine, yeşiline ve özgürlüklerine sahip çıkmak için anayasal haklarını kullandığı onurlu bir harekettir. Gezi davaları geçmişte beraatle sonuçlanmasına rağmen tekrar açılarak yıllara yayılan hukuksuzluklara sahne olmuştur. Bu dava nedeniyle cezaevinde bulunanların tamamı tahliye edilmelidir. Gezi ve Kobani davaları ve örneklerinde olduğu gibi toplumsal muhalefeti sindirmeye yönelik davaların tümünden ilkesel olarak vazgeçilmelidir.

9) Terörle Mücadele Kanunu'nda hukuki belirlilik ilkesi.

Terörle Mücadele Kanunu "soyut tehlike" suçunu düzenleyen muğlak ifadelerle doludur. Kanunda öngörülen suçların unsurlarındaki belirsizlik ve iktidarın dönemselsiyasal tercihlerine göre değişen yaklaşımları bir yandan ülkemizde büyük acılara yol açan terör örgütleri ve eylemlerine karşı etkili bir mücadeleye engel olmakta, diğer yandan, düşüncelerin özgürce dile getirilmesinin ve demokratik hakların kullanılmasının önüne geçmektedir. Terörle Mücadele Kanunu muğlak ifadelerden arındırılmalı, ifade özgürlüğünü engelleyen hükümler kanundan çıkarılmalıdır. İfade özgürlüğünün sınırlanmasında cebir ve şiddet içeren eylemleri övmek ve bunları alenen teşvik dışında "hukuki belirlilik" ilkesine aykırı ölçütlere başvurulmamalıdır. Terör ve örgüt üyeliği tanımı açık ve herkes tarafından ortak bir şekilde anlaşılacak netlikte ve toplumsal tam bir mutabakat sağlanarak gözden geçirilmelidir.

10) Güvenlik güçlerinin ve güvenlik bürokrasisinde çalışan sivil memurların özlük haklarının iyileştirilmesi.

Şehit aileleri ve gazilerimizin yanı sıra terörle mücadelede ön safta görev yapan Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, polis, jandarma ve sahil güvenlik personelinin, ayrıca Merasim Sokak saldırısında olduğu gibi çok sayıda şehit

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 14

verdiğimiz gerek Türk Silahlı Kuvvetlerinde gerekse İçişleri Bakanlığında görev yapan sivil memurların özlük haklarının iyileştirilmesi için adımlar atılmalıdır. Özellikle subaylarımızın, astsubaylarımızın, uzman çavuşlarımızın, sözleşmeli erlerimizin, güvenlik korucularımızın ve ilgili tüm kolluk kuvvetleri personelinin mali, sosyal ve özlük haklarının günün koşullarına uygun şekilde düzenlenmesi hem adaletin hem de devletin onlara karşı sorumluluğunun gereğidir. Unutulmamalıdır ki bu görevlilerin huzur ve güven içinde çalışmadığı süreçte kalıcı bir toplumsal barış inşa edilemez.

11) Cumhurbaşkanına ve kamu görevlisine hakaret suçu sorunu.

Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen hakaret suçu, kamu görevlisine veya Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi hâlinde daha ağır yaptırımlara bağlanmıştır. Cumhurbaşkanının tarafsız olduğu parlamenter rejime özgü düzenlenmiş olan bu suç tipi, Cumhurbaşkanının parti genel başkanı olduğu ve tıpkı diğer siyasi parti genel başkanları gibi gündelik siyasi tartışmaların tarafı olduğu bir sistem için uygun değildir. Buna rağmen, Anayasa değişikliklerinden itibaren bu suçtan yapılan soruşturma ve kovuşturma sayısı tırmanmış, hatta ifade özgürlüğünü kullanan yurttaşlarımız hakkında tutuklama kararları verilmiştir. Yalnızca 2021 yılında 11 binden fazla kişi Cumhurbaşkanına hakaret suçundan yargılanmıştır. Bu kanun hükümlerinin sıklıkla ve geniş yorumla uygulanması ülkemizde iktidara eleştiri getiren yurttaşlar üzerinde büyük bir baskı aracına dönüşmüştür. Cumhurbaşkanına ve kamu görevlisine hakaret suçları yürürlükten kaldırılmalı, genel anlamda ise hakaret suçu yeniden düzenlenerek bu suça hürriyeti bağlayıcı ceza yerine adli para cezası öngörülmesi ve şikâyete bağlı soruşturma esası benimsenmelidir.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Emir benim de önümde bu var, hepsini okuyacak mısınız?

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkanım, sabrederseniz, az kaldı. Şöyle yani bunun tutanağa girmesi de çok kıymetli Sayın Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - En azından özetleyerek okursanız...

MURAT EMİR (Ankara) - Sayın Başkanım, bazı bölümlerini atlayacağım ama...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Burada yarım saatlik iş daha var yani.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

MURAT EMİR (Ankara) - Yok Başkanım, hallededeceğim.

Değerli arkadaşlar, çok ciddi bir çalışma, yararlanacaksınız, inanın.

12) Halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçunun yeniden düzenlenmesi.

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçuna "somut saldırıya sebep olma" ölçütü getirilmeli. Düzenlemenin amacına aykırı olarak, çoğunluğu azınlığın fikirlerine karşı korumak olarak algılayan ve eleştirel açıklamaları suç sayan, baskıcı ve antidemokratik yorumlara engel olunmalıdır.

13) Nefret söylemleri ve nefret suçlarının cezalandırılması.

Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen nefret ve ayrımcılık suçu göstermelik olarak düzenlenmiş ancak herhangi bir uygulaması olmamıştır. Nefret saikiyle işlenen suçlara ve nefret söylemlerine ilişkin gerek maddi hukuka gerekse bu suçların takibatına ilişkin usul hukukuna dair kuralları içeren gerçek anlamda bir nefret suçluları kanunu yürürlüğe konmalıdır.

14) Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun bağımsız bir yapıya kavuşturulması.

15) İnsanlığa karşı suçlarla ve işkenceyle etkin müdahale.

Faili meçhul cinayetler, zorla kaybetme, işkence ve kötü muamele suçlarını da içeren davalarda zaman aşımı, olayların aydınlatılması ve toplumun vicdanında adalet duygusunun sağlanmasının önünde büyük bir engeldir. İnsanlığa karşı suçlarda zaman aşımının işlemeyeceğine dair hüküm gerçek anlamıyla uygulanmalı, bir Birleşmiş Milletler Sözleşmesi olan Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olunmalıdır.

Zorla kaybedilen kişileri anmak ve adalet talebini dile getirmek için her hafta bir araya gelen Cumartesi Annelerinin İstanbul Galatasaray Meydanı'nda gerçekleştirdikleri anma ve adalet arayışına getirilen kısıtlamalar Anayasa Mahkemesi kararlarına uygun olarak geri alınmalıdır.

16) Otoriter yönetimlerden ithal edilen yasa tekliflerinin gündemden kalıcı olarak çekildiğinin açıklanmasıdır.

Burada, özellikle siber güvenlik yasa tasarısı, etki ajanlığı yasa tasarısı kadük kalmıştı ama değinmekte yarar var ve veri sızıntısına dair içerik oluşturma gibi kavramlardan üretilen kanunlar temizlenmelidir.

17) Kadın ve çocuklara yönelik şiddete karşı etkin bir mücadele.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Bunun olmazsa olmazı İstanbul Sözleşmesi'dir. Yine bir Meclis çalışanımız olan Saliha Ozan kardeşimize geçen hafta yapılan saldırı ve yaşamını yitirmesi hepimizin yüreğinde derin bir acı bırakmıştır. Meclisimizin bu konuda mutlaka atması gereken adımlar olmak durumundadır.

18) Halkın haber alma hakkı önündeki bir engel olarak erişim engellemesi sorunu.

Erişim engelleri halkın haber alma hakkının önündeki en büyük engellerden biridir. Hemen her toplumsal olayda yayın yasağı kararı verilmesinin, haber ve içeriklerin erişime engellenmesinin önüne geçilecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda Anayasa Mahkemesinin aldığı kararlar, yeni uygulamalar dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda uluslararası ifade özgürlüğü standartları dikkate alınmalı, idari makamların yargı yetkisini kullanmasının önüne geçilmelidir.

İçerik çıkarılması da sansürün bir başka türü olarak uygulanmaktadır. İçerik çıkarılması her ne kadar kişilerin mahremiyet ve lekelenme hakkının korunması için öngörülmüş olsa da uygulamada bu amacın aksine kamusal, dijital hafıza ve bilgiye erişim hakkının engellenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kamusal tartışmaya ve halkın haber alma hakkına engel olan sansüre bu yönüyle de son verilmelidir.

19) Sansür yasasının yürürlükten kaldırılması.

Burada kastettiğimiz dezenformasyon yasasıdır ve dezenformasyon yasası ve Dezenformasyonla Mücadele kurumunun aslında bizatihi bir dezenformasyon kaynağı olduğunu kayıtlara geçirmek isterim.

20) Basın özgürlüğü önündeki kurumsal ve yasal engellerin kaldırılması.

RTÜK ve Basın İlan Kurumu siyasal iktidarın cezalandırma aparatı olmaktan çıkarılmalı. Anayasa'da da açıkça belirtilen görevlerini yerine getirmesi gereken denetleyici ve düzenleyici kurum olma özelliğine döndürülmelidir. RTÜK'ün iktidarı eleştiren yayınları nedeniyle televizyon kanallarına uyguladığı idari yaptırımlar, para cezaları ve yayın durdurma kararlarının önüne geçilmelidir. RTÜK yargı görevi gören ve cezalandıran bir kurum olmak yerine, koordinasyonu esas alan bir uzmanlık kurulu hâline getirilmelidir.

Basın Kanunu ve Basın İş Kanunu, basın özgürlüğü temel alınarak ve dijital gazeteciliği kapsayacak şekilde meslek örgütlerinin katkısıyla yeniden

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

düzenlenmelidir. Ayrıca, dijital telif kanunu da basın meslek örgütlerinin görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanmalıdır. Kimin gazeteci, basın çalışanı ve/veya medya mensubu olduğuna yürütme organı değil, sadece meslek örgütlerinin karar vermesi sağlanmalıdır. Meslek örgütlerinin gazeteci olarak kabul ettiği isimlere yönelik akreditasyon uygulaması tüm çalışma alanlarında derhâl kaldırılmalıdır. Gazetecilerin yalnızca gazetecilik faaliyetleri sebebiyle Cumhurbaşkanına fiilî saldırı ve halkı yanıltıcı bilgi yayma suçundan yargılanması söz konusu olmamalı, tutuklu gazeteciler derhâl serbest bırakılmalıdır.

21) Örgütlenme özgürlüğü önündeki kanun ve uygulamadan kaynaklı tüm engellerin kaldırılması.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Anayasa'ya aykırı sınırlamalardan arındırılarak yeniden düzenlenmelidir. Kanun, uygulamada her tür barışçıl gösteri ve protestoların yasaklanması ve anayasal hakkını kullanan yurttaşların cezalandırılması için bir dayanak olarak gösterilmektedir. 19 Mart darbe girişiminden itibaren yüzlerce genç anayasal hakkını kullandığı için kötü muameleye maruz kalmış, gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Barışçıl gösteri ve eleştiri hakkını kullandığı için tutuklanan tüm yurttaşlarımız derhâl serbest bırakılmalıdır. Unutulmamalıdır ki örgütlü toplum ve aktif yurttaşlık demokrasinin temelidir.

Grev erteleme kararları Anayasa'da güvence altına alınan grev hakkının yasaklanması sonucunu doğurmakta, bu yasaklar da kanunda öngörülen kamu güvenliğinin korunması yerine işçilere karşı sermayenin korunması amacı benimsenmektedir. Grev yasaklarına son verilmeli, çalışanların örgütlenme, grev ve toplu sözleşme hakları Uluslararası Çalışma Örgütü kurallarına uygun olarak korunmalıdır. Emek örgütlerinin sosyal diyalog ve karar mekanizmalarındaki varlığı güçlendirilmeli ve etkileri artırılmalıdır.

22) Adil, kapsayıcı ve insan onuruna yakışır bir infaz mevzuatı.

İnfaz mevzuatımızın içinde bulunduğu sorunlar, cezaevindeki yaşanan sorunlar hepimizin malumudur, ayrıntılı konuşulacaktır -zaten biz bu belgemizi tutanaklara geçmesi için Komisyon Başkanlığına da iletteceğiz- burayı uzatmaya şimdilik gerek görmüyoruz.

23) Gizli tanık uygulamasının adil yargılanma hakkını ihlaline son verilmesi.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Gizli tanık uygulaması, siyasi soruşturma ve kovuşturmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Anayasa Mahkemesinin gizli tanık ifadelerinin tek başına hükme esas alınmayacağına yönelik kararlarına rağmen güvenilir olmayan gizli tanık ifadeleriyle başlatılan soruşturmalarda uzun süreler iddianameler hazırlanmamakta ve kaçma ya da delil karartma şüphesi olmaksızın yaygın olarak tutuklama tedbirlerine başvurulmaktadır. Gizli tanıkların ifadeleri; adil yargılanma hakkı, savunma hakkı ve çekişmeli yargılama ilkelerine aykırı olarak savunma tarafından sorgulanmamakta, bu ifadeler somut delillerle desteklenmemekte ve yargılamada şeffaflık ilkesi zedelenmektedir. Adil yargılanma hakkının bu şekilde ihlaline son verilmeli, Anayasa Mahkemesi kararları uygulanmalıdır.

24) Etkin pişmanlık kurumunun iftiracılığa dönüştürülmesine derhâl son verilmelidir.

Hakkında soruşturma başlatılan veya yaygın olarak tutuklama tedbiri uygulanan kişilerin başkaları aleyhine ifadeler vermesi yönünde baskı yapılmakta, bu kapsamda verilen ifadeler somut delillerle desteklenmeden ciddi hak ihlallerine yol açmaktadır. Bu doğrultuda "itirafçılık" yerine "iftiracılık" yargılamalarda sistematik olarak siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır. İtirafçılık yoluyla verilen ifadeler somut delillerle desteklenmediğinden aylarca iddianameler hazırlanmaksızın gerekçesiz tutuklama kararları tekrarlanmaktadır. Birçok kişi hangi suç isnadıyla karşılaşacağını bilmeksizin cezaevinde tutulmakta, yakınlarını görmeleri engellenecek şekilde farklı illerdeki cezaevlerine transfer edilmektedir. Savunma hakkını ihlal teşkil edecek şekilde SEGBİS yoluyla doğrudan savcılarla görüştürülenler avukatlar olmaksızın ifade vermeye zorlanmaktadır. Bu görüşmelerde "İfadeyi bu yönde vermezsen çocuklarını göremezsin." gibi tehditlere başvurulması hukuka aykırılığın geldiği durumu gözler önüne sermektedir. Hakkında soruşturma veya kovuşturma açılmış olan kişilerin aile yakınlarının gözaltına alındığı ya da tutuklandığı örnekler de bulunmaktadır. Yargıtay içtihadına aykırı olarak istenilen ifadeye ulaşılan dek birden fazla kez ifade alınması maddi gerçeğe ulaşılması amacının önüne geçmektedir. Hukuk dışı tüm uygulamalara derhâl son verilmelidir.

25) Savunma hakkına getirilen sınırlamalardan geri adım atılması.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen düzenlemeler olağan döneme entegre edilerek savunma hakkının kısıtlanmasına yol açmıştır. Olağanüstü hâl rejimlerini sonlandırdığını iddia eden iktidar, olağan hukuk rejimini istisnaların kural olduğu bir rejime dönüştürmüştür. Uzun gözaltı süreleri, avukatla görüşmenin geciktirilmesi ya da sınırlandırılmasına sebep olmakta, hakkında soruşturma açılan kişiler ve müdafileri isnat edilen suçlamalar hakkında geç bilgi sahibi olmakla beraber, bu sırada basın organları ve sosyal medyada ortaya atılan yanlış bilgileri düzeltme imkânından da mahrum bırakılmaktadır. Uzun gözaltı süreleri, adil yargılanma hakkı kapsamında kabul edilen silahların eşitliği ilkesinin yaygın olarak ihlal edilmesine yol açmakta, avukatla görüşmeyi de geciktirmektedir.

Soruşturma dosyalarında verilen kısıtlılık kararları, kişilerin kendilerine yöneltilen suçlamalar ve gizli tanık ifadeleri hakkında uzun bir süre boyunca bilgi sahibi olmamasına sebep olmaktadır. Anayasa Mahkemesi, dosyaya erişim hakkına getirilecek kısıtlamaların kesinlikle gerekli olduğuna dair yeterli bir gerekçenin ortaya konulmasını yerleşik içtihadıyla zorunlu kılmıştır. Silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine aykırı olan kısıtlılık kararlarından Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda geri adım atılmalıdır.

26) Cezaevleri idare ve gözlem kurullarının keyfî kararlarının önüne geçilmesi.

İdare ve gözlem kurullarının kararlarında objektif kriterler söz konusu değildir. Kişisel kanaate ve siyasi görüşlere dayanan bu değerlendirmeler, kanunlarda yer alan suç ve cezalar ile infaza ilişkin kurulların kişiden kişiye farklılık göstermesine neden olmaktadır. Yargı kararlarıyla cezaevinde tutulanlar, infazın tamamlanmasına rağmen bu keyfî kararlarla pişmanlık ifade etmeye zorlanmaktadır. Özellikle siyasi yargılamalarda ifade özgürlüğü ve eşitlik başta olmak üzere anayasal hak ve ilkeler ihlal edilmekte, kurul kararları "İyi hâl yok." gerekçesiyle cezalandırmaya dönüşmektedir. Adil yargılanma hakkını ve hukuk devleti ilkesini ihlal eden bu keyfî uygulamanın önüne geçilmelidir.

27) Kanun hükmünde kararnamelerle görevlerinden ihraç edilenlerin durumunun yeniden hukuk çerçevesinde değerlendirilmesi.

2016 yılında ilan edilen olağanüstü hâl kapsamında 125 bin kişi kamu kurumlarından ihraç edilmiş ve çok uzun bir süre bu işlemlere karşı yargı yolu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 20

kapalı tutulmuştur. İdari başvuru yolları ise değerlendirme konusu olan ölçütler bakımından belirsizlikler içermiştir. Bu süreçte beraat eden ya da takipsizlik kararı verilenler dahi görevlerine ya da eş değer bir göreve iade edilmemiştir. Terör örgütü liderlerinin ve darbe girişiminde görev alanların yurt dışına kaçmaları engellenmezken birçok yargılamada büyük çelişkiler yaşanmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı tarafından bile "At izi it izine karıştı." denilerek teyit edilmiştir. On binlerce vatandaşımızın Resmî Gazete'de kişisel bilgileri paylaşılmış, kamudan ihraç edilenlerin özel sektörde dahi iş bulması bu şekilde engellenmiştir.

Barış akademisyenleri ise darbe girişimiyle ilgisi olmayan bir barış bildirisi sebebiyle görevlerinden ihraç edilmiş, bunun Anayasa'ya aykırılığı Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmesine rağmen görevlerine iade konusunda idari yargıda içtihat bütünlüğü ve Anayasa'ya uyum sağlanmamıştır.

Olağanüstü hâl dönemi uzun süre önce sona ermesine rağmen olağanüstü hal uygulamaları ve etkileri günümüze dek sürmüştür. Olağanüstü hâl döneminden kalan tüm uygulamalar sonlandırılmalı, vatandaşlarımızın mağduriyetleri evrensel hukuk ilkelerine göre giderilmelidir.

28) Devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi.

Ülkemizdeki sosyal, kültürel, inançsal farklılıklar zenginliğimizdir. Laiklik bu zenginliğin güvencesidir. Her yurttaşımızın eşit koşullarda, özgürce bir arada ve kardeşçe yaşamaları esastır. Farklılıkların bir arada yaşamaları ülkemizin bölünmez bütünlüğünün harcıdır. Anayasa'da da belirtildiği gibi herkesin vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahip olması, ibadetin serbestliği ilkesinin esas alınması zorunluluktur.

Alevi yurttaşlarımızın kamu başta olmak üzere yaşadıkları eşitsizliklere ve karşılaştıkları ihlallere, Alevi inancının ve taleplerinin yok sayılmasına son verilmelidir. Alevi yurttaşlarımıza hizmet edeceği düşünülen ancak yanlış uygulamaları nedeniyle muhataplarında karşılığı olmayan Kültür Bakanlığına bağlı olarak kurulan Alevi ve Cemevi Başkanlığı kapatılmalıdır. Göstermelik kurumlara değil gerçekleştirilebilecek reformlara ihtiyaç vardır.

Madımak kapsamlı bir utanç müzesi hâline getirilmelidir. Ayrıca, Alevilere dönük katliamlarla yüzleşilmeli, katledilen yurttaşlarımızla ilgili toplumsal bir duruş sergilenmeli, bu katliamlar insanlığa karşı suç olarak kabul edilmeli ve

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 21

zaman aşımı bu katliam davalar açısından söz konusu olmamalıdır. Hacı Bektaş Veli Dergâhı gibi önemli inanç ve tarih merkezlerinin yönetimi Alevilerin kurumlarına, kurumların uygun göreceği üst yapılara ya da yerel yönetimlere bırakılmalıdır. Alevi yurttaşlarımızın başvuruları üzerine verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uygulanmalıdır. Herkesin ayrımcılıktan uzak bir şekilde kendisini özgürce ifade edebilmesi ve devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi için cemevleriyle ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı, cemevlerine "ibadethane" statüsü tanınmalıdır.

29) Siyasi soruşturmalarda başsavcılıkların yetki gaspının sonlandırılması.

Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ve bu yer ağır ceza mahkemesine aittir. Buna rağmen çeşitli örneklerde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı yerine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturmaların başlatıldığı görülmektedir.

2016 yılının Kasım ayında birçok farklı ilin savcılığı tarafından Halkların Demokratik Partisi milletvekilleri hakkında eş zamanlı olarak operasyonlar düzenlenmiştir. Zafer Partisi Başkanı Ümit Özdağ hakkında, 19 Ocak 2025 tarihinde Antalya'da yaptığı bir konuşma sebebiyle İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmıştır. 27'nci Dönem İstanbul Milletvekilimiz Aykut Erdoğan'ya isnat edilen suç tarihi milletvekilliği dönemine ilişkin olmasına rağmen soruşturma kapsamında hakkında tutuklama kararı verilmiş ve bu soruşturma hâlen İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülmektedir. Bu uygulamalar 28'inci Dönemde görev yapan birçok milletvekilimiz hakkında da sürdürülmüş, haklarında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmış ve fezlekeler düzenlenmiştir. Genel Başkanımız Özgür Özel hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı hakkında yaptığı açıklamalar nedeniyle soruşturma başlatılmış, soruşturma evrakının fezleke hazırlanması için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderileceği açıklanmıştır. Adana Büyükşehir Belediye Başkanımız Zeydan Karalar ve Adıyaman Belediye Başkanımız Abdurrahman Tutdere hakkında başlatılan soruşturmalar Başkanlarımızın talebine rağmen ayrılmayarak İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülmektedir. Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar hâlen Silivri Cezaevinde tutulmaktadır. Ancak Beşiktaş,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 22

Seyhan, Ceyhan ve Kütahya Belediye Başkanlarıyla ilgili şikâyetler sonucunda hazırlanan dosyada Kütahya Belediyesi açısından ayrıma karar verilmiş ve dosya Kütahya'ya gönderilmiştir.

Siyasi yargılamalarda başsavcılıkların yetki gasbı ve çifte standart sonlandırılmalı, çift hukuk uygulaması sonlandırılmalı, yasama sorumsuzluğu ve ifade özgürlüğü kapsamında tazminat davaları da dâhil olmak üzere parlamenterlere yönelik yargı tacizlerinden derhâl vazgeçilmelidir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sabrınız için teşekkür ederiz ama sizin de takdir edeceğiniz gibi, bahsettiğimiz, değindiğimiz her konu demokrasiye, adalete, özgürlüğe, Anayasa'mıza ve demokrasimizin olmazsa olmaz temel niteliklerine dairdir. Bu Komisyonun bunu gündem edinmesi şarttır.

Sabrınız için tekrar teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Emir, ben de teşekkür ediyorum; yaklaşık otuz dakika konuştunuz. Cumhuriyet Halk Partisinin bütün bu görüşlerini kayda geçirmek için böyle bir tavır içinde olduğunuzu görüyorum. Bu, şu manaya gelmiyor değil mi: "Bütün sözlerimizi söyledik, başka söz söylemeyeceğiz." anlamına gelmiyor herhâlde.

MURAT EMİR (Ankara) - Yok, gelmiyor.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Eyvallah.

MURAT EMİR (Ankara) - İyi bir vakitte bitiririz Başkanım toplantıyı.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Değerli arkadaşlar, Bülent Kaya Bey'in bir sözü var, onu eğer kabul ederseniz oyunuza sunacağım. Sadece bu toplantıya ait olmak üzere, burayı açıkçası -grup başkan vekillerimizi tenzih ederek söylüyorum- Meclis Genel Kuruluna çevirmemek için grup başkan vekillerine de Komisyon üyesi sıfatı olarak burada söz verelim ama bu toplantıda Bülent Bey "Madem böyle bir şey başladı, partiler adına grup başkan vekilleri önce konuşsun." diyor.

Bunu kabul edenler... "Grup başkan vekilleri konuşsun." diyenler kabul ediyorsa ona göre devam edeceğiz, yoksa bireysel devam edeceğiz.

BÜLENT KAYA (İstanbul) - Bu önerimiz sadece Komisyon olarak değil...

MURAT BAKAN (İzmir) - Grup Başkan Vekilleri konuşsun ama...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Bülent Bey, buyurun.

BÜLENT KAYA (İstanbul) - Sayın Başkanım, şimdi, bütüncül bir yaklaşım açısından yani burası tabii, sadece grupların bulunduğu bir yer değil. Siyasi

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 23

partilerin ve grupların bir genel gündemle ilgili tekliflerini alalım, daha sonra üye arkadaşlarımız da eksik bıraktıkları veya tamamlanmasını arzu ettikleri konuları dile getirsin diye bir önerimdi yoksa temsilci olarak bulunan siyasi partilerimizi es geçen bir teklif değil. Onlara da öncelik vermiş olalım üyelerden önce.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri, kıymetli basın mensuplarımız; bizim Komisyon çalışmalarıyla ilgili ilk önce yani ana gündemden sapmadan elbette çok geniş bir çerçevede bu çalışmaları gündeme getirmek mümkün ama bir sistematik önerimiz var: Komisyon çalışmalarının süreç takibi, sürecin yasal ihtiyaçları, toplumun demokratikleşme ihtiyaçları şeklinde çerçevesini çizmek mümkün. İlk önce, bir hafıza, tecrübe ve birikim aktarımı için -devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, uzmanların- sivil toplum adına burada dinlemeler yapalım şeklinde bir önerimiz var. Bu kapsamda, geçen cuma günü davet ettiğiniz İçişleri Bakanımız, Millî Savunma Bakanımız ve Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanımızın sunumları da bu kapsamda faydalı sunumlardı. Dolayısıyla ilk önce hızlı bir şekilde bu süreçlerle ilgili hem hafıza hem tecrübe hem de birikim aktarımı yapabilecek isimleri süratli bir şekilde tespit edip belki bir iki toplantımızı buna ayırarak bu faslın en azından ağırlıklı kısmını halletmiş oluruz.

Daha sonra, ikinci gündem maddesi olarak sürecin anlatılması ve toplumsallaştırılmasına dönük neler yapabilirizi belki bir gündem başlığı olarak Komisyonumuzun bir kısım çalışmalarını ona ayırabiliriz.

Üçüncü başlık olarak da sürecin ve toplumun yasal, hukuki ve demokratik ihtiyaçlarının tespiti, görüşülmesi, değerlendirilmesi ve öneride bulunması. Bu süreç kapsamında da bir kısım alt komisyonların hızlı bir şekilde kurulup en azından onların bu yasal ihtiyaçlara dönük çalışmaları yaptıktan sonra bunların Komisyon gündemine getirilmesi belki de bu Komisyondan beklenen bir kısım süreci rahatlatacak adımlarla ilgili de gecikmeden çalışma yapmamıza imkân sağlamış olur.

Dolayısıyla ilk önerimiz, dediğim gibi, bu dinlemelerle ilgili kısmı süratli bir şekilde halledelim, daha sonra sürecin anlatılması ve topluma sunulması bahsi ama yasal ihtiyaçlar için de bu iki gündem maddesinin tüketilmesini beklemeden uygun bir zamanda, Komisyonun da uygun göreceği bir çalışma

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 24

metodolojisiyle alt komisyonlar kurulup o yasal ihtiyaçların orada da konuşulmasına imkân sağlayabiliriz diye bir genel çerçeve çizmek istedim.

Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Feti Bey.

Buyurun.

FETİ YILDIZ (İstanbul) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, basınımızın kıymetli mensupları; öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada eski bir tekrarı yenileyeceğim. Her ne kadar Murat Bey arkadaşımız yarım saatte Türk Ceza Kanunu'nun tüm maddelerini aşağı yukarı saydıysa da ben sadece infaz hukukuyla ilgili bir hususu hatırlatacağım.

Şimdi, toplantılara başlarken toplumun tamamını kucaklayan, temel hak ve özgürlükleri alanını genişleten adımlar atılırken yeni bir dil inşa edelim dedik ama bu dili sadece kendimiz inşa edelim demedik. Yani biraz insaf diyorum burada, Allah'ın günü torbaya girmedi, insanlara biraz da saygılı olmak lazım diye de bir hatırlatma yapıyorum.

Değerli arkadaşlar, cezanın amacı toplumu suçtan korumaktır. İslahın amacı ise hükümlü ve tutuklunun tekrar suç işlemesini önlemektir. Bu iki amaç birleştiğinde makul bir sonuca varılır, toplum böyle devam eder. İnfazın temel ilkelerini kısaca hatırlatmak gerekirse, bilindiği gibi, bunun kuralları vardır, herkese eşit uygulanır. Din, mezhep, dil, ırk, renk, cinsiyet, millet, milliyet, sosyal köken, siyasi veya diğer fikrî yahut düşünceler, ekonomik güç, toplumsal konum yönünden ayırım yapılmaması gerekir. Yasamızda tam da böyle yazılıdır. İnfaz uygulamasında ayırım yapılmaması gerekir. Uygulamada yasanın bu maddesine -bu saydığım şey İnfaz Yasası'nın 2'nci maddesi- buna uyulduğunu zannetmiyorum. Hepiniz de özellikle avukatlık yapan arkadaşlarımız, üyeler de bunu sık sık görürler. Bazı koğuşlarda, 10 kişilik koğuştaki 30 kişi yatarken bazı koğuşlar neredeyse salon salomanje şeklindedir, bazı mahkûmların odaları. Şimdi, elbette ceza ve güvenlik tedbirleri infaz edilirken insanlık dışı tutum, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışta kimse bulunamaz. Ancak 250 bin, 270 bin kapasiteli bir cezaevinde yaklaşık 420 bin kişi tutuklu, hükümlü bulunursa burada insan haysiyetinin çok da önemsemediğini görürüz. Bunları söylemek zorundayız arkadaşlar, tatbikatın içinde olan insanlar bunu görüyor ve yaşıyor.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 25

Değerli arkadaşlar, şu anda hükümlü ve tutuklu sayısı 420 bini geçti. Bugünlerde de tutuklama artık böyle çok fazla gerekçe aramaya gerek olmayan bir lazıme şekline geldi. Hâlbuki, yargılama sürecinin sıhhati, maddi gerçeğin her türlü şüpheden uzak şekilde ortaya çıkarılması için şüpheli veya sanığın hürriyetinin tedbir olarak, geçici olarak kısıtlanması; bakın, tedbir olarak, geçici olarak kısıtlanması; buna uymuyoruz maalesef. Katalog suçlar bakımından da zaten peşin bir tutuklama şeyi var önümüzde. Şimdi, bu tutuklamalara karşı eskiden sulh ceza hâkiminin itirazına bir sayı fazlasında itiraz edilirdi yani 1 no.lu sulh ceza hâkiminin kararına karşı 2 no.lu hâkime itiraz edilirdi. İki itiraz yolu getirildi şimdi, asliye ceza mahkemelerine itiraz ediliyor. Bu düzenleme yapılırken muhalefetten bazı arkadaşların bu düzenlemeye karşı çıktığını gördük ve bir mana da veremedik o zaman. "Her şeye karşıyız." diyorlardı maalesef. Evet, tutuklama çok ağır bir tedbirdir ancak masumiyet karinesini hiçbir zaman ortadan kaldırmaz. Araç olduğunu, geçici olduğunu tekrar tekrar söylemeye gerek yok.

Özgürlük ve güvenlik hakkıyla ilgili mevzuat ve uygulama temelinde birçok reforma imza atıldı ancak daha yapacağımız çok iş var, bunlardan biri de infaz hukuku. İnfaz hukuku ceza yargılamasının bittiği yerde başlar. Her zaman söylediğim gibi, bizim infaz hukukumuz, kanunumuz yamalı bohçaya dönmüştür. Bunu sil baştan yazmaz ve yapmazsak biz bu işin içinden çıkamayız değerli arkadaşlar. İnfaz sistemi içerisinde farklı mekanizmalar aynı kişiye uygulanıyor, aynı şahıs üzerinde uygulandığı için sistem bir karmaşık hâl alıyor ve güven azalıyor, sisteme güven azalıyor. Yapacağımız yasa, uygulayıcıların yani hâkimin, savcının, avukatın anlayabileceği, karmaşık olmayan, aynı zamanda da hükümlü ve ailesinin, tutuklu ve ailesinin de anlayacağı kadar sade olmalıdır, ıslah edici olmalıdır diyorum. Değerli arkadaşlar, şimdi buna bir örnek vereyim: 31 Temmuz 2023 tarihli bir düzenleme yapıldı, uygulamada birçok sorunu da bu uygulama beraberinde getirdi. Bana bu konuda günde en az 10 müracaat var, bazen 100, bazen 200. Cezaevlerinde "Bizim suçumuz ne?" diyorlar. Yani "Yargıtay işini yapmadıysa, istinaf savsakladıysa; yerel mahkeme, ilk derece mahkemesi davama doğru dürüst bakmadıysa; aynı tarihte suç işlediğim insan bu yasadaki faydalanıp üç yıldan evine gidip de ben burada kaldıysam burada benim suçum günahım, bana izafe edilecek suç nedir, söyler misiniz." dediğinde vereceğimiz cevap yok. "Üzgünüz." diyoruz. "Evet, yerden göğe kadar

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 26

haklısınız. Sizin dosyanız kanun yolunda gecikti. Bundan dolayı da bu infaz uygulamasından, yani izinden siz faydalanamazsınız." diyoruz. Bu adaletsizlik yaşanıyor. Bunun behemehâl ortadan kaldırılması lazım. Bu Komisyonunda yapılacak acil işlerden biri bu. Vicdanlar kanıyor arkadaşlar, bu sayı öyle 5 bin kişi, 10 bin kişi falan değil; 45 bin kişi bundan dolayı içeride.

Değerli arkadaşlar, dünyanın birçok yerinde infaz uygulamaları farklı farklı; mesela, İngiltere, Finlandiya, İtalya, Polonya'da verilen cezanın 1/2'si cezaevinde kalır, geri kalan kısmı topluma uyum sağlamak için, işini gücünü düzeltmek için dışarıda çektirilir, şartlı salıverilir daha doğrusu. Şimdi, bizde 1/2'den 2/3'e, 3/4'e, 4/4'e hatta arada altı günlere varana kadar, en iyi infaz savcısı bile "Yahu, bir yanlışlık olmuş, şuna bir bakar mısın." diye bir dosya verdiğimiz zaman -sınıf arkadaşlarım- "Feti Bey, aman aman..." diyorlar. Edirne'deki uygulama ile Ankara'daki uygulama aynı cezadan farklı. Yani müddetname dediğimiz şeyi farklı farklı yazıyorlar. Bunun için de öncelikle bir infaz kanunu yapmalıyız. Bu infaz kanunu da adli mahkûm/siyasi mahkûm ayrımı yapılmadan yapılmalıdır diyor, hepinize saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Yıldız.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi adına Gülüstan Hanım.

Buyurun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben de bütün kurulu, hazırunu saygıyla selamlıyorum.

Tarihî bir dönemeçteyiz ve tarihî bir iş yapıyoruz Kürt sorununu, yüz yıllık bir sorunu; son kırk beş yılı, kırk yılı da çatışmalı geçmiş bir sorunu çözmeye, derde derman aramaya çalışıyoruz. O anlamıyla tarihsel bir sorumlulukla karşı karşıya olduğumuzun belki de her gün, her saat, her dakika hem kendimize bir Komisyon üyesi olarak hem de birbirimize hatırlatmamız gerektiğini de düşünüyoruz açıkçası, düşünüyorum.

Şimdi, "Bu Komisyon ne yapar/ne yapmaz?" tartışması, "Bu Komisyonun amacı nedir?" tartışması belki de en kıymetli tartışmalardan biri. Bu ülkede uygulamadaki bütün eksikliklerin, yasalardaki bütün yetmezliklerin ve antidemokratik bütün yasaların mağduru olmuş, bunun bedelini ödemiş bir siyasi gelenekten geliyoruz. Hâlihazırda biz bu Komisyonunda şu anda konuşurken de bizim önceki dönem Eş Başkanlarımız, milletvekili arkadaşlarımız, belediye eş başkanı arkadaşlarımız ve binlerce yoldaşımız cezaevinde olmaya devam

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 27

ediyorlar ama biz buradayız, biz buradayız, bu Komisyondayız. Çünkü burayı çözüm için, barış için, demokrasi için çok önemli bir yer olarak görüyoruz. Türkiye'nin kendi sorunlarının, özellikle de yüz yıllık en kök sorunlarından biri olan, bugün birçok sorunun ki en büyük sorunumuz olan demokratik olmama sorununun kök nedenlerinden birini oluşturan Kürt sorununun demokratik barışçıl yollardan Meclis iradesiyle, siyasetin iradesiyle, halkın iradesiyle çözüleceğine inanıyoruz ve bunun için de burada ve dışarıda Kürt sorununun demokratik ve barışçıl yollardan çözülmesi için mücadele ediyoruz, söz kuruyoruz ve bunu ilerletmeye çalışıyoruz. Peki, bütün bunları yaparken bu ülkenin demokrasi açığının farkında değil miyiz? Farkındayız. Bu ülkede muazzam bir demokrasi açığı var. Türkiye hiçbir zaman demokratik bir ülke olmadı ama belki de son zamanlarda demokrasiden çok daha uzaklaştı diyelim. Eşitlik açığı yok mu, eşitlik sorunu yok mu, özgürlük sorunu yok mu, biz kadınların yaşam hakkı sorunu yok mu? Var. Emeğin alın terinin sorunu yok mu? Var fakat bütün bu sorunların her birini, bugün yaşadığımız bütün sorun alanlarının hepsini ama hepsini bugün tarihsel bir eşikte olduğumuz Kürt sorununun demokratik çözümü meselesinin önüne koyduğumuzda günün sonunda kazançlı mı çıkarız, kârlı mı çıkarız, sorunu çözer miyiz, biraz daha demokrasiyi ilerletir miyiz; biraz daha eşitliğe, özgürlüğe yanaşır mıyız, yaklaşır mıyız yoksa bütün bu sorunları da çözmediğimiz gibi bir de günün sonunda Kürt sorununun demokratik çözümünde de bir arpa yol almayıp geçmiş 13 deneyimin makûs talihine geri mi döneriz? Bence bu soruyu hepimizin kendimize sorması gerekiyor. Bu Komisyon Türkiye'nin demokrasi açığını kapatmak, Türkiye'nin kendi sorunlarını demokratik, barışçıl yollardan diyalog ve müzakere yoluyla çözmesi açısından bir zemin açığa çıkardı, bir kapı aralandı. Bu kapıyı hep beraber itmek, bu kapıdan hep beraber demokratik cumhuriyet ilkesine, inşasına doğru yol almak hepimizin emeğiyle, hepimizin çabasıyla, hepimizin Kürt sorununu ne kadar kendi sorunu olarak gördüğüyle çok ilişkili. Evet, bu salonda oturan, bu koltuklarda oturan her bir milletvekili arkadaşım "Kürt sorununu ne kadar kendi sorunu olarak görüyor?" sorusuyla bence yüzleşmeli. Kürt sorunu Kürt Mehmet'in sorunuysa, Kürt sorunu Kürt Gülüstan'ın sorunuysa sadece, burada oturan Yozgatlı milletvekilinin, Tekirdağlı milletvekilinin, İstanbul milletvekilinin de sorunu değilse zaten yol alamayız. Kürt sorunu sadece Kürt'ü kavuruyorsa, diğer bütün sorunlara kaynaklık ettiği, bütün diğer sorunları

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 28

beslediği gerçeğine gözümüzü kapatıyorsak biz bu salonda birbirimizi anlayarak, birbirimizin fikirlerine saygı duyarak ilerleme şansımız da olacağını düşünmüyoruz açıkçası. Onun için gerçek anlamda bir empatiye ve gerçek anlamda ne yapmaya çalıştığımızı odaklanmamız gerektiğini düşünüyoruz. "Bu sorunu çözmek istiyor muyuz?" Birinci soru bu. Buna bu salonda bulunan her bir milletvekili arkadaşım "Evet, bu sorunu çözmeliyiz, bu sorunu tarihe gömmeliyiz, yeni bir dönemin kapısını aralamalıyız ki eşit, özgür, müreffeh, demokratik, barışçıl, bu evrensel değerlerde buluşmuş bir ülkeyi inşa edelim, bunun mücadelesinin kanallarının yolunu açalım." diyorsa o zaman burada artık siyasetimizi, dilimizi buna göre kurmamız ve önceliğimizi de buna göre konumlandırmamız gerekiyor. Bir öncelik sorunumuz olduğunu düşünüyorum ben. Önceliklerimizi iyi tespit etmezsek bu Komisyonun başarılı olma şansı yoktur Sayın Başkan. Bu Komisyon her şeyi konuşamaz, her sorunu çözemez, her açığı kapatamaz ama bu Komisyon gerçek anlamda Kürt sorununun demokratik çözümünde yol alabilirse, bir zemini açığa çıkarabilirse; bu sürecin toplumsallaşmasına, barışın toplumsallaşmasına, demokratik katılım mekanizmalarının açılmasına yol açabilirse biz çok önemli bir eşiği daha atmış oluruz yoksa açık ve net söyleyelim: Her birimiz toplumdaki basınçlar nedeniyle; ideolojik, politik motivasyonlarımız nedeniyle; siyasi, partisel çıkarlarımız ve önceliklerimiz nedeniyle bu koltuklarda oturursak tarih karşısında suçlu oluruz, toplum karşısında suçlu oluruz; bu kadar açık ve net söylüyoruz ve hepimiz bu sürecin altında kalırız, hepimiz bu sürecin vebalini almış oluruz. "Buna hakkımız var mı?" sorusunu hepimizin hem önce kendimize hem de birbirimize sormamız gerektiğini düşünüyorum. O anlamıyla, bizim DEM PARTİ olarak herhâlde şu gök kubbenin altında Kürt sorununun demokratik çözümüne ilişkin söylemediğimiz söz kalmamıştır, önermediğimiz formül kalmamıştır ama açık ve net söyleyelim, acıları yarıştıran bir yerden değil ama bir hakikati açığa çıkarmak için de şunu söyleme ihtiyacı duyuyorum: Ödemediğimiz bedel de kalmamıştır. Hani bedelse Türkiye'nin demokratikleşmesi için, Kürt sorununun demokratik çözümü için; eşit, özgür, yaşanılabilir bir ülke için her türlü bedeli de ödemiş bir siyasi gelenekten geliyoruz ve bütün bunları demokrasi için, bu ülke demokratik olmadığı için ödedik. Sokakta da coplandık, cezaevine de girdik, sürgüne de gittik, her şeyi yaşadık ama buradayız çünkü buraya inanıyoruz, barışa inanıyoruz, Kürt sorununun demokratik çözümüne inanıyoruz, bu Meclise

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 29

inaniyoruz; bu Meclisin ferasetine, Türkiye halklarının ferasetine, Türkiye halklarının barışa olan inancına, çözüme olan desteğine inaniyoruz. Başka gidecek bir yer yok, varılacak bir liman yok. Bugüne kadarki bütün politikaların günün sonunda tıkanıdığı görüldü, bugün yeni bir eşikteyiz, o zaman yeni bir söz söylememiz lazım, yeni bir yol inşa etmemiz lazım ve bu yolu da hep beraber inşa etmemiz lazım; birbirimizin karşısına çıkarak değil, birbirimize siyasi çelme takarak değil. Şuradan, şu kapıdan girdiğimizde artık DEM PARTİ vekili olarak değil 86 milyon yurttaşın barışı, ortak yaşamı, ortak geleceği ve demokrasisi için bu kapıdan giren bir anlayışa ihtiyacımız var. Yoksa çok rahat burada her türlü sözü söyleyebilecek bir sürü arkadaşımız var, biz de söyleriz ama günün sonunda, çok açık ve net söyleyelim, üzüm yemeyiz bağcı döveriz. Biz DEM PARTİ olarak tek başımıza üzüm yemek istemiyoruz, biz 86 milyon yurttaşın üzüm yiyeceği bir barışı ve demokratik toplumu inşa etmek istiyoruz. Bu demokratik toplumun inşasının yolunun barıştan geçtiğinin farkındayız. Barış olmadan demokrasi olmaz, barışın yolları döşenmeden demokratik bir topluma ulaşılamaz; bunu gördük, denedik. Bakın, 2013-2015 deneyiminden sonra bu ülke ne kadar büyük kan kaybetti; sadece yitirdiğimiz canları söylemiyorum, yitirdiğimiz canların dışında, eksilen demokrasimiz, yitip giden eşitlik, özgürlük; yitip giden bir sürü şey. Bir sürü şeyi yitirdik ama şimdi bunları mı konuşacağız yoksa "Ya, gelin, hep beraber yeniyi inşa edelim." mi diyeceğiz, yeni bir yol mu açacağız? Ben buna yoğunlaşmamız gerektiğini düşünüyorum.

Tekrar, ezcümlle şunu söylemenin faydalı olduğunu düşünüyorum: Derdimiz çok vallahi, dertler çok; dertleri saksak günler alır, ne zaman yeter ne de buna sözler yeter; acıları saksak yetmez ama bugün derdimiz acıları kanırtmak değil, tespitler yapmak değil, artık çözüm zamanı. Bakın, Orta Doğu kan gölüne döndü, yanı başımızda her bir gün savaşlar aldı başını gidiyor. Bugün, gerçek anlamda Türkiye'nin iç barışını ve Türkiye'nin iç barışıyla da beraber bölge barışını kurmaya ihtiyacımız var. Bunu siyasetüstü, bunu siyasi çıkar üstü görmezsek yarın öbür gün olabilecek her türlü olumsuzluğun vebalini, sorumluluğunu hep beraber almış oluruz. O nedenle, ben bir yöntem tartışmasına ihtiyaç olduğunu düşünüyorum, biz burada bir öncelik sıralaması yapmak zorundayız. "Bu önceliğimiz ne olacak?" sorusuna doğru yanıt verdiğimizde yol haritamızı, çalışma takvimimizi de ona göre belirleriz diye düşünüyorum yoksa yani ben size cezaevlerini anlatsam sanırım burada gözü

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 30

kapalı on beş yirmi saat konuşurum, cezaevi pratiği anlatırım ama bunlara ihtiyaç olduğunu düşünmüyoruz. O nedenle, biz de aynı tartışmayı yürüttük, YENİ YOL Grubu da az önce Sayın Bülent Kaya Başkan da önermiş. Evet, bir yöntem tartışmasına ihtiyaç var. STK'lerin dinlenilmesi gündemi vardı, bu konuda bir yöntem ihtiyacımız var. Demokratik katılım açısından STK'lerin dinlenilmesi çok önemli, çok elzem, aynı zamanda sorunu anlamak, bu Komisyon üyelerinin hissetmesi açısından. Sadece mesele bilmek değil hissetmemiz lazım, acıları, yaşananları hissetmek açısından. Bu anlamıyla, bunları dinleyelim, sürecin demokratik katılım mekanizmasını da açmış olur bu, aynı zamanda sürecin toplumsallaşmasını da sağlamış olur ama burada da bir metodolojiye ihtiyacımız var. Hepimizin 150-200 kurum listesi ya da kişi listesi verdiği bir yerde bunu dinlemek sonsuz uzunluğa yol açabilir, onun için bir takvim belirleyelim; bir hafta mı, on gün mü, beş gün üst üste mi çalışacağız; bütün bu kurumlarımızı, arkadaşlarımızı, kişileri, mağdurları neyse hep beraber çağıralım, dinleyelim. Olmadı, bazılarını biz gidip dinleyelim, alt komisyonlar kuralım, yerellerine gidelim. Bu sürecin toplumsallaşması lazım; biz yerelerde gidip toplantılar alabiliriz, böylece de süreci toplumsallaştırmış oluruz. Ne yapmaya çalışıyoruz, bu Komisyon ne yapıyor, Meclis ne için mücadele ediyor, elini hangi taşın altına koyuyor hep beraber anlatabiliriz diye düşünüyorum.

Diğeri, şimdi, sonuçta sürecin ihtiyaçları var. Yani gözümüzü şu gerçeğe kapatamayız arkadaşlar: Tarihsel bir andayız, tarihsel bir eşikteyiz. Bir çağrı var, 27 Şubat çağrısı var; barış ve demokratik toplum çağrısı. Örgüt kendi örgütsel varlığına son vermiş, silah bırakma kararı almış, örgütünü feshetmiş, 11 Temmuzda silahlarını yakmış; bu gerçek hiç yokmuş gibi davranabilir miyiz? Koskoca bir gerçek var, bir yol açılmış. Şimdi, diyor ki bu yol: "Siyaset, ey milletvekilleri, ey Meclis! Sen de sorumluluk al, sen de üzerine düşeni yap, sen de bunun gereğini yap." O zaman, bizim burada gerekli yasal düzenlemeleri yapmamız, gerçek anlamda bu demokrasi, bu açılan yolu genişleten, ilerleten ve mutlaka ama mutlaka kalıcı olmasını sağlayan bir yasal mevzuat tartışması da yapmamız ve bunu olabilecek en demokratik hâliyle, olabilecek en geniş hâliyle de hayata geçirmemiz gerekiyor. Buradaki bütün kısıtlardan -tartışırken de konuşurken de- kurtulmamız, bütün bagajlardan kurtulmamız gerekiyor. Bu Meclis, bu Komisyon en özgürlükçü tartışmayı yapan, en özgürlükçü fikirleri savunan, en ileri uç olan şeyleri dinleyebilecek ferasette ve yaklaşımda

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 31

olmalıdır ancak öyle çözüm akli ortaklaşır, gelişir ve pekişir. O anlamıyla, çalışma sistematliğini, bugünden 1 Ekime kadar hangi hafta ne yapacağımızı, nerede olacağımızı ve nasıl bir çalışma takvimine sahip olacağımızı; 1 Ekime kadar hangi yasal mevzuatları tartışacağımızı -şimdi, Feti Bey infaz hukukundan bahsetti, Cumhuriyet Halk Partisinden arkadaşlar başka mevzuatlardan bahsettiler- bütün bunların bazılarını hızlı bir şekilde düzenleme ihtiyacı var. O zaman, hızla bunları konuşalım, tartışalım, ortaklaşalım ve ilgili yasa taslaklarımızı da yapıp ilgili ihtisas komisyonlarına 1 Ekime yetişmek üzere de gönderelim. O anlamıyla, buranın kendi gündemine odaklanması, barış ve demokratik toplum için gerçekten emek sarf etmesi gerektiğini bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Bu vesileyle, son olarak şunu söyleyeyim Sayın Başkan: Gerçekten bu Komisyonu, bu Komisyonun oluşma şeklini, bu Komisyondaki her bir siyasi partinin ve her bir milletvekili arkadaşımızın varlığını çok çok önemsiyoruz. Bugün, bu Komisyonun kuruluşundan bu 3'üncü toplantısına kadar, bu ülkedeki olmuş geçmişteki bütün ezberleri bozan bir pratiğe de hep beraber tanıklık ediyoruz. Bu pratiğin içini daha iyi doldurma, bu pratiği daha da ilerletme sorumluluğuyla da karşı karşıyayız. O anlamıyla, ben bir kez daha Komisyonumuza çalışmalarında başarılar diliyorum, yolumuz açık olsun diyorum. Birbirimizi anlayacağımız, birbirimizi dinleyeceğimiz, barışın yolunu örüp örgütleyeceğimiz, çözümün aklını geliştireceğimiz bir zemini hep beraber inşa edelim ki daha fazla acılar yaşanmasın, daha fazla büyük bir demokrasi açığı, hak ve özgürlük açığı oluşmasın diyerek de bitirmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Adalet ve Kalkınma Partisi adına Sayın Abdulhamit Gül.

Buyurun.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) - Teşekkür ediyorum Başkanım.

Çok Değerli Başkanım, çok değerli milletvekili arkadaşlarım, Komisyon üyesi arkadaşlarım; ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun çalışmalara başlamasıyla Türk siyasetinin çok önemli bir eşiği başarmış olduğuna ben inanıyorum. Terörsüz Türkiye yolunda Türkiye'nin siyasi aklının bu meseleyi gündeme alması, bu meseleyi konuşması çok kıymetli; zaten siyasetin varoluş

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 32

sebebi de sorunların, meselelerin konuşulması, milletin önündeki meselelerin tartışılmasıdır. Siyasetin, bu anlamda, 2'nci yüz yılına giden cumhuriyetimizin elli yılını ülkemizde gündemini terör olarak meşgul eden bir meseleyi konuşmaması, bunu masaya yatırmaması, buna bigâne kalması elbette kabul edilemezdi. Bu, demokratik bir zeminde meselelerimizin konuşulmasına yönelik şu ana kadarki tüm çalışmalarda da yapıcı bir üslubun dile getirilmesi bu da ayrıca çok önemli bir mesajdır ve bundan sonraki süreçlere de önemli katkılar yapacağına inanıyorum.

Komisyon üyesi arkadaşlarımız birazdan yine Komisyon gündemine ilişkin Sayın Başkanımıza önerilerini paylaşacaklar. Gerek sivil toplum kuruluşları gerekse üniversitelerden, odalardan dinlenilmesinde fayda gördüğümüz tüm konularda da ayrıca Başkanımıza bu önerilerimizi sunacağız.

Öncelikle, Türkiye'nin tam olarak terörden arındırılmasına yönelik önerilerimizi biz kamuoyuyla da paylaştık, bu konuda hangi adımların atılmasını yine sıklıkla ifade ettik. Öncelikle, konuştuğumuz meselenin bir güvenlik meselesi olmaktan öte milletimizin geleceğine, birliğine beraberliğine yönelik bir mesele olduğunun farkındayız, bu bilinçle meseleye yaklaşıyoruz. Bunun için de önemli olan, usul anlamında ortak akıl ve istişareyle bu meselenin konuşulmasıdır. Bu süreci üslubumuz, yaklaşımımız ve tavrımızla ideolojik hesaplara, kısa vadeli siyasi çıkarılara, politik çıkarılara kurban etmememizin çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Bu mesele milletimizin tamamının meselesi ve milletimiz de birliğini, dirliğini hedef alan hiçbir siyasi fırsatçılığı asla affetmemiştir.

Ben, atacağımız bu adımlarla terörsüz bir Türkiye'nin bundan sonraki nesillerle çok önemli bir dönem yaşayacağına inanıyorum ve tüm bu çalışmalarla kazananın 86 milyon, Alevi'siyle Sünni'siyle, Türkü'yle, Kürt'ü Arap'ı, Laz'ı Çerkez'iyle bütün Türkiye olacağına inanıyoruz.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde bizim hükümetlerimiz döneminde de tüm yaptıklarımız bu çerçevede olmuştur. İnkâr politikalarını inkâr ettik, ret politikalarını reddettik. Olağanüstü hâlin olağanlaşmasına, kalıcı hâle gelmesine biz son verdik. Terörle mücadele ederken aynı zamanda demokratik adımları da attık, atmaya da hep devam edeceğiz. Kürtlerin, Alevilerin, bu ülkede yaşayan dindarların, öteki olarak hep itilmiş, parantez içine alınmış bütün kesimlerin hep sesi olmaya, onların

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 33

önündeki engelleri kaldırmaya hep gayret ettik ve bundan sonra da gayret edeceğiz. Yapıcı diyalog ve uzlaşıyla bu süreci yürüteceğiz.

Cumhurbaşkanımızın kararlı duruşu ve Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin çağrısıyla başlayan bu hedefin en önemli sacayaklarından birinin siyasal anlamda ortaklaşma ve ortak paydada buluşmak olduğuna inanıyoruz. Burada kanun önerileri olacak. AK PARTİ ile MHP, bizim her hafta, her gün Mecliste yaptığımız çalışmada -kanun çıkarma- sayısal anlamda bir yetkimiz var elbette ama biz, bu mesele 86 milyonun meselesidir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi, demokratik meşruiyet anlamında ve temsiliyet anlamında yüzde 98'i temsil eden bir millî iradenin merkezinde bu konunun ortaklaşması gerektiğine inanarak bu masanın etrafında bulunduk, bu masada bulunduk. Yani bir kanun çalışması yapılacak, önemli olan, Meclisten bir kanunu geçirmekten öte, bir siyasi partinin ya da iki siyasi partinin sadece Cumhurbaşkanlığı'nın bir kanun çalışması değil. Biz burada Cumhuriyet Halk Partisinin, bir ana muhalefetin, muhalefetin, iktidarıyla muhalefetin bu meselede ortak bir çerçeveyi çizmesinin çok değerli olduğuna inanıyoruz. O yüzden, tüm bu çerçevede de bu demokratik temsiliyet ve demokratik meşruiyeti ana eksen olarak kabul ederek bu yaklaşımlarımızı sürdüreceğiz. Bir partinin inisiyatifi değil tüm siyasi partilerin ortak çabasıyla, milletin ortak fikri ve müzakeresiyle, diyaloguyla, çok sesliliğiyle bu meselelerin neticeye ermesini istiyoruz çünkü terörün sona ermesi bir partinin değil 86 milyonun ortak beklentisi. Bu nedenle tüm öneriler kıymetlidir, ortaklaşacağımız konulardır. Milletimizin bekası, çıkarı her türlü siyasi kazanımın üzerindedir.

Bütün demokratik ülkelerde dış politika ve terör meselesi bütün partilerin ortaklaştığı konulardır. Her demokratik devlette ortak payda "Terörle mücadele mi edilecek, ben siyasi parti kimliğimi bir tarafa bırakıyorum, ben burada varım." Dış politikada Türkiye'nin bir meselesi mi var, evet, ben burada ortaklaşıyorum; bu, benim siyasi partimin ötesinde bir yaklaşımdır çünkü önce devletim gelir, önce Türkiye Cumhuriyeti gelir, sonra politik çıkarlar; politik yaklaşımlar da zaten orayı güçlendirmek içindir. Dolayısıyla bu meselede de iktidarıyla, muhalefetiyle Türkiye, aslında dünya demokrasi tarihinde çok önemli bir örnek ve model teşkil ediyor. Ben, burada Meclis Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'un hem bu sürece kadar olan hem bundan sonraki süreçteki yaptığı, izlediği tutumun da çok önemli bir şans olduğunu bu anlamda kayıtlara bir kez

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 34

daha hatırlatmak istiyorum yani sayısal çoğunluğu fazla olan bir partinin Başkanlığı değil tarafsız, bağımsız bir Meclis Başkanlığı gibi hükmi şahsiyeti yüksek bir Başkanın bütün mesaisini buna ayırması da çok değerli. Başkanım, bunun için de ayrıca grubumuz adına çok teşekkür ediyorum ve bu yapıcı tutumun da bir önemli neticeye, ülkemiz adına kazanıma dönüşeceğine inanıyorum.

Bu topraklarda yaşayan herkesin, etnik aidiyeti, dili, mezhebi ne olursa olsun aynı vatanın evladı, aynı bayrağın gölgesinde kardeş olduğuna inanıyoruz. Vatandaşlarımız arasında hiçbir ayrıma asla yaklaşamayız, hiçbir ayırımı kabul edemeyiz. Bu ülkede kendisini ayrımcı bir anlayışla "öteki" olarak hisseden her kim varsa da onunla empati yapacağımızı, bu ana kadar olduğu gibi bundan sonra da tüm meseleleri çözme yönünde bir irade içerisinde olacağımızı ifade ediyorum. Bu anlamda, 86 milyon olarak bu ülkenin asli sahipleri, ortak geçmişin mirasçıları ve ortak geleceğin mimarları olduğumuza inanıyoruz. Malazgirt bu toprakların kapısı, Çanakkale de bu toprakların tapusudur; hep öyle kalacaktır ve 86 milyon, hep birlikte bu geleceğin güvencesidir.

Ayrıca, bir hususu daha ifade etmek isterim: Komisyonumuz Anayasa Komisyonu değildir, Anayasa yapım komisyonu değildir. Bu hususu da net bir şekilde bir kez daha ifade etmek isterim. Bir Adalet Komisyonu da değildir. Bütün kanunlarla ilgili çalışılmış bir konunun burada müzakeresinden öte, burada ortaklaşarak bir çalışmayı, yol haritasını belirlemek istiyoruz. Elbette yeni ve sivil bir Anayasa milletimizin beklentisidir, Türkiye'nin ihtiyacıdır, bunu yapacak olan yer yine bu Meclistir ama bizim Komisyonumuz bir Anayasa yapım komisyonu değildir; bunu bir kez daha ifade etmek isterim. Biz, terörden arınmış bir Türkiye için atılması gereken adımların tespiti, kanun anlamında hangi kanunlara temas edilmesi gerekiyorsa -bu TMK'ye TMK, 2911'se 2911, İnfaz Kanunu'ysa İnfaz Kanunu- hep beraber burada, hatta dinleyeceğimiz akademisyenlerle, terör konusunu çalışmışlarla, bunların hepsinin partilerdeki müktesebatıyla burada bir çerçevesinin çizilmesi gerektiğine ve çizileceğine ben inanıyorum.

Değerli arkadaşlar, sözlerimi toparlarken şunu ifade etmek isterim ki özellikle demokratikleşme konusunda sessiz devrimler yaparken, terörle mücadele ederken, en yoğun, en şiddetli terörle mücadeleyi yaparken biz vatandaşlarımızın ihtiyaç duyduğu ve doğuştan kazandığı tüm hakları veren bir

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 35

partiyiz, reformları yapan bir partiyiz. Dolayısıyla bir terör sorununun, Türkiye'nin elli yıllık terör sorununun sona ermesi hususundaki bir meseleye şu anda yoğunlaşmış durumdayız. Terörsüz Türkiye; daha güçlü, müreffeh bir Türkiye, daha özgür bir Türkiye anlamının da kapılarını açacaktır. Bölgesel tehditleri, sınamaları, meydan okumaları hep beraber yaşıyoruz. Bunlar karşısındaki en büyük gücümüz de 86 milyonun kardeşliğidir. Herkesin bu ülkenin birinci sınıf vatandaşı olduğu, asli sahibi olduğu hususunda hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak anlayışımızı bu konuda uygulamada ya da ihtiyaç duyulan kanunlarda nelere ihtiyaç varsa bu süreçte de hep beraber dinleme ve bu konuda atılması gereken her türlü adımı da atma konusunda elbette... AK PARTİ olarak Cumhurbaşkanımız liderliğinde zaten demokratik adımlarımızın, sessiz reformlarımızın, sessiz devrimlerin kaynağı da bu. Dolayısıyla biz bu meselede yine bu anlayışla siyaset yapmaya elbette devam edeceğiz.

Burada taleplerin somut adımlarla ilerlemesi de çok kıymetlidir. Özellikle, bir kez daha ifade etmek isterim ki terörsüz Türkiye anlayışımızda yalnızca terör örgütlerinin silahları bırakmasıyla yetinmeyip aynı zamanda tüm illegal yapılanmalara bağlı örgütlerin de kendilerini feshetmesi çok önemli bir noktadır. Ne adı altında olursa olsun tüm bu yapıların tamamen ortadan kaldırılması elzemdir, zorunludur. Bu gerçek, yalnızca ülkemizin huzuru değil bölgemizde de istikrarın kalıcı şekilde tesis edilmesi bakımından şarttır.

Suriye'de terörün farklı isimler, farklı modeller altında varlığını sürdürme çabası da çok dikkatle takip edilen bir konudur. Gelişmeleri bahane ederek bazı çevrelerin süreci zamana yaymaya ya da farklı mecralara çekmesine de asla izin vermeyeceğiz, bu konuda gayretimizi ortaya koyacağız. Emperyalistlerin ve siyonist odakların dayattığı modellerin bölgeye hiçbir faydasının olmadığını bütün dünya çok iyi bilmektedir. Bu tür çabaların, emperyalist emellerin bölgeyi parçalama projelerinin taşeronluğunu yapma, vekâlet savaşlarını sürdürme ve aparat olmaktan başka bir anlama sahip olmayacağını ifade ediyoruz.

Bu nedenle, biz odağımızı kaybetmeden yolumuza devam etmeliyiz. Terörsüz Türkiye hedefimiz yalnızca silahların susması değil terörün tüm unsurlarıyla ortadan kalkması, tüm yapılarıyla silahlarını bırakmasıdır. Bölgemizin barış ve güvenlik içinde geleceğe yürümesi için bu hedefimizden asla taviz vermeyeceğiz. Bunu yaparken aziz şehitlerimizin ruhunu, yine,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 36

gazilerimizi ve onların kıymetli ailelerini incitecek hiçbir tutuma, hiçbir davranışa asla girmeyeceğiz. Bu nedenle, Komisyonumuzda da yine şehit ailelerimizin, gazilerimizin ve onların yakınlarının dinlenmesi hususu Sayın Başkanımızın takdirindedir.

Sözlerimi tamamlarken ben tüm bu çalışmalarla Türkiye'deki bu meseleye kafa yormuş herkesi dinleyerek ortak akılla milletimiz adına, devletimizin, milletimizin birliği, beraberliği adına çok önemli sonuçlar alacağımıza inanıyorum.

Tekrar Komisyonumuzu saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

Şimdi, değerli arkadaşlar, milletvekili arkadaşlarımıza söz vereceğiz. On dakika ara verip soluklanabiliriz, ondan sonra devam ederiz. Ondan sonra söz milletvekillerinde.

On dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati:15.43

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 16.01

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 3'üncü Toplantısının İkinci Oturumunu açıyorum.

Şimdi, söz isteyen arkadaşlarımıza sırasıyla söz vereceğiz. Eğer müsaade ederseniz beşer dakikayla kısıtlamaya gayret edelim.

Sayın Yaz, buyurun.

MEHMET SAİT YAZ (Diyarbakır) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Bu Gazi Meclisin çatısı altında oluşturulan Millî Birlik, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuz hayırlara vesile olsun.

Her şeyden önce, vatanın bütünlüğü, milletin birlik ve beraberliği için her türlü riski göze alıp Terörsüz Türkiye sürecini başlatan Sayın Devlet Bahçeli'ye,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 37

yirmi üç yıllık iktidarı boyunca bu hususta ortaya güçlü bir irade koyan Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'a, katkı sunan siyasi parti genel başkanlarına ve süreci sahiplenen değerli halkımıza yürekten teşekkür ediyorum.

Ayrıca, bir milletvekili ve şehit kardeşi olarak bu tarihî komisyonda yer almam, bu kardeşlik tablosuna şahit olup katkı sunabilmem benim açımdan memnuniyet vericidir. Herkesçe bilinmelidir ki Âlemiislam'ın umut bağladığı ve güvertesinde ay yıldızlı bayrağın dalgalandığı şu muazzam vatan gemimizin salih selamete ulaşabilmesi için biz şehit, gazi aileleri intikam gemilerimizi yakıyor ve varlığımızı bu vatana, bu kardeşliğe armağan ediyoruz.

Sözlerime bu çatı altında bir araya gelişimizin tarihî sorumluluğunun idrakiyle başlamak istiyorum. Bizler bu Komisyonda görev almanın ötesinde, milletimizin vicdanında yankı bulan hakikati dile getirmek ve istikbalimiz için umut olacak adımlar atmak için bir araya gelmiş bulunuyoruz. Biz, siz başkanlarım ve vekil arkadaşlarımla her birisi mesleği itibarıyla farklı açılardan bilgi, öneri, tecrübe ve kanaatlerini elbette paylaşacaktır. Ben de bu meseleye yani Kürt sorununa eğitim formasyonumun ve aidiyetimin bana yüklediği sorumlulukla Kürt halkının kahir ekseriyetinin sahip çıktığı bir temel üzerinden yani dinî duyarlılık ve İslami bakış açısı üzerinden yaklaşmayı bir vazife olarak görüyorum.

Komisyonumuzun adı Millî Birlik, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonudur. Niçin "kardeşlik" diyoruz? Hâlbuki biz farklı ana babalardan doğmuş, farklı dilleri konuşan, farklı düşüncelere sahip insanlarız çünkü Allah bizi dinde kardeş yapmıştır. Bu nedenle, insanlar arasındaki en sağlam köprü, unutmayalım, din köprüsüdür. Şunu açıkça ifade etmek isterim ki Kürtlerin de mileli saire gibi vicdan mayasını İslam oluşturmuştur. Kürt halkı İkinci Halife Hazreti Ömer döneminde İslam'la tanışmış, bu kutlu davayı kendi iradesiyle kabul etmiştir. 1960'lara kadar Kürt toplumuna önderlik edenlerin neredeyse tamamı ya bir şeyh ya bir hafız ya bir kadı ya da molla unvanına sahiptir. Ahmed-i Hani, Melaye Ceziri, Feqiye Teyran, Molla Saidi Kürdi, Molla Mustafa Barzani, Molla Abdullah gibi isimler Kürt halkının ruh kökünde İslam'ın ne denli derinlere nüfuz ettiğini göstermektedir. Bu da gösteriyor ki Kürt halkı etnik kimlikten ziyade inançla yoğrulmuş İslam ümmetinin ayrılmaz bir parçasıdır.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 38

İslam inananlar arasında barışı esas almış, huzuru temin edip adaleti sağlamak için bağlayıcı kurallar koymuştur. Bu ölçülerle inananlar arasında da kardeşliği, adaleti, birlik ve beraberliği ikame etmiştir. Zulmün her çeşidini kesin hükümlerle yasaklamış, kul hakkının ihlalini iman ve ahlakla asla bağdaştırmamıştır. Buna göre, insanlar arasındaki sulh ve sükûnet İslam esaslarını göz önünde bulundurmadan sağlam temeller üzerine bina edilemez, taraflar arasında tam güven sağlayamaz. Ayette "İçinizde iki grup çarpışırsa aralarını bulun fakat bir taraf diğersinin hakkına saldırırsa siz de o haksız tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar mücadele edin ama eğer saldırganlıktan vazgeçerse tarafların arasını adaletle ayırın ve bunun için gerekirse kendi hakkınızdan feragat edin çünkü Allah barış için hakkından feragat edecek kadar fedakârlık edenleri sever çünkü inananlar kardeşlerdir."

İslam'ın sulh ve sükûnet dini olmasının ikinci büyük göstergesi Medine Sözleşmesi'dir. Sözleşme Yahudiler, Müslümanlar, Paganlar ve şehrin ileri gelen aileleri ile kabilelerini içermektedir. Medine'de bulunan Evs ve Hazrec kabileleri arasında yaşanan iç çatışmalara son vermiş ve şehrin yaşayan tüm toplulukları tek çatı altında toplanmıştır. Antlaşmayla her bir gruba sorumluluk ve haklar verilerek hangi dine mensup olursa olsun özgürce ve huzur içerisinde yaşaması temin edilmiştir.

İslam tarihinde en güçlü dönemler farklı etnik grup ve kavimlerin aynı çatı altında aynı inanç, adalet ve ortak yaşam ilkeleri etrafında birleştiği dönemlerdir; bu, sadece askerî anlamda bir birliktelikten öte medeniyet kurucu bir güç olmuştur. Bu nedenle, sorunların tahlilinde her çözüm arayışı mutlaka İslam'ın evrensel ve adil ilkeleriyle desteklenmelidir çünkü hakiki barış silahların susmasıyla değil gönüllerin Allah'a teslimiyetiyle mümkündür. İnsanlar arasında gerçek güveni, sükûneti ve kalıcı sulhu ancak bu zemin sağlayabilir. Bu doğrultuda, çalışmalarımız boyunca Komisyonda milletimizin inançla yoğrulmuş ruhuna tercüman olmaya çalışacağım.

Rabb'im hepimize basiret, feraset ve hayırlı sonuçlar nasip etsin.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Yüksel, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - Sayın Başkan, saygıdeğer Komisyon üyeleri, kıymetli basın mensupları; milletimizin müşterek değerleri ve istikameti çerçevesinde gereken adımların atılması iradesiyle hayata geçirilen

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 39

Komisyonumuzun çalışmalarının ve 3'üncü toplantısının hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum ve hepinizi en kalbî duygularıyla selamlıyorum.

Sayın milletvekilleri, ortak bir hedef ve ortak bir sorumluluk üzere bir aradayız. Yalnızca bugünün sorunlarını çözmek için değil yarınlarımıza kardeşlikle bütünleşen, birlik ve beraberlikle güçlenen bir Türkiye bırakmak için çalışıyoruz. Terörsüz Türkiye ideali doğrultusunda barışın, adaletin, demokrasinin ışığında yaşayan nesiller yetiştirmek için fikirlerimizi, inancımızı, kararlılığımızı ortaya koyuyoruz.

Bugün Komisyonumuzun çalışmalarına yön verecek önerilerle ilgili toplanmış bulunmaktayız. Bu öneriler yalnızca bir Komisyon raporunun satır başları değil Türkiye'nin terörsüz yarınlarını inşa edecek hukuki ve kurumsal mimarinin temellerini oluşturacaktır. Terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkarılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi, özgürlük, güvenlik ve hukuk alanlarında çalışma yapmak için ihtiyaç duyulan kanuni düzenlemelerin tespit edilmesi, kanun teklifi taslaklarının hazırlanması ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi Komisyonumuzun asli görevlerindedir. Bu kapsamda, Komisyon çalışmalarının temelini oluşturacağına inandığım insan hakları ve adalet sistemiyle bütünleşen yaklaşımın ortaya konulması, terör sonrası dönemde bireylerin hak ve özgürlüklerinin güçlendirilmesi, mağdur haklarının korunması, adil yargılanma hakkının güvence altına alınması ve hukuk devleti ilkesinin pekiştirilmesine yönelik değerlendirmeler de yapmak istiyorum.

Terörsüz Türkiye sürecinde uluslararası örneklerden yararlanılması tabii ki faydalı olacaktır. Kuzey İrlanda'da 1998 Good Friday Anlaşması, ETA'nın, silahsızlanma taahhüdü ve dağılması, Kolombiya, El Salvador gibi ülkelerin silah bırakma ve teslimi sonrası tecrübeleri bu anlamda değerlendirilebilecektir. Kuzey İrlanda örneğinde silah bırakma ve teslim sürecine uyum, yeniden şiddete dönmeme, kamu güvenliğini tehdit etmeme kriterleri, mağdur haklarının gözetilmesi programları dikkate alınabilecektir. Benzer şekilde, ETA sürecinde de tek taraflı silah bırakma kararı, silahların kalıcı olarak kullanılmaz hâle getirilmesi ve sürecin mağdurların onurunu zedelemeyecek biçimde yürütülmesi Kuzey İrlanda deneyimiyle örtüşen unsurlar olarak öne çıkmıştır. Her iki örnekte de silah bırakmanın yalnızca teknik bir silah teslimi değil aynı zamanda toplumsal güven inşasının önünü açan bir güven arttırıcı adım olduğu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 40

görülmüştür. Kolombiya, El Salvador, Guatemala gibi örnekler toplumsal bütünleşme süreçlerinde silahların bırakılması ve tesliminin, şiddete son vermenin kritik rolünü göstermektedir. Bu ülkelerdeki çatışmayı sonlandıran çabalar yalnızca çatışmaları bitirmekle kalmamış, örgüt üyelerini tasfiye ederek topluma entegrasyonlarını da sağlamıştır.

Yalnız altını çizerek söylemek istiyorum, Türkiye'nin kırk yılı aşan terörle mücadele tecrübesinden elde ettiği birikimlerle gerçekleştirilecek özgün bir modelle başarılı sonuca ulaşılacağına inanıyorum. Tek taraflı olarak silah bırakma kararı alan ETA ve IRA örnekleri üzerinde tabii ki çalışılabilir ancak bu çalışma İngiltere ve İspanya'nın yaptıkları hukuki düzenlemelerin olduğu gibi aynen kabul edilmesi şeklinde değil bu düzenlemelerin incelenmesi suretiyle Türkiye'ye özgü bir modelin geliştirilmesi şeklinde olmalıdır. Türkiye ve mensubu olduğumuz yüce Meclis toplumsal irade ve bütünlük çerçevesinde kendisine özgü model oluşturarak en doğru sonucu verecek süreci yürütecektir. Dünyadaki örneklerden uygun olduğu ölçüde tabii ki faydalanılabilir ancak bizim kendi modelimizi kendi hukuk sistemimiz, toplumsal yapımız ve devlet geleneğimiz üzerine inşa edeceğimize inanıyorum. Yabancı örnekler bize sadece tecrübe aktarımı sağlayacak, asıl modeli iradesini milletten alan yüce Meclisimiz ve siz kıymetli Komisyon üyelerimiz şekillendirecektir.

Kıymetli Komisyon üyeleri, terörsüz Türkiye hedefimiz doğrultusunda güvenlik tedbirlerine ek olarak sosyal, ekonomik ve hukuki boyutların bütüncül bir yaklaşımla ele alınacağı bir yaklaşımdan bahsediyoruz. Burada terörsüz Türkiye hedefi doğrultusunda yürütülen çalışmalar milletimizin huzuru ve ülkemizin geleceği açısından hayati bir döneme girmiştir. Bu kapsamda, silah bırakma sürecinin kesintisiz sürdürülmesi, bırakılan silahların kayıt altına alınması öncelikli olarak gerçekleştirilmesi gereken hususlar olarak dikkat çekmektedir. Toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi için ihtiyaç duyulan kanuni düzenlemelerin tespit edilmesi, kanun teklifi taslaklarının hazırlanması yalnızca teknik hazırlıklara değil aynı zamanda güçlü bir siyasi iradeye ve toplumsal kararlılığa bağlıdır. İnanıyorum ki bu kararlılık ve irade sayesinde ülkemiz terör belasından tamamen arınacak, bölgesinde ve dünyada barışın, huzurun ve istikrarın güçlü bir örneği hâline gelecektir.

Bu bağlamda, takdir Komisyonumuzun kıymetli üyelerinde olmak üzere...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 41

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - ...uygulamaya yönelik öncelikli çalışma alanları şu başlıklarda toplanabilir: Mevzuat taraması ve uyumlaştırma gibi. Ayrıca, çalışma usulümüz konusunda çalışma usul ve esaslarında belirtildiği üzere Komisyonun belli periyotlarda açık ve kapalı oturumlar düzenlemesi, bu oturumlara konunun farklı boyutlarını aydınlatacak kurum ve kişilerin davet edilmesi faydalı olacaktır. Bu kapsamda, takdir yine Komisyonumuzun kıymetli üyelerinde olmak üzere akademisyenlerin sürecin hukuki, sosyolojik, psikolojik ve güvenlik boyutlarında bilimsel raporlar sunması, Adalet Bakanlığı ve hatta Dışişleri Bakanlığı temsilcilerinin sahadaki uygulama tecrübeleri, istatistikler ve yasal çerçeve hakkında bilgi vermesi, barolar ve meslek örgütlerinin mağdur haklarının korunması, adil yargılanma ve hukuk güvenliği konularında görüş paylaşması...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - ...sivil toplum kuruluşlarının toplumsal uyum ve rehabilitasyon projelerini tanıtması hususları değerlendirilebilecektir.

Komisyon Başkanlığımızca yapılacak resmî davetlerde katılımcılara yazılı rapor sunma ve sözlü sunum yapma imkânı tanınması, oturumlarda elde edilen verilerin Komisyon uzmanlarınca kayıt altına alınarak ön değerlendirme raporlarına dönüştürülmesi ve Komisyon toplantılarında nihai hâle getirilmesi faydalı olacaktır. Tüm veriler ve öneriler Komisyon bünyesinde tartışılıp şekillendirilerek Komisyon üyelerimizce uygun görülmesi hâlinde bu rapora dönüştürülebilecektir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulacak ilgili ihtisas komisyonlarına sevk edilebilecektir.

Raporun uluslararası karşılaştırmalı inceleme, mevzuat önerileri, kurumsal ve idari yapılanma önerileri, toplumsal rehabilitasyon ve mağdur hakları, durum tespiti ve...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - ...sonuç ve genel değerlendirme başlıklarını içermesi faydalı olacaktır. Bu yöntem sahadan gelen bilgiler, bilimsel analizler ve kurumsal tecrübelerin doğrudan yasama sürecine aktarılmasını ve önerilen

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 42

ihstias komisyonlarında yasal düzenleme çalışmalarına temel oluşturmasını sağlayacaktır.

Kıymetli milletvekilleri, terörsüz Türkiye sürecinin toplumsal kabulünü güçlendirmek, millî birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirmek, ayrıca sürecin hedefleri ve vizyonunun doğrudan muhataplara aktarılmasını sağlamak amacıyla terör mağdurları, gaziler ve şehit yakınlarının, kanaat önderlerinin Komisyona davet edilmesi yönünde bir uygulamanın hayata geçirilmesinin faydalı olabileceği kanaatindeyim. Bu sayede sürecin yalnızca siyasi ve idari düzeyde değil, toplumun tüm kesimlerinde sahiplenilmesi, sürece yönelik güvenin artması ve millî dayanışma ruhunun güçlenmesi mümkün olacaktır.

Davetlerde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın şehit yakınları, gaziler ve tüm vatandaşlarımıza hitaben gönderdiği Terörsüz Türkiye mektubun da ifade ettiği şekilde -zira mektubun sürece moral ve motivasyon açısından önemli bir katkı sunduğu açıktır- Terörsüz Türkiye sürecinin amaçlarının aktarılması yararlı olacaktır.

Millî, Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuz proaktif bir inşa sorumluluğunun eyleme dönüştürülmesidir. Hem ülkenin batısındaki bir şehit anasının acısını dindirecek adımları atmak hem de doğusundaki bir gencin umutsuzluğa kapılarak örgüte yem olmasını engelleyecek fırsatları hayata geçirmek bu eylemin temel amaçlarından olmalıdır. Bu süreç millî mutabakat süreci olmalıdır. Bu kapsamda, vatandaşlarımızın aklındaki soru işaretlerini gidermek, milletimizin topyekûn desteğini almak için bu süreçte yapılacak olan düzenlemeler açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - Bu yaklaşımın hem vatandaşlarımızın sürece güvenini arttıracak hem de kamuoyuna barış ve toplumsal uzlaşma hedefinin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda insani bir sorumluluk olarak da sahiplendiğini güçlü biçimde gösterecek düşüncesindeyim.

Bu Komisyonun hedefi geleceğe dönük onarıcı bir adalet anlayışını temel alan bir yaklaşımla, devletin ve milletin adil bir hakem olduğu inancıyla her vatandaşımızın kalbinde sürecin selametinin tahkim edilmesidir. Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuz Türkiye'nin bekasının, demokrasinin, milletimizin istikbal ve istiklalinin garantörüdür. Böyle bir

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 43

dönemde hiç kimse kendi çıkarlarını milletin maslahatının önüne koymamalı, hiç kimse kendi siyasi ikmalî ve hırsı için memleketin geleceğini ateşe atmamalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - Bitiriyorum Sayın Başkanım.

Terörsüz Türkiye ve ardından terörsüz bölge hedefimize salimen vasıl olduğumuzda önümüzde yepyeni bir sayfa açılacak, bin yıllık kardeşliğimiz yepyeni bir merhaleye ulaşacak, aramıza ekilen nifak tohumları sonsuza kadar sökülüp atılacaktır.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bakan, buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; Türkiye Cumhuriyeti bir asrı aşkın tarihinde pek çok sınımadan geçti. Bugün burada bir tarihî meselenin çözümüne katkı sunmak için hep beraber toplandık ve bu sorumluluğun ağırlığını hepimiz yüreğimizde hissediyoruz. Bu sorumlulukla geldik ve bir şeyleri çözmek için geldik ancak hepimiz eğer bir şeyi çözeceksek, bir sorunu çözeceksek birbirimizi anlamak ve birbirimizin hassasiyetlerine saygı duymak zorundayız.

Biz ilk toplantıda dedik ki: "Millî Dayanışma, Kardeşlik, Demokrasi"... "Demokrasi" bizim talebimiz üzerine girdi, bu bizim hassasiyetimiz. Biz demokrasi olmadan bir sorunun ne Kürt için ne Türk için ne Alevi için ne Sünnî için çözülebileceğine inanmıyoruz. Bu sorunun kalıcı ve adil çözümü farklı kimliklerin kendini ancak bir demokrasi içinde ifade etmesiyle mümkün olur. Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasıyla olur, çoğulcu ve şeffaf karar verme süreçleriyle olur. İfade özgürlüğünün olmadığı, örgütlenme özgürlüğünün olmadığı, siyasal temsilin kısıtlandığı; işte, haksız tutuklamaların ve tutukluluğun kural hâline dönüştüğü bir noktada "Cumhuriyet Halk Partisi, 'Aman siz bunu söylemeyin. Biz çok büyük badireler atlattık geçmişte, siz de yaşayın bunu ama tüm bunları bırakın, sadece Ceza İnfaz Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, buraya odaklanalım ve çözelim.'" Biz buna inanmıyoruz; bu, ancak "Pax Romana" olur, baskıyla ve otoriteyle oluşmuş bir çözüm olur, kalıcı bir demokrasi, kalıcı bir çözüm olmaz kimse için. Dolayısıyla bu hassasiyetlere dikkat etmek lazım.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 44

Saruhan Oluç ilk toplantıda sanırım dil konusuna değinmişti, dil konusu da önemli. Dilin de burada Komisyon üyelerinin kimliklerini, siyasi düşüncesini düşünerek aidiyetlerini, hassasiyetlerini düşünerek kullanılması lazım. "Yüz yıllık inkâr politikası" dediğinizde, "Yüz yıllık sorun" dediğinizde, benim de ona verecek cevabım var; sanki yüz sene önce Kürtler dört başı mamur bir demokrasi içinde yurttaş kimliğiyle özgür bir şekilde yaşıyorlarmış gibi bir durum ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, hepimizin diline dikkat etmesi ve birbirimizin hassasiyetlerine dikkat ederek bu süreci yürütmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ben bu Komisyondaki 11 milletvekili arkadaşşımdan birisiyim ama farklı bir sorumluluğum var; on yıldır Parlamentoda güvenlik politikaları, asker, polis, şehit aileleri ve gazi hakları üzerine çalışan bir milletvekiliyim, bugün CHP'nin İçişlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısıyım. Benim bu sıfatla Komisyondaki temel yaklaşımım, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Emniyet teşkilatının, Jandarmanın, Sahil Güvenliğin ve terörle mücadelede en ön safta yer almış güvenlik güçlerimizin yaşadığı acıları ve hassasiyetleri merkeze koymaktır. Bu konuyu Genel Başkanımız da sürecin başından beri hassasiyetle tekrar ediyor. Ben bu meseleye o şehit ailelerinin ve gazilerin bulunduğu yerden bakıyorum, onların rızasını almayan hiçbir çözümün gerçek bir çözüm olamayacağını, eksik kalacağını ve toplumda karşılık bulmayacağını düşünüyorum.

Ayrıca, bu Komisyonun çalışmalarında yalnızca akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, barolar değil terörle mücadelede en ağır bedeli ödemiş kesimlerin temsilcileri de mutlaka dinlenmelidir. Bu kapsamda, Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği, Türkiye Muharip Gaziler Derneği, Emniyet Teşkilatı Vazife Malulü ve Şehit Aileleri Vakfı gibi kamu yararına çalışan dernek, vakıf; bu 3'ü protokolde yer buluyor zaten ve kanunla kurulmuş Türkiye Emekli Subaylar Derneği (TESUD), Türkiye Emekli Astsubaylar Derneği (TEMAD), Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneği, korucu dernek federasyonları, bir de EMUJAD var, Emekli Uzman Jandarmalar Derneği kanunla kurulmamış ama çok şehit vermiş bir sınıf, onların da temsilcileri de buraya davet edilmeli, görüş ve önerileri alınmalı. Ancak şehit ve gazi aileleriyle ilgili yani adını saydığım kamu yararına olan bu 3 kurumun burada bir kereliğine gelip görüş ve öneri vermesi bizim için yeterli değil, onlar sürecin başından sonuna kadar istedikleri zaman bu Komisyona gelebilmeli, izleyebilmeli ve

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 45

hassasiyetlerini dile getirebilmeli; onların sürekli olarak burada bu süreci takip etmeleri gerektiğini düşünüyoruz.

Bunun yanı sıra, Emniyet Teşkilatı Sendikası ve Sivil Memurlar Sendikası gibi hem sahada görev yapmış kolluk kuvvetlerini hem de Merasim Sokak saldırısında olduğu gibi terör nedeniyle şehit düşen genel idari hizmetler sınıfındaki personeli temsil eden kurumların da burada görüş ve önerileri alınmalıdır çünkü bu Komisyonun da yalnızca PKK'lıların silah bırakması, bazı ceza yasalarında değişiklik yapılması ve topluma entegrasyon politikaları konuşulursa eksik kalır. Vatani için canını vermiş, şehit olmuş, kolunu, bacağını kaybetmiş, kalbinde kurşunla yaşayan, ülkesi için bir emirle ölüme giden, bir üniforması da kefeni olan polis memurlarının, subayların, astsubayların, uzman çavuşların, uzman jandarmaların, sözleşmeli erlerin özlük haklarında gerekli iyileştirmeler yapılmalı, mali, sosyal ve kültürel hakları teslim edilmeli; bu olmazsa ortaya çıkacak düzenlemeler toplum vicdanında karşılık bulmaz. Yani PKK'lı gelsin, silahını teslim etsin, tabii ki barış olsun, kardeşlik olsun ama diğer tarafta astsubayın tazminat problemini çözmüyorsanız, polisin mesai problemini çözmüyorsanız burada bu Komisyon milyonlarca insanı ilgilendiren güvenlik görevlilerinin de hassasiyetlerini, onların kültürel ve sosyal haklarını, mali haklarını iyileştirmeden nihayete varmış olmaz, tam bir çözüm olmaz. Bugün PKK'nın kendini feshetmesi, silah bırakması, sorunların kendi içimizde demokratik usullerle konuşulması ve çözülmesi elbette değerlidir; bu, sadece Kürt yurttaşlarımız için değil Türkiye'nin birlik ve beraberliği ve hatta emperyalizmin Orta Doğu'da kurmaya çalıştığı oyunu bozmak açısından da kıymetlidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - On binlerce güvenlik görevlimiz ve sivil yurttaşımız hayatını kaybetmiştir; bunlar sadece rakam değil her biri bir insan hikâyesi, bir aile dramıdır. Mesela, 15 yaşındaki Eren Bülbül'ün adı yalnız bir çocuğun kahramanlığı değil toprağa düşen masumiyetin adıdır.

Terör sona eriyorsa bu durum da terörle mücadeleye ayrılan büyük kaynağın halkın gerçek ihtiyaçlarına ayrılmasını da mümkün kılar. Bu bütçenin bir kısmı şehit aileleri ve gazilerin, asker ve polisin özlük haklarını çözmek için yeterlidir. Elbette konu maddi değildir ancak ülkesi için bunca fedakârlık yapmış

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 46

ve en yüksek özveriyi göstermiş kesimlerin de insanca yaşayacakları, sosyal ve kültürel haklarını alabilecekleri bir çalışmayı yapmak bu Komisyonun boynunun borcudur.

Ben kendi perspektifimle, bu acılarla şekillenmiş bir bakış açısıyla bu Komisyonda bulunuyorum. Bir asker çocuğu olarak, ömrü boyunca güvenlik görevlilerinin sorunlarıyla hemhâl olmuş bir milletvekiliyim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - Bu nedenle buradaki varlığım gerçek, sürdürülebilir ve toplumsal meşruiyeti olan bir çözümün inşası açısından hayati önemdedir.

Bizim bu konuda vermiş olduğumuz kanun tekliflerini önümüzdeki toplantıda Komisyona sunacağız; gerekirse bir alt komisyon kurarak eşzamanlı kanun çalışması yapılarak Meclisin ilgili komisyonlarına sevk edilebilir ve burada çalışmalar sürerken Meclis bu konudaki hazırlığını yapabilir, gerekirse bir olağanüstü toplantıyla bu kanunları çıkarabiliriz.

Eğer şehit ailelerinin, gazilerin, güvenlik görevlilerinin travmaları dikkate alınmaz, onlar bu Komisyonda kendilerini görmezse dört başı mamur bir barış inşa edilemez. Barış, yalnızca silahların susması değil kalplerin onarılmasıdır. Ben burada Türk askerinin, polisinin, korucuların, şehit ailelerinin, gazilerin, onların kurduğu derneklerin ve vakıfların sesi olmak için bulunuyorum. Bu düşüncelerin Komisyona yansması toplumsal meşruiyetin gereğidir ama aynı şekilde bu Komisyon elbette baroların, insan hakları kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, akademisyenlerin fikirlerini de dinlemelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

MURAT BAKAN (İzmir) - İşte, bu çeşitlilik ve çoğulculuk, farklı paradigmalardan gelen yaklaşımlar bir araya geldiğinde gerçekten kapsayıcı ve kucaklayıcı bir çözüm süreci ortaya çıkabilir. Ortak bir gelecek inşa edilecekse bu gelecek hepimizin ortak acılarını tanıyarak ve saygıyla anarak kurulabilir. Biz barışı tepeden inme değil toplumsal bir uzlaşmayla istiyoruz; bu da ancak demokrasiyle mümkündür. Yargının bağımsız olmadığı, ifade özgürlüğünün güvencede olmadığı, adaletin iktidarın gölgesinde kaldığı bir ülkede kalıcı barış

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 47

mümkün değildir. Bugün Türkiye'de tutuklu yargılamanın istisna olmaktan çıkıp siyasallaşmış yargı eliyle bir cezalandırma aracına dönüştüğünü üzülerik görüyoruz. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanımız Ekrem İmamoğlu başta olmak üzere pek çok belediye başkanımız hakkında açılan davalar, yürütülen soruşturmalar ve verilen kararlar bu durumu açıkça göstermektedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - Bu sorun çözülmezse adaletsizlik ciddi bir toplumsal travmaya evrilir, çözüm sadece bir hayal olur. Demokrasi yalnızca Kürtler için değil Türkler, Aleviler, Sünniler, gayrimüslimler, kadınlar, gençler, herkes için bir güvencedir, demokrasi bir kesime değil hepimize lazımdır.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu bu cumhuriyetin temel değerlerinden, üniter yapıdan, bayraktan, ortak vatandan asla taviz vermeyiz. Ancak bu değerlerin içinde farklı etnik kökenlerin, farklı dillerin, farklı inançların kendini ifade edebilmesi, kültürünü yaşatabilmesi vardır; Kürt yurttaşlarımızın edebiyatını geliştirebildiği, kültürünü yaşatabildiği ve aidiyet hissettiği güçlü bir demokrasiye sahip, müreffeh bir Türkiye hepimiz için daha güçlü bir Türkiye demektir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - Aidiyet duygusu karşılıklı inşa edilir; devletine güvenen, kendini bu toprakların eşit yurttaşı olarak hisseden birey barışın ve birliğin en sağlam teminatıdır. Bu Komisyonun görevi de bu aidiyet duygusunu yeniden inşa etmeye katkı sunmaktır. Aynı toprağı paylaştığımız yurttaşlarımızın kültürlerini, kimliklerini korumak ve aidiyetlerini artırmak bizim asli görevimizdir; bu bilinçle de bu Komisyonda görev alıyorum.

Son olarak şunu ifade etmek isterim: Bu Komisyon Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün ağır aksak işliyor olsa da acılarıyla büyümüş demokrasisini onarıcı bir sayfa açma fırsatı sunuyor. Gelin, bu sayfayı birlikte yazalım, doğuya da batıya da demokrasiyi birlikte getirelim.

Cezaevlerinde tutuklu arkadaşlarımızın durumunu tarih not ediyor; içlerinde hasta olanlar var, biri Mehmet Murat Çalık'tır. Ergenekon ve Balyoz davalarında hayatını kaybeden vatansever subayları unutmayın; Ali Tatar'ı,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 48

Kaşif Kozinoğlu'nu, Kuddusi Okkır'ı, Murat Özenalp'i. Bugün benzer acıların tekrar yaşanmasına hep birlikte izin vermemeliyiz. Tutuklu yargılamalar kural, tutuksuz yargılama istisna hâline gelmişse...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MURAT BAKAN (İzmir) - Bitiriyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

MURAT BAKAN (İzmir) - ...bu adaletsizlik düzeltilmeden toplumsal barış da entegrasyon da herhangi bir şey de çözüm de olmaz.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bilici, buyurun.

MUSTAFA BİLİCİ (İzmir) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; ben de hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Şimdi, tabii, ülkemizin ve vatandaşlarımızın birçok sorunu vardır. Değerli milletvekillerimizin ifade ettiği hususlar elbette ki konuşulması, tartışılması gereken hususlardır ancak zaten kalabalık üye sayısına sahip bir Komisyonuz, 51 üyeden müteşekkil bir Komisyon. Şimdi, birincisi, bu Komisyonda zaman tahdidine uyulmaması durumunda toplantı süresi olabildiğince uzuyor ve belli bir süre sonra da hâliyle bizlerin konuya odaklanma hususunda zorluk çektiğimizi ifade etmek istiyorum.

İkincisi; Sayın Başkanım, bize bir gündem gönderdiniz, bu gündemde, bugünkü gündemimizde Komisyonun çalışmaları kapsamında davet edilecek kurumlarla ve ilgili diğer kişilerle, yürütülecek çalışmalarla ilgili bir gündem oluşturduunuz. Bu konuda biz de YENİ YOL Grubu olarak hazırlığımızı yaptık. Dolayısıyla, ben mümkün olduğunca gündeme sadık kalınması, odaklanılması hususunda milletvekillerimizin azami dikkat göstermesini arzu ediyorum yoksa bizim mesafe katetmemiz gerçekten zor olacaktır. Somutlaştırmamız gerekiyor konuları ve bu şekilde adım atmamız gerektiğine inanıyorum.

Değerli arkadaşlar, 2014 yılının 16 Temmuzunda Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan bir yasa vardı; bu yasanın tam ismi Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun. Yani kamuoyunda bilinen çözüm süreciyle ilgili bir kanun tasarısı onaylandı ve yürürlüğe girdi. Tabii, öncesinde çeşitli görüşmeler yapılmıştı devlet kanadı ile örgüt arasında ama tarih 2015'in Temmuz ayını gösterdiğinde maalesef süreç hedefe ulaşmadan sonlandı.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 49

Şimdi, bu sürecin hem devlet açısından yöneticileri vardı hem de Hükûmette görev alan siyasiler vardı. Yeni bir süreç başlamış durumda ve bu sürecin de akamete uğramaması için, yaşanmış olan o deneyimlerden bizlerin faydalanması gerekiyor diye düşünüyoruz. Hangi konularda eksiklik oldu, hangi konular bugün olsaydı yaşanmayacaktı, "Şunu şöyle yapsaydık, böyle yapsaydık." gibi hususlarda bu süreci yönetenlerden bizim bilgi almamız ve onların görüş ve düşüncelerini almamız gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla zikredeceğim isimlerle ilgili olarak uygun görülür ise Komisyona davet edilmesinin, uygun görülmez ise bir alt komisyon oluşturularak, kendileri ziyaret edilerek görüşlerinin alınmasının bundan sonra yapacağımız çalışmalara katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Bunlardan birincisi dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül ve yine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cemil Çiçek, dönemin Başbakanı Sayın Ahmet Davutoğlu, yine Başbakan Yardımcıları Sayın Beşir Atalay, Bülent Arınç, Yalçın Akdoğan, İçişleri Bakanı Sayın Efkan Ala ve Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı görevini üstlenen ve yine o dönem görüşmelerin önemli bir ayağı olan Muhammet Dervişoğlu'nun Komisyonumuza davet edilip Komisyon üyelerimizce sorulacak olan sorulara cevap vermelerini ve o deneyimlerini paylaşmalarını ben arzu ediyorum.

Bununla birlikte, biraz önce milletvekili arkadaşımız Sayın Bülent Kaya Bey'in grubumuz adına çizdiği gündem çerçevesine dair yazılı talep ve diğer isimleri de ayrıca arz edeceğiz.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Öztürk, buyurun.

HALİL ÖZTÜRK (Kırıkkale) - Çok teşekkür ederim Değerli Başkanım.

Değerli milletvekilleri, PKK'nın silah bırakmasıyla ilgili yeni bir dönem başlamıştır. "Terörsüz Türkiye" hedefi sağduyulu, stratejik ve tavizsiz bir iradeyle gerçeğe dönüşmelidir. Uluslararası tecrübeler, bu ve benzeri mücadelenin ancak devlet otoritesi ve toplumsal birliktelikle başarıya ulaşabileceğini göstermektedir. İçinde bulunduğumuz durumla bire bir örtüşme de IRA ve ETA örneklerinde olduğu gibi İngiltere ve İspanya, süreç yönetimi itibarıyla kararlı güvenlik önlemleri almış, toplumun tüm kesimlerini kapsayan siyasi süreçleri yürütmüş ve hukuk devleti ilkelerinden asla sapmamıştır; bu sayede silahlı mücadele sona erdirilmiştir. Ülkemiz de benzer şekilde PKK

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 50

terörüne karşı toplumsal dayanışma, güçlü istihbarat, askerî caydırıcılık ve siyasi kararlılık ilkelerini esas alarak bu sorunu çözmelidir.

Türkiye, hiç şüphesiz sadece iç güvenliğini sağlayıp çevresindeki gelişmelere duyarsız kalamaz. Gazze'de süregelen İsrail katliamları, Suriye'nin kuzeyinde inşa edilmeye çalışılan terör koridorları, İran'a karşı yürütülen müdahaleler Türkiye'nin etrafını kuşatma planlarının parçalarıdır. Bu sebeple ülkemiz iç cephesini tahkim etmek ve proaktif adımlarla bu kirli oyunları bozmak zorundadır. 11 Temmuzda bir grup PKK'lının silah bırakmasının hemen ardından İsrail'in Suriye'deki kırılğan barış ortamını hedef alması asla tesadüf değildir. PYD/YPG'nin Şam yönetimiyle yaptığı mutabakata uymaması bölgemizde yürütülen küresel planların birer parçasıdır.

İsrail'in Dürzi aşiretlerini kışkırtarak Suriye'nin güneyinden Türkiye'ye kadar uzanacak bir kaos hattı kurmayı amaçladığı çok açıktır. "Davud koridoru" adı altında yürütülen bu proje hem Suriye'nin parçalanmasına hem de Türkiye'nin kuşatılmasına yönelik sinsî bir plandır. İsrail, Suriye'de işgal ettiği 400 kilometrekarelik topraklarda kurduğu 10 askerî üsle bölgemizin barışını tehdit eden başlıca unsur hâline gelmiştir. Gayemiz, Türkiye'nin en temel sorununu çözerek Türkiye Cumhuriyeti'ni daha güçlü kılmak, Türk milletine bölgede daha huzurlu bir ortam oluşturmaktır. PKK terör örgütünün tüm unsurlarının silah bırakması muhakkak gereklidir; PYD/YPG ve PJAK bundan beri değildir. Terörsüz Türkiye, bölgenin de terörden arındırılması demektir. Terörsüz Türkiye, bölgeyi terörden arındırmakla beraber, yine, Irak'ın huzuru, Suriye'nin selameti ve İran'ın güvenliği de terörsüz Türkiye'den geçmektedir.

Saygıdeğer Komisyon üyeleri, PKK terör örgütü kırk yıldır Türkiye'nin sınır komşuları ve bölge ülkeleriyle olan ticari, sosyal ve politik ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Güvenliğin olmadığı bölgelerde nakliye, turizm ve yatırım faaliyetleri sekteye uğramakta, yatırımcı ve çalışanlar hepimizin bildiği üzere endişe duymaktadırlar.

Değerli Başkanım, bu tarihî süreç ve mücadele yürütülürken terörle mücadelenin yalnızca askerî alanda değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve hukuki alanda da desteklenmesi gerektiğini bir sorumluluk olarak vurgulamak isterim. Bu noktada, bazı acil ve hayati düzenlemelerin hayata geçirilmesi de elzemdir.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 51

Benim bu süreçte, bu sürecin bir tarafı olarak gördüğüm şehit aileleri ve gazilerin de tabii, bu vesileyle değil ama öteden bugüne kadar bazı haklı istek ve talepleri bulunmaktadır. Bizim bu süreç içerisinde onların da bu arzularını, dileklerini, daha doğrusu onların haklarını bir şekilde yasal güvenceye almamız gerektiğini düşünüyorum ve bu konuda bazı önerilerimi müsaadenizle sıralamak istiyorum.

Birincisi, şehitlerimizin anne ve babalarına bağlanan maaşlar onların onuruna yakışır bir seviyeye çıkarılmalıdır. Bu kapsamında, bağlanacak maaşların en az asgari ücretin 2 katı düzeyinde olması sağlanmalıdır.

Yine, 2013 yılında yapılan düzenlemelerde rütbeli vazife malullerine sağlanmayan yüzde 25 maaş iyileştirilmesi derhâl uygulanmalıdır.

Hak sahipliği uyumsuzluklarının önüne geçilmesi için şehit çocuklarının kamuda istihdam hakları yasal güvence altına alınmalı ve özel sektör için de yüzde 1 kontenjan ayrılmalıdır diye düşünüyoruz.

Yine, 5510 sayılı Kanun kapsamında vazife malullerinin sosyal sigorta kollarına tabi olarak yeniden çalışabilmelerinin önünü açmalıyız, bu kişilerin emekli maaşları kesintiye uğramadan da çalışma hakkını sağlamalıyız diye düşünmekteyim.

Ayrıca, bugün aynı derecede görev yapmış bir er gazi 25.800 TL maaş alırken aynı derecede rütbeli bir gazi 49 bin lira maaş almaktadır; bu uçurumun da ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Bu düzenlemeler -bu ve buna benzer de esasında daha çok sayıda düzenleme var, ben bunları örnekleyici olarak saydım Değerli Başkanım- şehit ailelerinin ve gazilerimizin onuruna yaraşır bir hayat sürmeleri için kaçınılmazdır. Vatan için gözünü kırpmadan canını ortaya koyan kahramanların aileleri devletimizin en özel şefkatini ve himayesini hak etmektedir. Bu yasal düzenlemeler yalnızca bir sosyal hak değil, bir vefa borcunun infazıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

HALİL ÖZTÜRK (Kırıkkale) - Ben sözlerime burada son verirken kurulan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun ülkemizin içinden geçtiği bu hassas ve kritik süreçte hayırlı gelişmelere katkı sunmasını temenni ediyor, vatanın bölünmez bütünlüğünü korumak adına şehit olan tüm

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 52

kahramanlarımıza ve cesaret timsali gazilerimize şükranlarımızı arz ediyorum; Allah hepsinden razı olsun.

Onların fedakârlığını ve adanmışlığını bir ömür boyu unutmayacağımızı, onların manevi mirasına asla halel getirmeden çalışacağımızı bir kez daha ifade ediyor, hepimize saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Altıntaş, buyurun.

HAYDAR ALTINTAŞ (İzmir) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, sayın basın mensupları; yaklaşık yetmiş beş yıldan bu yana uyguladığımız demokrasimiz içeriden ve dışarıdan uğradığı birtakım müdahaleler sonucunda arızalarını ve kusurlarını telafi edemediği ağır aksak yolunda ilerlemektedir. Bu ilerlemenin sonunda son dönemde karşı karşıya kaldığımız problem daha da ağırlaşmış vaziyettedir. Partili başkanlık sisteminin uygulamaya geçmesi sonucunda devletimizin temel ilkelerinden olan kuvvetler ayrılığı ilkesi zaafa uğramıştır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin zaafa uğraması sonunda hukuk kavramı da zedelenecek toplum nezdinde daha onulmaz yaralar meydana getirmiştir.

Ayrıca, siyasi partilerin temel görevleri toplum ile devlet ikiliğini ortadan kaldırmak üzerine kurulanmıştır. Ne yazık ki bugünkü bazı siyasi partilerimiz toplum ve devlet ikiliğini ortadan kaldırmak yerine bunu kaşıyacak eylemlerden de geriye durmamaktadır; böyle olduğunda...

Bir ikincisi de, bunun sebeplerinden bir tanesi toplumdaki temsiliyet hakkının ikiye bölünmüş olması ve gerçek vesayetin Siyasi Partiler Kanunu ve diğer kanunlarla kurulmuş olmasına rağmen bunun üzerinde hiç durulmamış olması Parlatmentonun yasama hakkını da sekteye uğratmış vaziyettedir.

İşte, bu bakımdan bakıldığında Türkiye'deki siyasi partiler, siyasetin temel unsuru olan vatandaşın hak ve menfaatlerini korumak, ülkeyi medenileştirmek, zenginleştirmek, hukuku ve adaleti tesis ve ikame etmek yerine işin kolayına kaçarak etnik ve mezhebî aidiyetler üzerinden seçmen devşirerek, bu seçmenleri bloke ederek iktidar yolunu aramaktadır. Böyle bir iktidar yolu açıldığı takdirde bu iktidarı eline geçirenler geçmişten gelen birtakım törelere de dayalı olarak devleti "Ganimet galibin hakkıdır." diyerek yönetilme eğilimine de ciddi manada sokmaktadır. Bu ilke uygulandığı takdirde adalet, hukuk, ahlak, hepsi ortadan kalkmakta, devletin hak ve imkânları kamu vicdanını incitecek bir şekilde icra edilmekte ve bundan da çok zarar görülmektedir.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 53

Türkiye'de gerçek demokrasinin tesisi için bu işlere riayet edilirken ayrıca şunu da sormak istiyorum: Bizim ülkemizde siyaset, iç ve dış siyaset uygulanırken yumurta, tavuk hikâyesi vardır; hangi hangisinden çıktı. Bugün bölgemizde meydana gelen gelişmelere bakıldığında, Türkiye ciddi problemlerle karşı karşıya ve meydana gelen uluslararası çalışmaların hiçbir tanesinde devletimizin temsiliyetini de görememekteyiz. O bakımdan, Sayın Dışişleri Bakanımızın Komisyona gelerek bu konulardaki endişelerimizi ortadan kaldırması, belki bu "Terörsüz Türkiye" problemine yardımcı olabilir, aksi takdirde, bu telafi edilmezse kendi kendimize soracağımız "Biz masada mıyız, menüde miyiz?" sorusuna cevap aramak durumuyla karşı karşıya kalırız.

O yüzden, ben bu lafı daha fazla uzatmadan, içinde bulunduğumuz problemlerin çözüm yolunu Mehmed Akif'in şu dizelerinde arayabileceğimizi düşünerek onu okumak istiyorum:

"Dâhilidir sadme... Hariçten değil... Asla değil!

Gökten inmez bir de hiçbir şey... Bütün yerden taşar,
Kendi ahlakıyla bir millet ölür, yahut yaşar."

Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Parlamentonun ve hepimizin görevi, bu millete ahlakıyla, vicdanıyla, birbiriyle kavga ettirmeden yürütmek ve siyasette kullandığımız dili vicdanımızın dili olarak kabul ederek seviyeli kullanmak zorundayız.

Hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Kıratlı, buyurun.

ALİ KIRATLI (Mersin) - Sayın Başkanım, Komisyonumuzun kıymetli üyeleri, sayın milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada, Gazi Meclisimizin çatısı altında Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu olarak milletimizin en hayati meselelerinden "Terörsüz Türkiye" hedefiyle bir kez daha bir aradayız.

Konumuz tabii ki, son kırk yıldır ülkemizin hem ekonomik hem de sosyal girişiminin önünde bir kambur olan, binlerce canımızı bizden alan, milletimizin huzuruna kasteden PKK terör örgütünün ve uzantılarının silah bırakması, tamamen silahsızlanması ve kendini feshetme sürecidir.

Sayın milletvekilleri, bu Komisyon basit bir siyasi girişim değil, milletimizin ortak geleceğini inşa etme iradesinin somut bir tezahürüdür. Bu sürecin başlangıcına kıymetli iradeleriyle öncülük yapan Milliyetçi Hareket

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 54

Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'ye, bu süreci sahiplenerek devlet politikası hâline getiren ve "Konu çözülecekse, baldıran zehri içilecekse içmeye hazırım." diyen Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a ve destek veren tüm siyasi partilerimize şükranlarımı sunuyorum. Bizler farklı siyasi görüşlere, farklı inançlara, farklı kültürel kimliklere sahip olabiliriz ama unutmayalım ki Türk'üyle Kürt'üyle, Arap'ıyla Alevi'siyle, Sünni'siyle hepimiz aynı bayrağın gölgesinde, aynı vatan toprağında aynı kaderi paylaşan bir milletiz. Malazgirt'te omuz omuza, Çanakkale'de gönül gönüle mücadele eden ecdadın torunlarıyız.

Değerli arkadaşlar, tarih bize defalarca göstermiştir, birlik olduğumuzda bizi yıkacak güç yoktur. 1071'de Malazgirt'te Anadolu'nun kapılarını açan da 1915'te Çanakkale'de yedi düvele karşı duran da aynı milletin renkleri, farklı sesleriydi. Terör, işte, bu birlik ruhunu hedef aldı, yıllardır milletimizin arasına nifak tohumları ekmeye, kardeşi kardeşe düşürmeye çalıştı ama artık biliyoruz ki bu milletin mayasında ayrılık yok birlik var, nifak yok kardeşlik var. Türkiye bugüne kadar terörle mücadeleyi kararlılıkla yürütmüş, vatan ve bayrak uğruna şehitler vermiştir. Mesele vatansa bu aziz milletin hiçbir ferdi şehadetten kaçmayacak, mücadelesinden asla taviz vermeyecektir çünkü Türkiye Cumhuriyeti devleti her daim 18 yaşındadır.

Bu vesileyle, bu aziz vatan için kanını toprağa akıtmış, canını vermiş tüm şehitlerimizi ve hayata veda etmiş kahraman gazilerimizi bir kez daha rahmet ve minnetle anıyor, hayatta olan gazilerimize sağlıklı uzun ömürler diliyorum. Aziz şehitlerimizin bizlere emaneti olan kıymetli ailelerinin ellerinden öpüyor, onlara buradan bir kez daha seslenmek istiyorum: Müsterih olun! Bu süreç bir pazarlık, bir al-ver süreci değildir; bu, PKK terör örgütünün silah bırakma sürecidir. Asla ve asla kahraman şehitlerimizin aziz hatırasına leke sürdürmeyecek, halel getirmeyeceğiz.

Bugün buradan bir kez daha ilan ediyorum: Türkiye terörle yaşamaya mahkûm değildir, ülkemiz terörü ilelebet gündeminden çıkaracaktır.

Değerli arkadaşlar, az önce de ifade ettiğim gibi, etnik kökenimiz, siyasi görüşümüz, dünya görüşümüz farklı olsa da Türkiye'mizin geleceği, birlik ve beraberliğimizin yeniden tesisi için bu süreçte biz Komisyon üyelerine büyük görevler düşmektedir. Önce kendi nefislerimizi bir kenara koyacak, politik

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 55

söylemlerle süreci tıkamaktan kaçınacağız; amasız, fakatsız, şartsız, samimi bir şekilde toplumsal barış için mücadele edeceğiz.

Komşu ülkelerdeki savaşlar, istikrarsızlık ortamı hepimizin malumu. Yani başımızda terör devleti İsrail'in zulmü ortadadır. Filistin'de, İran'da, Suriye'de, Lübnan'da yaşananlar ortadadır; adım adım sınırlarımıza yaklaşıyorlar, arzımevut hedeflerini gizlemiyorlar. Biliyoruz ki bir gün geldiğinde bombalar Türk-Kürt ayırmayacak; AK PARTİ'li, CHP'li, MHP'li, DEM Partili diye bakmayacak. Eğer biz kardeşliğimizi yeniden tesis edersek, tıpkı Çanakkale'de olduğu gibi bir olursak bu mücadelede de galip geleceğiz. Elbette ki "Ben öğretmen oldum." diyen şehit Aybüke Öğretmene, şehit Necmettin Öğretmene, şehit Kaymakam Muhammed Safitürk'ü, şehit diplomat Osman Köse'yi, şehit Eren Bülbül'ü, şehit Fethi Sekin'i ve hiçbir şehidimizi unutmadık, unutmayacağız da. Dağa zorla çıkarılan çocukları, evladını geri isteyen Hacire anayı unutmadık. Faili meçhulleri, Diyarbakır Cezaevinde yaşananları unutmadık. AK PARTİ iktidarlarından önceki bütün iktidarlar Kürt sorununu görmezden gelmiş ve çözümü her daim devletin soğuk yüzüyle göstermiştir ama AK PARTİ dönemlerinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın güçlü iradesiyle bu soruna kulak verilmiş, başta OHAL'in kaldırılmasından başlayarak birçok sosyal hak Kürt kardeşlerimize sağlanmıştır. Fakat o süreçler başta PKK ve emperyalist güçler tarafından sabote edilmiş, maalesef süreç akamete uğramıştır. Bugün bir fırsat daha önümüzde, inşallah bunu da güzel değerlendireceğiz.

Değerli arkadaşlar, bu acıları ilelebet dindirecek siyasi irade bu Mecliste vardır. İlk kez bu kadar çoğulcu yaklaşımla millî birlik ve barışı, kardeşliğin yeniden tesis edilmesini konuşuyoruz. Herkesin samimiyetine inancımız tamdır. Türkiye olarak hepimiz bu uğurda çok bedel ödedik, bugüne kadar şehitler verdik, binlerce ocak söndü, analar-babalar evlatsız, çocuklar anasız-babasız kaldı ama bu acılar bizi ayıştırmadı, tam aksine daha sıkı kenetlenmemize vesile oldu. Özellikle öneri anlamında Komisyonumuzda öncelikle şehit ailelerimizin ve temsil edilen derneklerin davet edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bizim hedefimiz sadece silahların susması değil, terör örgütlerinin bir çözüm merci olmadığına benimsenmesi, zihinsel dönüşümün gerçekleşmesi ve kardeşliğin sesinin yükselmesidir. Amacımız, terörün kökünü kurutarak bir daha bu topraklarda fitneye fırsat vermemektir.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 56

Değerli Başkanım, değerli milletvekilleri; bugün Malazgirt'in ruhunu, Çanakkale'nin destanını, Kurtuluş Savaşı'nın kararlılığını yanımıza alıyoruz çünkü biliyoruz ki birlikte yaşamak sadece yan yana durmak değil, gönül gönüle de olmaktır. Alparslan'ın torunları ve Salâhattin Eyyubî'nin torunları olarak gelin, bu kardeşlik köprüsünü hep birlikte yeniden inşa edelim; bu köprünün taşlarını adaletle, hoşgörülle, sevgiyle ve samimiyetle yerleştirelim. Bırakalım gelecek nesiller "terör" kelimesini sadece tarih kitaplarında okusunlar. İkinci Dünya Savaşı'nda 80 milyon insan öldü, soykırımlar yaşandı. Bugün o acımasız süreçlerden sonra Avrupa Birliği tesis edildi, birbirlerini katleden o ülkeler bugün birbirlerinin çıkarlarını savunuyorlar. Neden bizler başaramayalım?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

ALİ KIRATLI (Mersin) - Al-î İmrân suresinde "Ey müminler, hepiniz birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve ayrılığa düşmeyin. Allah'ın size olan şu nimetini hatırlayın: 'Hani siz birbirinize düşmandınız.' derken Allah kalplerinizi kaynaştırdı da onun da bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz." buyuruyordu Yüce Allah. Biz de başarabiliriz. Hep birlikte terörsüz bir Türkiye için, güçlü bir kardeşlik ve büyük bir gelecek için çalışmaya devam edecek, sürecin başarıya ulaşması için de kararlılıkla mücadele edeceğiz diyor, yüce heyeti saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Yazmacı, buyurun.

CEVAHİR ASUMAN YAZMACI (Şanlıurfa) - Çok teşekkür ederim Kıymetli Başkanım.

Sayın Başkanım, Komisyonumuzun değerli üyeleri, kıymetli basın mensupları; devletimizin ve milletimizin yıllardır teröre karşı sergilediği ortak duruşunun tezahürü olan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun üyesi olmanın, böylesine tarihî bir sorumluluğu üstlenmenin gururuyla sizleri saygıyla selamlıyorum.

Devletimizin ve aziz milletimizin en önemli hedeflerinden biri olan "terörsüz Türkiye" idealine hizmet eden Komisyon çalışmalarında sergileyeceğimiz ortak duruşun ülkemizi çok daha ileri seviyelere taşıyacağına inancımız tamdır. Terör, sadece ülkemizin değil, tüm insanlığın ortak düşmanıdır. Hepimizin malumu olduğu üzere, ülkemizde yarım asra yakın bir süredir büyük acılar yaşandı; on binlerce canımızı bu süreçte yitirdik, büyük

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 57

ekonomik kayıplar yaşadık. Bizler, milletimizin ayağındaki prangayı söküp atmak "terörsüz bir Türkiye" idealine ulaşmak için başlatılan kararlı bir yürüyüşün içerisinde yer alıyoruz. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın kararlı liderliği ve Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin tarihî çağrısıyla başlayan bu süreç sadece güvenlik meselesi değil aynı zamanda adaletin, huzurun, refahın ve kardeşliğin tesis edileceği bir gelecek vizyonudur. Bugün burada siyasetüstü bir çalışmayla milletimizin yarım asırlık hayalini, çocuklarımızın geleceğe umutla bakacağı bir vizyonu inşa ediyoruz. Atılan adımlar bugün sadece ülkemizde hissediliyor gibi görülebilir ancak Cumhurbaşkanımızın da ifade ettiği üzere, önce "terörsüz Türkiye", ardından "terörsüz bölge" hedefine emin adımlarla yürüyoruz. Önce ülkemizde, ardından sınır komşularımız başta olmak üzere bölgemizde terörsüz bir gelecek inşa edeceğiz. Bugün görev yapan her siyasetçinin omuzlarında yalnızca güvenliği sağlama değil aynı zamanda birliğimizi, kardeşliğimizi ve ülkemizin yükselişini teminat altına alma sorumluluğu bulunuyor. Bizler bu sorumluluğu milletimizin üstün yararı doğrultusunda hiçbir pazarlık ve tavize mahal vermeden yerine getireceğiz. Bu süreçte tüm taraflara hassasiyetle yaklaşmamız kaçınılmaz. Bir tarafın kârı gibi düşünmeden ülkemizin geleceğinin kârı olarak olaya yaklaşmalıyız. Süreçte Kürt vatandaşlarımızın devletten beklentilerini karşılarken bazı odakların kasıtlı olarak saptırmalarına izin vermemeliyiz. Şehitlerimizin ve gazilerimizin aziz hatırasını incitecek, şehit ailelerimizi mahzun edecek hiçbir adımı atmadık, bundan sonra da atmayacağız. "Terörsüz Türkiye" çalışmalarında istiklal ve istikbalimizi tehlikeye atacak hiçbir girişime yer yoktur, olmayacaktır. Bu topraklar 1071 Malazgirt'ten Çanakkale'ye, Kurtuluş Savaşı'ndan 15 Temmuz'a kadar nice kahramanların kanıyla yoğruldu. Geçmişte mevzubahis vatan olduğunda Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Alevi, Sünni ayırt etmeksizin bir araya geldik, bugün de bu birlik ruhuyla hareket ediyoruz. Çatışmalardan tamamen arındırılmış bir şekilde ülkemizi yarınlara taşımayı yine bizler başarabiliriz. Unutmamalıyız ki evlatlarımıza bırakacağımız en büyük miras her köşesinde huzurun, refahın ve kardeşliğin hüküm sürdüğü bir Türkiye'dir. Terörün artık olmadığı topraklarda elde edeceğimiz kaynakları üretime, istihdama, eğitime ve teknolojiye yönlendireceğiz ve kazanan tüm Türkiye olacak. Silahların ebediyen susması, ülkemizin birlik içinde yükselişe geçmesi ve Türkiye'nin yeni yüzyılında lider ülke olması en büyük hedefimiz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 58

Komisyonumuz tarihî bir sürecin başarıyla sonuçlanması için gerekli hukuki düzenlemelerin ve stratejik adımların öncülüğünü yapacaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında birlik ve beraberlik içinde çalışmalarımız "terörsüz Türkiye" hedefinin başarıya ulaşmasında en önemli anahtar olacaktır. Önümüzdeki hedef herhangi bir partinin, kişinin ya da kurumun projesi değil bizatihi milletin projesidir. Buradaki çalışmalarımız aynı zamanda toplumsal hafızamızı, millî birlik irademizi ve geleceğe olan inancımızı da ortaya koyacak. Alacağımız her karar milletimizin vicdanında karşılık bulacak inşallah.

Şunu yürekte ifade ediyorum ki "Terörsüz Türkiye" artık bir hayal değil, milletimizin kararlı yürüyüşünün ulaşacağı bir zirvedir. Bu yürüyüşün her adımında Şanlıurfa'nın duası, Güneydoğu'nun desteği, 86 milyon Türkiye'nin umudu ve tüm mazlumların ümidi bizimle olacak.

Sözlerime son verirken terörle mücadelede şehit düşen kahramanlarımızı rahmetle anıyor, gazilerimize minnetlerimi sunuyorum. Çalışmalarımızın şehirlerimiz, ülkemiz, bölgemiz için hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Kıymetli Başkanım, Komisyonumuza davet edeceğimiz kişilerle ilgili öneri listemi de size yazılı olarak sunayım çünkü diğer arkadaşlarımızın da hakkına girmemiş olayım.

Çok teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Akyürek, buyurun.

TAHİR AKYÜREK (Konya) - Değerli arkadaşlar, özellikle Meclis Başkanımızın bu konuya müzahir olması ve Komisyonumuza başkanlık ediyor olması böyle önemli bir konu ve Komisyon konusunda son derece önemli; Meclis Başkanımıza teşekkür ediyorum. Bütün arkadaşlarımıza da başarılar diliyorum.

Ben, Konya Milletvekiliyim; Hazreti Mevlâna'nın bir sözünü burada ifade etmek istiyorum: "Aynı dili konuşanlar değil aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır." buyuruyor Hazreti Mevlâna. Burada bulunan bütün arkadaşlarımızın ben aynı duyguyla burada bulunduğunu düşünüyorum. Şiddetin sona erdiği, terörün tamamen ortadan kalktığı, artık, bir damla da olsa kanın akıtılmadığı, büyük bir geleceğe hep birlikte yürüyeceğimiz; ayrıca, demokrasi, insan hakları, özgürlükler, hukuk devleti konusundaki eksikliklerimizin de giderileceği bir süreci hep birlikte kurmak istediğimizi düşünüyorum. Bu nedenle, bu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 59

Komisyon'dan beklenti çok fazla, bu konuda çok hassasiyet göstermemiz gerektiğini ifade etmek istiyorum.

Ben, belediye'den gelen bir arkadaşınızım, Türkiye Belediyeler Birliği Başkanlığı da yaptım kısa bir süre. Belediye başkanlarımıza, özellikle yeni görev alan belediye başkanlarımıza yaptığımız toplantılarda ilk önerim, ilk uyarım ya da ilk beklentimiz olarak şunu ifade ediyordum: En önemli projeniz, öncelikli projeniz şehrinize zarar vermemek olmalı çünkü tecrübeniz yoksa şehrinize zarar vererek de yola çıkabiliyorsunuz. Burada da en önemli projemiz bence bu sürece zarar vermeden yola devam etmek, bu süreci koruyarak yola devam etmek. Tabii, dil konusunda uyarılar yapıldı, onlara katılıyorum ama burada herkes en aykırı görüşleri bile söyleyebilmeli, ifade edebilmeli ve bu görüşler de demokratik olgunlukla karşılanmalı ve çok güzel bir müzakere süreciyle yola devam etmeliyiz. Bu meselenin partilerüstü bir mesele olduğunun farkında olarak siyasi beklenti içinde olmadan, siyasi çıkar gözetmeden ele alınması son derece hayati; o zaman daha doğru bir iş yapmış oluruz.

Arkadaşlar, bize bu sorunlar miras olarak bırakıldı. Bu jenerasyon, burada bulunan arkadaşlarımızın büyük bir çoğunluğu çok tecrübeli insanlar. Dolayısıyla çok fazla olaya şahit olmuş insanlar olarak, ülkemizin yaşadığı süreçlerin bizzat içinde bulunmuş kişiler olarak bu sorunu, adı ne olursa olsun bu meseleyi bu jenerasyon çözmeli ve bizden sonraki gençlere de aynı sorunu miras bırakmama hassasiyetimiz olmalı. Biz çözmezsek bizden sonraki nesiller nasıl çözecek? Biz içinde yaşamış ve her türlü tartışmayı gerçekleştirmiş insanlarız, bunu da özellikle belirtmek istiyorum. Çözme sorumluluğumuz var ve bunu gerçekleştirelim, bu kararlılıkla, cesaretle olayların üstüne gidelim.

Gelecek toplantıda öncelikle şehit ailelerimizle başlama fikri doğru bir fikir. Kanunla kurulmuş olan Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneğimizin Genel Başkanıyla veya temsilcisiyle ve diğer kuruluşlarımızla, sivil toplum kuruluşlarımızla, iş adamı derneklerimizle, üst kurullarla yola devam etmeli. Tabii, olayı bir kaos içine de sokmamalıyız yani aylarca, günlerce sürekli olarak sadece dinlemekle değil, aynı zamanda fikirlerimizi hayata geçiren somut önerilerimizle de yola devam etmeliyiz.

Mustafa Bilici Bey'in süre konusunda hassas olma uyarısına da katıldığımı belirtiyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Kaya, buyurun.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 60

MAHMUT ATILLA KAYA (İzmir) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; hepinize saygılar ve sevgiler sunuyorum, Komisyon çalışmalarımızın ülkemiz ve milletimiz için hayırlı olmasını diliyorum. Uzlaşmacı kişiliği ve vizyonuyla çalışmalarımıza katkı koyan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'a da şükranlarımı sunuyorum.

Bugün, cumhuriyetimizin 2'nci yüzyılına girerken milletimizin kaderini ilgilendiren en önemli konulardan biri için aynı çatı altında toplanmış bulunmaktayız. Meselenin önem ve hassasiyetinin bilinciyle Komisyon çalışmalarında gündelik siyasetüstü bir dil ve olgunlukla katkı sunan tüm Komisyon üyesi arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Siyasetin sorun çözme yeteneğini ortaya koyarak, cesur ve kararlı şekilde umudu büyüterek, ortak iradeyle yarım asırlık bir sorunu ülkemizin ve milletimizin gündeminden düşüreçğimize inancım tamdır. Burada farklı siyasi partilere mensup farklı değer, yaklaşım ve düşüncelere sahibiz. Birbirinden farklı, meşru, anlaşılabilir beklenti ve endişelerimiz de var ki bu doğaldır. Hatta aynı siyasi partiden de olsak önümüzdeki meseleye ilişkin olarak farklı görüş ve beklentilere de sahip olabiliriz, bu da normaldir. Ancak hepimizin ortaklaştığı asgari müşterek değerler ve birliktelik felsefesiyle ülkemizi "terörsüz Türkiye" hedefine ulaştırarak gelecek nesillere kardeşlik ve huzur içerisinde müreffeh, daha güçlü bir Türkiye kazandırmaktır. Her birimiz sorun çözmeye dayalı iş birliğiyle demokratik, eşitlikçi, çoğulcu, herkesin kendisine ait hissettiği ortak bir geleceği inşa için gayret gösteriyoruz. Kutuplaşma ve değer çatışmaları üzerinden pozisyon almayarak popülist ve hamasi söylemlerden ziyade kapsayıcı ve kuşatıcı ortak bir dil kullanmaya özen gösteriyoruz. Bütün farklı unsurları ve fikirleri makuliyet temelinde tartışmak, müzakere etmek, empati ve ortak akılla çözüme kavuşturmak siyasetin en yüce hedefidir. Uzun zamandır münakaşa ve münazara zeminine kayan siyasal alanı, bu Komisyon çalışmalarıyla tekrar müzakere ve uzlaşma aşamasına getirmemiz çok önemlidir.

Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlar; yürütme görevini yapmış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin çağrısıyla başlayan süreç Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın güçlü irade ve sahiplenmesiyle tüm devlet kurumlarımız yeknesaklık içerisinde harekete geçmiştir. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan "Baldıran zehri içmekse biz

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 61

o baldıran zehrini de içeriz, yeter ki bu ülkeye huzur gelsin, refah gelsin." diyerek kararlılığını her zaman ortaya koymuştur.

Değerli Komisyon üyeleri, şimdi sıra yasamada, Türkiye Büyük Millet Meclisinde. Bu Komisyonun tarihî bir nitelik taşıdığı defalarca söylendi. Cumhuriyet tarihimizde ilk kez bu kadar büyük toplumsal tabana hitap eden bir Komisyon kuruldu. Biz de tarihin doğru tarafında yer alarak üzerimize düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmek için buradayız. Bu sürecin hiçbir safhasında şehitlerimizin aziz hatırasını gölgeleyecek, gazilerimizin yüreğini incitecek bir adıma izin verilmedi. Bundan sonra da verilmeyeceğini net bir şekilde biliyor, görüyoruz. Bizim de Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Komisyon olarak güç verdiğimiz bu önemli çalışma gizli kapaklı pazarlıkların değil; açık, onurlu, hukuka ve milletin iradesine dayalı bir sürecin eseridir. Hiçbir pazarlık olmadan, hiçbir ön şart konmadan PKK kendini feshetmiş ve silah bırakmıştır. Bu adım aziz şehitlerimiz ve gazilerimizin mücadelesi, devletimizin kararlı duruşu ve bu Komisyonu oluşturan siyasi partilerin ortak duruşuyla atılmıştır ancak süreç hâlâ pek çok tuzak, risk, sabotaj ve dış müdahaleye gebe. Bunu engelleyebilecek yegâne güç, bu Komisyon ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortaya koyacağı cesur ve kararlı, ortak iradedir. Bu sürecin toplumsallaştırılması ve meşruiyetini sağlayacak toplumsal rızayı inşa edecek bu Komisyondur, Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; Türk milleti, çoğulcu toplumsal dokusu; farklı etnik, kültürel ve mezhepsel kimliklerin birlikte huzur ve kardeşlik içerisinde yaşadığı nadir milletlerden biridir. Biz millî dayanışmayla toplumun tüm kesimlerinin ortak hedeflerde, ortak acılarda, ortak sevinçlerde buluşmasını vurguluyoruz. Kardeşlikle ortak kader, hayat, duygu, değer, inanç, tarih ve aidiyetten, bin yıllık kardeşliğimizden bahsediyoruz. Demokrasiyle bu birlikteliğin çoğulculuk ve katılım yoluyla kalıcı olacağını ifade ediyoruz. Uzun vadeli ve bütüncül bir perspektifle risk ve sorumluluk alarak kuşatıcı ve kapsayıcı olarak, şeffaflık ve gizlilik arasındaki dengeyi gözeterek, parti içi mekanizmalarımızı sürece dâhil ederek, gerçekçi bir yol haritası hazırlayarak, karşılıklı güven ve iş birliği içerisinde; evet, çok söylendi geçmişin dili ve paradigmasıyla değil ama birbirimizin beklenti ve endişelerini anlayarak, birbirimizin hassasiyetini gözeterek ortak bir dille, Meclis Başkanımızın dediği gibi, Türk'ün gururunun, Kürt'ün onurunun korunduğu, Kürt kazanırken Türk'ün

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 62

kaybetmediği, Türk kazanırken Kürt'ün kaybetmediği ortak bir geleceği hep birlikte inşaallah kuracağız.

Bu Komisyonunda ilk olarak -diğer arkadaşlarımız da ifade ettiler- şehit ve gazi ailelerimizin dinlenmesi çok önemli olacaktır. Bu konuda ben de aynı fikirde olduğumu ifade etmek isterim Başkanım.

Yine bu meseleye emek vermiş, çalışmalar yapmış, devlet ve siyaset adamlarımızı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği başta olmak üzere merkez ve bunların il odalarını, bürokrat ve bu konuya emek vermiş akademisyenleri de dinlemenin de çok faydalı olacağını düşünüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MAHMUT ATILLA KAYA (İzmir) - Sayın Başkan, değerli Komisyon üyeleri; terör belasından millet olarak çok çektik, ağır bedeller ödedik. Bu Komisyonunda bulunan pek çok arkadaşımızın da kendi ve ailesinin yaşadığı acılar, ödediği bedeller vardır. Hele bizim neslimiz, ben de ömrünün yaklaşık iki yılını yedek subay komando bir asteğmen olarak geçirmiş, çatışmalara girmiş, yanında arkadaşlarını şehit vermiş, askerlik sonrası o dönemin psikolojik travmalarını uzun süre yaşamış biriyim.

Değerli arkadaşlar, doğru an ve doğru zamandayız, bu fırsatı heba etmeyelim. Bu meselenin bir partinin seçim kazanmasından, gündelik siyasi çıkarlardan çok ama çok önemli olduğunun hepimiz farkındayız. Doğru an ve doğru zamandayız, atalarımız bunu başardı yüz yıl önce Gazi Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde bu çatı altında Birinci Mecliste. Onların da birbirlerinden farklı görüşleri vardı ama bugün bizi bir araya getiren bilinç ve ruhla toplandılar, tüm imkânsızlıklara rağmen Düvel-i Muazzama'yı hep birlikte yendiler. Bizler de birlik içerisinde hareket ederek cesaret, inanç ve kararlılıkla inşaallah bu sorunu çözeceğiz. Rabb'im yardımcımız olsun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Karamık, buyurun.

SUNAY KARAMIK (Adana) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepimiz kelimelerle konuşuyor, meramımızı kelimelerle anlatıyoruz. Doğru, ancak kimi kelimeler insanları birbirleriyle kucaklaştırırken, kimi kelimeler insanların elinde bir silaha dönüşür; düşmanlığı, ayrılığı, hatta ölümü öne çıkartır. Bizim yüzümüz

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 63

herkese dönük, hayata dönük olacak. Bizim kelimelerimiz yaşadığımız onca acının üzerine kolay olmasa da barışı, kardeşliği hedefleyecek. Bizim kelimelerimiz yaralı anaların, gelecek endişesi taşıyan gençlerin yüreğinden yükselecek. Bu hayatta, bu ülkede somut gerçekliğe baktığımızda, dertlerimiz ortak, çözümlerimiz ortak çünkü kaderimiz ortak. İnsanlar daha iyi bir hayat sürmek istiyor, daha güçlü bir devletin vatandaşı olmayı, komşularıyla barış ve emniyet içinde yaşamayı, çocuklarının güvenle geleceğe hazırlanmasını arzuluyor. Kısacası, herkes her şeyin herkes için daha iyi olmasını istiyor. Elbette sorunlarımız olacak ama çözüm yolu, demokratik zemin, serbestçe konuşmak ve tartışmaktır. Güvenin olduğu yerde insanlar anlaşmanın bir yolunu mutlaka bulur. Biz Komisyon olarak güvenin, huzurun ve kardeşliğin iklimine giden güçlü bir yol açmak zorundayız ve inanıyorum ki hepimizin tek bir düşüncesi var: Bu tarihî sorumluluğu hakkıyla yerine getirmek. Eğer toplumsal rıza sağlamak istiyorsak o toplumsal rıza ilk önce buradan başlayacak. Buradan başlayacak ki dalga dalga her siyasi partinin tabanına yayılsın. İşte tam da bu yüzden terörle mücadelede topyekûn bir yaklaşım sergilemek, soruna bütüncül bir yaklaşım açısıyla yaklaşmak zorundayız. Zihinsel silahsızlanma asli hedefine ulaşmak için öncelikle eğitim sistemimiz çocuklarımızın zihinlerine toplumsal barışı, bilimi ve irfanı nakşetmelidir. Kadınlarımız acılarını yüreklerine gömen edilgen kurbanlar olarak değil, barışı tesis eden güçlü ve proaktif figürler olarak görülmelidir. Onların sesi barışa, emeği ise umuda dönüşmelidir. Bu dönüşüm için ailelere yönelik psikolojik destek merkezleri kurulmalı, mesleki rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır. Geleceğimiz olan gençlerimizin enerjisini ön yargı bataklığından çekip bilime, sanata ve spora yönlendirmeliyiz. Bu alanlar terörün, ön yargıların ayırttığı ruhları birleştirecek, onlara savaşın değil, yaşamın, barışın dilini öğretecektir. Tüm bu çabaların sürdürülebilir olması için ise ekonomik refah ve umut şarttır. Gençlerimize istihdam alanları yaratmalı, silah yerine bir meslek, şiddet yerine parlak bir kariyer vadetmeliyiz çünkü kendi ayakları üstünde duran, mesleğinin gururunu yaşayan ve yarınlara umutla bakan bir gençlik sayesinde ülkemiz çağın hızını yakalayacaktır. Özetle, toplumsal ve politik psikoloji alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin Komisyonumuza davet edilmesi faydalı olacaktır.

Sayın Başkan, Komisyonumuzun değerli üyeleri; dünyada hiçbir ülke tek bir etnik kökenden, tek bir milliyetten oluşmuyor. Türkiye gibi imparatorluktan

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 64

doğan bir ülkede farklılıklar elbette olacaktır. Derdimiz, tarihte olmamış bir homojenliği gelecekte kurmak değil; derdimiz, zaten pratik hayatın hepimize gösterdiği gibi etnik farklılıkları aşan bir ortaklığı kurmak. Biz mucize yaratmayacağız, hayatın olağan akışındaki hakikati siyasete çevireceğiz.

Bu tarihî Komisyonun her bir kıymetli üyesini saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Türkiye'nin geleceğine düşürecekleri aklın ve kalbin ışığı için, alın terleri için minnetlerimi sunuyorum. Yolumuz açık olsun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Ekmen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) - Sayın Başkan, teşekkür ediyorum.

Biz YENİ YOL Grubu olarak zatıalınızın bize göndermiş olduğu gündeme uygun bir şekilde 60 civarında kurum, kişi ve akademisyenin burada dinlenmesi yönünde tavsiyelerimizi hazırlamıştık. Bugün bunları geniş olarak belki tek tek saymak doğru olmaz, size de yazılı olarak takdim edeceğiz, üye arkadaşlarımıza da bunu sunacağız ancak doğrusu, açılıştan şu ana kadar yapılan birtakım konuşmalar usul, esas ve metodolojiye dair de birtakım tespitleri yapmanın gerekliliği yönünde bende bir kanaat oluşturdu. Bir defa şunu teorik olarak kabul ediyoruz ki buraya üye veren bütün partilerimiz -hatta üye vermeyenler de- "terörsüz Türkiye" olarak adlandırılan her türlü silah, şiddet ve terörden arınmış bir Türkiye hedefini desteklediği için burada. Bunu desteklemek noktasında farklı fikirlere, metodolojilere sahip olabiliriz ama hedef birliğinde ortağız. Bu Komisyonun oluşum sürecine de baktığımızda, iktidarın, devlet kurumlarının öncelikle sürecin ihtiyacı olan yasal düzenlemeler noktasında böyle bir Komisyonu kamuoyunda tartışmaya açtığını anlıyoruz. Bu noktada şöyle bir mottoyu birkaç kez kullandık: "Sürecin ihtiyacı yasal düzenlemelerdir; toplumun ve milletimizin ihtiyacı da normalleşme, demokratikleşme, özgürlük alanlarının genişlemesi ve hukuk devletinin uygulamada ve daha sonra da mevzuatta kayıt altına alınmasının güvence altına alınmasıdır." Burada sevgili Ahmet Şık yok, onun açılıştaki düşmüş olduğu şerhe -evet, geldi- bir itirazda bulunayım. İşte "İktidar ne yapmak istiyorsa getirsin, biz de ona göre pozisyonumuzu alalım." dedi. Biz de baştan beri iktidara "Aman aklında ne varsa bir kenarda tut, zamanı gelince açıklarsın ama bunu şu Komisyon ve toplumun gündemi doğrultusunda yenile, olgunlaştır, dönüştür ve bunu öyle bir noktaya getir ki şu ana kadar birkaç muhalefet itiraz şerhleri dışında olduğu gibi, oy birliğiyle bu süreci

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 65

ilerletelim. Hem sürecin ihtiyacı olan yasal düzenlemelerde hem de demokratikleşme taleplerinde ve ihtiyacında bunu oy birliğiyle ilerletelim." Şunu bir kere daha hatırlatmakta fayda görüyorum: Bu bir çözüm süreci değildir; bu, inşa edicilerinin, çağırıcılarının ifadesiyle öncelikle bir barış sürecidir. Ömer Öcalan ilk ziyaretçilerden biri olarak İmralı'ya gittiğinde şöyle bir cümleyi kamuoyuna açıkladı: "Bana imkân ve fırsat verilirse ben bu meseleyi silah ve şiddet zemininden hukuk, siyaset ve demokrasi zeminine çekmeye muktedirim." denildi. Dolayısıyla bizim öncelikle fesih, silahsızlanma, eve dönüş başlıkları üzerinde yoğunlaşp bununla birlikte ama bunun ardında da daha güçlü bir şekilde cumhuriyetimizin yüz yıllık sorunları, demokratikleşme, yapısal ve anayasal reformları üzerinde yoğunlaşmamız gerekir. Bu Komisyonun görev süresi de belli olduğuna göre bu görev süresi içerisinde bütün bu sorunların çözümünü bırakın, konuşulmasının dahi zorlukları ortadadır. Ancak AK PARTİ'li dostlarımıza bir tavsiyede bulunmak istiyorum: 2013'te, cumhuriyet tarihinin en büyük demokratikleşme paketlerinden biri açıklandı. Eğer bu görüşmeler devam ediyorken kendilerinin sıklıkla ifade ettiği demokratikleşme ve reform ihtiyacını tek taraflı bir gündemle kamuoyunun gündemine getirir ve başta yargı uygulamaları olmak üzere birtakım sıkıntılı uygulamalara da son verilirse bu Komisyon da kurulmasına sebep olan temel motivasyon üzerinde çok daha kolay yoğunlaşacaktır. Bazen siyasi partilerden muhalif olan milletvekillerimizin konuşmalarına kızıyor olabilirsiniz ama emin olun, o konuşmaların her biri aynı zamanda bu sürece olan güveni artırıcı bir unsur içeriyor; o konuşmaların her biri toplumun her bir kesimine "Bu süreç sadece bir örgüt ve mensuplarıyla ilgili değildir, bu süreç devamında sadece Kürtlerle ilgili değildir, bu süreç toplumun her kesimini kuşatan bir hedefe doğru yürümelidir." kanaatini veriyor. O nedenle -bu uygulamadan kaynaklanan problemleri Murat Bey uzun uzun ifade etti- bir an önce tek taraflı bir yaklaşımla iktidarın bir el atmasını bekliyoruz.

Birtakım dil uyarıları yapıldı. Ben de çok farklı açıdan bu dil uyarılarından birini hatırlatmak istiyorum. Mesela, şöyle sözler söyleniyor: "Şu olmazsa bu iş olmaz. Şöyle olmazsa bu iş olmaz." Yani bunun mefhumumuhalifi şöyle midir? Bizim arzu ettiğimiz ama iktidarın yanaşmadığı birtakım demokratikleşme iyileşmeleri olmazsa biz çıkıp PKK'ya şunu mu diyeceğiz: "Sakın İmralı'ya güvenme, sakın bu devlete güvenme. Biz bile burada nefes almakta zorlanıyoruz. Elindeki silahla savaşmaya devam et. Sen de oradan muhalefete

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 66

yardımcı ol." Böyle mi diyeceğiz? Yani burada toplum bizi dinliyor, toplum bizi izliyor. Bizim demokratikleşme çerçevesi içerisinde ileri sürdüğümüz her konu bu sürecin önünde bloke edici bir bariyer değildir, kolaylaştırıcı bir unsurdur. İktidar partisinin de bunu böyle anlaması gerektiği gibi, bu sürece değişik açılardan daha kapsayıcı ve genişletici bir bakış açısıyla bakan arkadaşlarımız da kendi dillerinin vatandaş nezdinde süreçle ilgili nasıl bir kanaat yarattığı hususuna da dikkat etmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) - Sayın Başkanım, bu süreç fesih, tasfiye, silahsızlanma ve entegrasyon üzerine odaklı. Bu bağlamda, biz, ülkemizin de içinde bulunduğu, özellikle Moro'da görev almış İHH'den Sayın Hüseyin Oruç ve uzunca bir süre buralarda görev alan Büyükelçi Sayın Fatih Ulusoy'un bizzat davet edilerek dinlenmesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Çok sayıda akademisyenimiz var, biz listesini hazırladık ama bu akademisyenlerimizden her birisine İrlanda, Kolombiya, Endonezya, İspanya gibi örneklerin bütün bir sorun analizi değil, bütün bir süreç analizi değil, bu gündemin odağında olan DDR yani silahsızlanma, terhis ve entegrasyon başlığıyla nasıl tecrübeler yaşandığını gelip burada açıklanmasının, anlatılmasının uygun olacağını düşünüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) - Sayın Başkanım, gündemle alakalı olduğu için hoşgörünüze sığıyorum.

Sayın Başkanım, biz Darbeleri Araştırma Komisyonu, Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi Alt Komisyonu, Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu, Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Komisyonu ve geçmişte zorla yerinden edilen vatandaşlarımızın sorunlarının konuşulduğu 96 tarihli komisyonun bütün tutanaklarının buraya resmen alınmasını, kayıt altına alınmasını talep ediyoruz. Buraya baktığımızda, Darbeleri Araştırma Komisyonunda toplamda 160 kişinin davet edilerek dinlendiğini görüyoruz, 2013 Çözüm Komisyonunda 43 kişinin davet edilerek dinlendiğini görüyoruz, keza 5 No.lu Diyarbakır Cezaevi Alt Komisyonunda 26, Madımak Komisyonunda ise 25

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 67

kişi dinlenmiştir. Bunların da bizim için ışık olacağını düşünüyoruz. Bu Komisyonumuzun da birkaç başlıkta misafir davet edebileceğini düşünüyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEK (Mersin) - Birinci olarak "DDR" dediğimiz konuda Barış Vakfından MAZLUMDER'e, İHH'den Akdeniz Kadın Arabulucular Ağına birçok kurum var, listesini arz edeceğiz. Yine, Cuma Çiçek'ten Vahap Coşkun'a, Ayşe Betül Çelik'ten Ayşegül Devocioğlu'na birçok akademisyen var; bu listeyi de arz edeceğiz. Ama aynı zamanda, başta şehit ve gazi aileleri olmak üzere mağdur ve taraf kabul edebileceğimiz kesimlerin de burada dinlenmesi kıymetli olacaktır. Zorunlu göçe tabi olmuş aileler, Cumartesi Anneleri, İnsan Hakları Derneğinin faili meçhuller bağlamında değinmiş olduğu ailelerden örnekler ve hatta bölgede çok zor şartlarda görev yapıp yeni döneme de belki kaygıyla bakan korucuları temsilen sivil toplum temsilcilerinin buraya gelmesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Aynı bağlamda, hukuk ve mevzuat reformu başlığında 8 hocamızı, insan hakları ve hukuki reform konusunda birçok hocamız ve kurumu...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEK (Mersin) - ...yerel yönetim ve demokrasi uzmanları başlığında 1 akademisyen ve 3 kuruluşu, siyaset bilimi ve demokratikleşme çalışmaları başlığında 2 kuruluş ve 6 hocamızı, hukuk başlığında barolarımızın özel bir başlıkla davetini ve buna benzer bir şekilde katkı sunacak kurum, akademisyen ve tecrübe sahibi kişileri de bir liste hâlinde size ve Komisyon üyelerimize takdim edeceğim.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Aksakal, buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Öncelikle şunu ifade etmek istiyorum: Bugünkü toplantımıza dair gündemin sadece grubu bulunan partilere gönderildiği anlaşılıyor. Bundan murat edilen diğer partilerin görüş ve düşüncelerinin önemsenmediği anlamını

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 68

çıkarmak istemiyorum ama bundan böyle gruplara değil, Komisyonun her üyesine ayrı ayrı gönderilmesinin daha doğru olacağını belirtmek istiyorum.

Terörsüz Türkiye amacıyla ortaya konulan programın fikrini ortaya koyan siyasi anlayış tarafından bu projenin detaylarını da ortaya koyan bir sunumun yapılması doğru olurdu, zira konu bizim açımızdan çok farklı bir boyutta gelişmektedir. Projenin başlangıç şartı Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından tüm terör örgütlerinin silah bırakması ve tasfiyesi olarak açıklandığına göre bu konuda an itibarıyla nasıl bir gelişme yaşanmıştır ki toplumsal inkanın yöntemi konuşulacaktır? Zira kendilerinin tasfiyesi beklenen örgütler yasal yapılar olmadığına göre yarın yeniden faaliyet göstermeye başlamayacakları konusunda bir güvence de yoktur. Bunlar yasal kurumlar değildir, kanunla kurulmuş değillerdir ki tasfiyeleri de yasal olsun. Dolayısıyla teslim ve tasfiye süreci nesnel ve fiziki olarak yaşanmadıkça diğer konulara girilmesini, hangi kurum ve kişilerle görüşülmesinin konuşulmasını gerçekçi bulmadığımızı belirtmek isterim. Devletin yapması gerekeni, yapacağını yapmış; terör örgütü elebaşı tarafından ortaya konulan silah bırakma ve adalete teslim olma çağrısının gereğinin gözle görülür bir şekilde gerçekleşmesi yönünde bir zaman kaybı yaşadığımızı da ifade etmek isterim.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 8 Ağustos Cuma günü yapmış olduğumuz 2'nci toplantıda, İçişleri Bakanı Sayın Ali Yerlikaya, Millî Savunma Bakanımız Sayın Yaşar Güler ve MİT Başkanı Sayın İbrahim Kalın genel bir çerçeve kapsamında Türkiye'nin kırk yılı aşkın süredir uğraşmak zorunda bırakıldığı terör örgütünün tasfiyesi ve ülke gündeminden çıkarılması gerektiğine dair görüş ve düşüncelerini, buna dair yöntemlerin neler olabileceğine ilişkin de çözüm önerilerini Komisyonumuzla paylaştılar. Hedefine ve niyetine "terörsüz Türkiye" denilen ve icraata geçildiğinde "Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu" adı verilen bu yapının öncelikle şu konuda fikir birliği oluşturması zarureti vardır: Türkler ve Kürtler birbiriyle düşman mıydı? Biz tarihimizin hiçbir döneminde bu topraklar üzerinde yaşayan insanların hangi inanç ve etnik temele dayanırsa dayansın birbirlerini düşman olarak gördüklerine şahit olmadık. Tam tersi birbirleriyle evlenerek aileler kurmuşlar, iş ortamlarında ortaklıklar tesis etmişler, gerek vergisini vererek gerekse askerlik vazifesini ifa ederek, yeri geldiğinde bu topraklar uğruna canlarını feda ederek vatana ve devlete bağlılıklarını göstermişlerdir. Kısacası

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 69

hiçbir zaman birbirlerine ve devletlerine düşman olmamışlardır. Dolayısıyla sadece Türkiye Cumhuriyeti devletinin PKK terör örgütüyle mücadelesinde aralarında Kürt kökenli teröristlerin de olduğu uluslararası destekle saldırılarını planlayan ve yaşayanlar arasında yani Ermeni, Rum, Fransız, Arap vesaire diğer paralı askerlerle, vekil savaşçılarla bir mücadelenin geldiği aşamadayız. Bu çok iyi değerlendirilmeli. Türkiye Cumhuriyeti devletinin defakto olarak karşı karşıya bırakıldığı bu terör örgütü yani PKK, bugün gelinen noktada artık işlevsiz kaldığını düşünerek kendini feshedebilir. Bundan hiç kimse rahatsızlık duymaz, duyamaz ve duymamalıdır ama olayı ABD öncülüğünde sürdürülen yeni Orta Doğu planlaması içerisinde, onların talep ve beklentileri düzleminde yürütmeye çalışırsak -değerli arkadaşlar- bu, Allah'ın gücüne gider. Zira, emperyalizmin karakteristik özelliklerinin başında yer alan böl-parçala-yönet stratejisi devrededir ki bu asla kabul edilemez. Onursal Genel Başkanımız Bülent Ecevit, Azerbaycanlı soydaşlarımıza atfen, bu taktiğe onların lehçesiyle "ayır-buyur" denildiğini de söylerdi.

Şimdi kim ne derse desin, her lafın başında komşularımızın toprak bütünlüğünden söz ediyoruz ancak hepimiz gayet iyi biliyoruz ki Irak bölündü, Suriye de fiilî olarak bölünme aşamasına geldi. Önceki toplantımızda, Sayın MİT Başkanımıza "Suriye sınırına yakın bölgelerde yapmış olduğumuz binlerce konut ve iş yeri bugün kimler tarafından kullanılmaktadır?" diye bir soru sordum, yanıtını alamadık. Sayın Millî Savunma Bakanımıza "Süleyman Şah Türbesi yerine taşınacak mı?" diye sordum, kendileri "Taşınacak." ya da "Taşınmayacak." gibi bir cevap vermek yerine, eski bölgesinin Türk askerlerinin gözetimi altında olduğunu söyledi.

Daha farklı konuları yeri geldiğince değerlendirmek üzere konuyu toparlayacak olursam, görünen ve anlaşılan odur ki hadisenin organizatörü ve yöneticisi ABD'yle bir karar diyalogu henüz söz konusu değildir ya da Komisyon tarafından, en azından benim tarafından bilinmemektedir. Bu büyük bir eksiklik, maça 1-0 yenik başlamaktır.

Birincisi, şayet terör örgütü kendi iradesiyle bir fesih kararı aldıysa yapması gereken tek şey, hiç zaman kaybetmeden tüm yöneticileriyle birlikte derhâl Türk adaletine sığınmak olmalıdır. Bu gibi durumlara ilişkin yasal mevzuatımız oldukça geniş ve kapsamlı hak ve kolaylık sağlayan hükümlerle doludur. İkincisi, şayet fesih kararı örgütün elebaşı tarafından açıklanan "Ayrı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 70

ulus devlet, federasyon, idari özerklik ve kültüralist çözümler tarihsel toplum sosyolojisine cevap olamamaktadır." şeklindeki kapsamda özümsemişse demek ki temelde "Güneydoğu sorunu" olarak adlandırdığımız noktaya gelinmiştir ki bu da dillere pelesenk edilen "sözde Kürt sorunu" kavramının altını boşaltmıştır. Sosyoekonomik politikaların genişletilmesi, çeşitlendirilmesiyle bu sağlanabilir. Bu gibi yöntemlerin hayata geçirilmesinden 86 milyon istifade edebilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen, buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Teşekkür ederim.

O hâlde, Sayın Cumhurbaşkanımızın ortaya koyduğu irade tahtında, terör örgütü birtakım pazarlık taktiklerinden vazgeçmeli ve hadisenin doğru bir biçimde ve süreçte hedefe ulaşmasına katkı koymalıdır. Yani, kayıtsız şartsız hafif-ağır tüm silahlarını teslim etmeli, zaman içerisinde de KCK yapılanmasına dâhil edilmiş PYD, YPG, SDG, PJAK gibi isimlerle Irak, Suriye ve İran'da konuşlandırılan diğer unsurlar da ülkelerine entegre edilmelidir.

Bunlar sağlandıktan sonra, başta üniversitelerin siyaset bilimcileri ve güvenlik uzmanları olmak üzere terörden mağdur olmuş tüm kesimlerin yasal temsilcilerine ve kurumsal yöneticilerine kulak verilmelidir. Ayrıca, her ne suretle olursa olsun, cezaevlerinden salıverilecek olanlara denetimli serbestlik kuralları çerçevesinde en az beş yıl siyaset yapma yasağı getirilmelidir. Denetimli serbestlik çerçevesinde, her hafta ikamet ettikleri yerin en yakınındaki şehitlikte imza atmalıdırlar.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen, buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Bu işlem ceza miktarı orantısında beş yıla kadar sürdürülmelidir. Bu işlem uluslararası ceza uygulamasına da uygundur. Amaç kişiye vicdani hesaplama fırsatı vermektir.

Salıverilenler en az beş yıl kamuda ya da belediyelerde çalıştırılmamalıdır ve denetimli serbestlik çerçevesinde en az beş yıl yurt dışı yasağı getirilmelidir. Salıverilenlere ayrıca, yanan ormanların yerine yeniden orman dikiminde, tarım işçiliğinde çalışma fırsatı da verilmelidir.

Anayasa değişikliği gerektiren durumlar ise ayrıca bir program çerçevesinde ele alınmalıdır; Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu sadece teröristlerin yararlanacağı şekilde, torba kanun şeklinde değil, tümden, müstakil olarak yeniden düzenlenmelidir. Yeni düzenlemede siyasetin finansmanının

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 71

şeffaf olması sağlanmalı, seçim barajları kaldırılmalı, örgütlenme, üye yazımı ve üyelik aidatları elektronik ortamda gerçekleşmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Bitiriyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Anayasa'mızın 76'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında nasıl siyaset yapılabileceğine dair tanımlama gayet net ortaya konulmuştur. Buna göre "Terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, -altını çizerek söylüyorum- affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler." denilmektedir. Dolayısıyla, bugünden yarına, bazı terör örgütü mensuplarının siyaset yapma hevesleri makul karşılanmamalıdır. Şu anda aynı düşünce kapsamında olup da terör suçuna bulaşmamış, terörün bir mücadele yöntemi olmasını benimsememiş birçok arkadaşımız burada siyaset yapmaktadır. Dolayısıyla, eli silahlı ve kanlı bazı aktörlerin de bu kutlu çatı altına girmesine asla müsaade edilmemelidir. Ulus devlet anlayışı algısı zayıflatılmamalıdır hatta bu saatten sonra beşikte başlayan süreçte yeni nesil, bu bilinçle eğitilmelidir. Atatürk milliyetçiliği siyasetin omurgası olmalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Tüm bu iyi niyetli ve millî dayanışma, kardeşlik ve demokrasiyle yaşama hayalini kendi zihinlerinde kuramayanlar da varsa onlar da bugünden, bölücü olarak toplum karşısında deşifre edilmelidir.

Sayın Başkanım, toplantı akışında, gündeme gelebilecek farklı konular üzerine de görüşlerimizi yeri geldiğinde paylaşacağız.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Aksakal, bir konuyu düzeltmemiz lazım. 11 Ağustos saat 16.10 gibi, sizin danışmanınıza bu davet ulaştırılmış. Buradaki bütün milletvekili arkadaşlarımızın şahsına -hiçbir gruba değil- milletvekili arkadaşlarımızın her birisinin şahsına ayrı ayrı bu toplantı daveti ulaştırılmıştır.

Bilginize sunarım.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 72

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Çok kısa bir şey söyleyebilir miyim?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Ben, grubu olmayan arkadaşlarımıza davet gitmedi diye biliyordum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Yok, bizdeki listelerde bütün arkadaşlarımıza bu dağıtılmış görünüyor. Bunu açık bir şekilde ifade etmek isterim.

Çok teşekkür ediyorum.

On dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 17.36

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 18.06

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

-----0-----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Evet, değerli milletvekili arkadaşlarım, Komisyonumuzun 3'üncü Toplantısının Üçüncü Oturumunu açıyorum.

Şimdiye kadar 18 arkadaşımız söz aldı, 18 arkadaşımız daha söz almak istiyor. İstirham ediyorum, beş dakikayla kısıtlarsak... İlk oturum biraz serbest oturum gibi oldu, arkadaşlarımız beş dakikada toparlasınlar, eğer bitmezse bir dakika daha ilaveyle bitirelim.

Şimdi söz sırası Sayın Şahin'de.

Buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Sonrasında...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Ha, ondan sonra... Anlayamadım?

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Sonrasında kim konuşacak?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Şahin'den sonra Sayın Bayhan.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 73

Arkadaşlar, şuraya getirebiliyor muyuz listeyi? En azından bir sonrakini getirirsek... Bundan sonra Sayın Bayhan.

Sayın Şahin, buyurun.

MEHMET ŞAHİN (Kahramanmaraş) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Önümde şu anda 9 başlıktan, 99 maddeden oluşan, bir kişi tarafından yazılmış, yüz sayfalık, Türkiye'nin temel sorunlarıyla ilgili bir metin var ama okumayacağım çünkü bütün meseleleri çözmeye çalıştığımızda bu konuda, hiçbir şeyi çözemeyeceğimizin bilincindeyim. Bir ironiyle başlamak istedim onun için.

Ben bu Komisyonu bir "ad hoc" komisyonu olarak biliyorum, ne demek istediğimi açık açık beyan etmek istiyorum. Bölgesel ve küresel gelişmeler tarihî bir kavşakta olduğumuzu gösteriyor. Tarihî bir görev üstleniyoruz bundan dolayı, üstlenmiş durumdayız. Ya bu kavşağı birlikte geçeceğiz ya önümüzdeki bu süreci heba edeceğiz. Bu konu bir partinin konusu değil, bu konu bir ittifakın konusu değil, bu konu tüm partilerin konusu, biz tüm siyasilerin konusu. Onun için, ister iktidar tarafından olsun ister muhalefet tarafından "Siz önerinizi getirin, bir görelim." tarzı bir yaklaşımın doğru olduğunu düşünmüyorum. Madem tarihî bir görevimiz var ve ciddi bir konuyla karşı karşıyayız, herkes kendi yaklaşımını ortaya koysun. Bu konuya siyasi bir konu olarak değil, yarım yüzyıl bizi uğraştıran bir sorundan kurtulma ve büyük devlet olma konusu olarak bakmanın faydalı olduğunu düşünüyorum. İşin olmazına değil, işin olurluğuna odaklanmak çok önemli. Olmazını konuşmak kolay iş, olurluğunu yapmak çok zor. Bizim bu Komisyon olarak olurluğuna yani zora talip olduğumuzu düşünüyorum, Türkiye'nin en önemli meselesinin bu olduğunu düşünüyorum. Elbette ki çok meselemiz var ama sıralama yaptığımızda herhâlde son elli yıldır birinci sıraya bunu koyarız. Siyasi kaygılarımızdan sıyrılabilirmeliyiz, siyasi çıkarlarımızı bir tarafa koyabilirmeliyiz; siyasetçi olarak bunu söylüyorum. Ortak geleceğimize odaklanmak zorundayız çünkü toplumda bu yönde büyük bir beklenti var, bu beklentiyi karşılamak zorundayız. Kullandığımız kelime, kullandığımız cümle çok önemli. Kullandığımız cümleler ve kelimeler bizi doğruya yönlendirmeli, olumsuzluğa doğru alan açmamalı. Çocuklarımızı başkalarının kurduğu oyunların kurbanı olmaktan kurtarmalıyız, bunu kapatmalıyız artık; bölgeye bakarak bunu söylüyorum. Kardeşliğimizi yeniden mayalamak zorundayız. Duygusallıkla çözülecek bir konu değil. Maliyeti göz önünde bulundurarak ileride hangi şekilde yürümemiz gerektiğine odaklanmalıyız.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 74

Birkaç da sorum, kısa önerim olacak. Biliyorsunuz, bu konuda çalışan bazı dernekler vardı, mesela TÜSİAD bunlardan bir tanesi -hiç söylenmedi, baktım- Kürt sorunu konusunda, diğer konularda, biliyorsunuz, bunların çalışmaları vardı. TÜSİAD, MÜSİAD, Barolar Birliği gibi bu konuda emek harcamış, görüşü olan kurumların, kuruluşların görüşlerinin burada dinlenmesinin faydalı olduğunu düşünüyorum.

İlgimi çeken bir şey var: Sorun alevlendiğinde ortalıkta "Bizim de bu konuda görüşümüz var." diyenlerin... Bu süreç de "4'üncü aşama" olarak yorumlandı. Bu, 3'üncü toplantımız. Madem biz bu süreçte 4'üncü aşamadayız; peki, ne oldu sizin görüşünüz, kayıp mı oldu? Görüş beyan edenlere söylüyorum. Gelsinler, Komisyonda görüşlerini ortaya koysunlar.

Herkesi saygıyla selamlıyorum efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Karanlı...

ŞENGÜL KARSLI (İstanbul) - Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; ben de her birinizi en kalbî duygularım ile saygıyla selamlıyorum.

Bu çatı altında bugün buluşmamız sıradan bir toplantıdan çok daha fazlası. Bu, milletimizin omuzlarımıza yüklediği tarihî bir sorumluluğun, bu topraklara verilmiş sarsılmaz bir sözün ilanı. Bizler buraya, siyasi bir görevi ifa etmenin ötesinde, çocuklarımızın yarınlarına dair ortak bir iradeyi, ortak bir hayali hayata geçirmeye geldik. "Terörsüz Türkiye" hedefi tüm siyasi partilerin elini taşın altına koymasını gerektiren, milletimizin ortak geleceğini ilgilendiren bir süreç. Millî dayanışmanın karşısında hiç kimsenin kendi çıkar çatışmalarını duvar olarak örmeden Türkiye'de barış ve kardeşlik ikliminin şartsız, koşulsuz sağlanması gerekliliktir; aksi durum Komisyonun tıkanmasına ve bloke olmasına sebep olur. Demokratikleşme elbette ülkemizin vazgeçilmez hedefidir ancak Komisyonumuzun görevi, bu başlığı terörün tamamen sona erdirilmesi ve toplumsal güvenliğin kalıcı hâle getirilmesi perspektifinden ele almak olmalıdır. "Demokratikleşme" başlığı değerli bir başlık fakat terörün sona ermediği bir ortamda demokratikleşme adımlarının kalıcı olamayacağı da ortadadır. Öncelikle, güvenlik ve silah bırakma aşamasını tamamlayıp ardından demokratikleşme paketini o zeminde güçlendirmeliyiz.

Değerli arkadaşlar, yıllardır terör belası bu aziz vatanın enerjisini tüketti, kalplerimizi incitti. Bu ülkenin ödediği bedel yalnızca dağında, ovasında toprağa verdiği on binlerce canla ya da milyarlarca dolarlık devasa ekonomik kayıplarla

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 75

ölçülemez. Asıl bedel, yarım kalan hayallerde, ertelenen yatırımlarda, annelerin gözlerindeki endişede ve kaybolan umutlarda saklı. İşte, bu yüzden bugün buradaysak bu acıların bir daha yaşanmaması için buradayız. Mücadelemiz tek bir yola sıkıştırılamayacak kadar kapsamlı. Bir yandan terörün kökünü kazıyacak güvenlik politikalarını kararlılıkla uygularken diğer yandan bu milletin fertlerinin kalplerini ve zihinlerini birbirine yeniden kenetlemek zorundayız. Peki, bu borcu nasıl ödeyeceğiz? Bu ülkeyi nasıl yeniden sevgiyle ayağa kaldıracacağız? Anadolu'nun yiğit sesi Ahmed Arif âdeta bize bir vasiyet bırakmış: "Nerede olursan ol, yürü üstüne üstüne/ Tükür yüzüne celladın, fırsatçının, fesatçının, hainin/ Dayan kitap ile/ Dayan iş ile, tırnak ile, diş ile, umut ile, sevda ile, düş ile/ Dayan, rüsva etme beni." Evet, bizim yolumuz bir, yolumuz budur: Celladın, fesatçının, hainin üzerine akılla, hukukla, kararlılıkla yürüyeceğiz ve bu topraklara umutla, sevdıyla, düşle yani işle, üretimle, bilimle sarılacağız. Umut ediyoruz, terörsüz bir Türkiye'de yatırımcı güvende olacak, fabrikalar umutla işleyecek, turizm canlanacak, Mezopotamya'nın kadim bilgeliği Ege'nin zarafetiyle tüm dünyaya güven içinde kucak açacak ama bundan da ötesi, annelerin yüreklerindeki endişe yerini huzura bırakacak, gençlerimizin hayallerinin önünde hiçbir engel kalmayacak. İşte bu Komisyon, bu hayali gerçeğe dönüştürecek olan ortak aklın ta kendisidir. Her siyasi anlayışın bu masada olması bizim en büyük gücümüzdür. Bu tablo farklılıklarımızın birer ayrılık sebebi değil, bizi biz yapan eşsiz bir zenginlik olduğunun en net ispatıdır. Gelin, bu uzlaşma zeminini Yunus'un diliyle yaradılanı Yaradan'dan ötürü seven bir kardeşlik hukukunun temeli yapalım. Bu kardeşlik hukukunu inşa ederken pusulamız şüphesiz ki milletimizin vicdanı olacaktır. Bu nedenle, en büyük acıyı yaşamış olan aziz şehitlerimizin ailelerini ve kahraman gazilerimizi dinlemek öncelikli işimiz ve en temel vazifemizdir. Onlarla birlikte bu ülkenin millî dayanışmasına, kardeşliğine ve demokrasisine ömrünü adanmış kanaat önderleri, bu alanda ciddi çalışmaları olan başta infaz hukuku, mağdur hakları ve ceza hukukunda uzman akademisyenler, kıymetli barolarımız ve sivil toplumun bel kemiği olan meslek teşekkülleri ki konunun ekonomik ve sosyal boyutunu ortaya koyacak iş dünyası temsilcileri de bu anlamda dinlenmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 76

ŞENGÜL KARSLI (İstanbul) - Çünkü biliyoruz ki bu kürsülerde ve salonlarda dinleyeceğimiz her ses, her görüş milletin ta kendisidir; onların tecrübesi, akıl ve vicdanı bizim en doğru kararı almamızı sağlayacaktır diyor, bu tavsiyelerimize ilişkin isim listesini de size iletteceğimi belirtiyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Bayhan, buyurun.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Başkan.

Şimdi, bu 3'üncü Toplantısı Komisyonumuzun ve bu 3 toplantının bir haftalık özetini belki şu cümleler ifade edebilir: Şu ana kadar somut atılması gereken adımları, pratik adımları gizli saklı konuşan ama niyetleri, temennileri ve dilekleri, amaçları, hedefleri açık ve ayrıntılı anlatan bir tabloyla karşı karşıyayız. Ben, şimdi, bu durumu değiştirmek üzere, 4 başlıkta bir öncelikler çerçevesi önermek istiyorum hem Başkana hem Komisyonumuza ve önümüzdeki dönem Komisyonumuzun tarihî misyonu, soyluluğu boyluluğunun da herhâlde bu dört çerçevede atacağı adımlar açısından halk tarafından puanlandırılacağını da hatırlatmak istiyorum çünkü hani Ziya Paşa'nın deyişiyle "Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz." aşamasındayız.

Şimdi, birinci başlık, kalıcı barış kapsamında silahların bırakılma sürecinin hızla tamamlanması için yapılacak düzenlemeler. Yani artık tarihî aşama demekten vazgeçip bu açıdan hangi düzenlemelerin yapılacağına ilişkin bir çerçeve ortaya konulmak zorunda ve bu bir öncelik olarak birinci sırada yer almalı.

Cezaevlerindeki durum... Burada şu ana kadar yapılan konuşmalarda da çokça üzerinde duruldu. Ben, dün akşam binlerce cezaevinde yakınları bulunan ve kendilerine çeşitli isimler altında mağdurlar olarak platformlar oluşturmuş emekçi yurttaşlarımızla bir sosyal medya toplantısı yaptım ve binlerce kişi katılmıştı. Covid-19 yasası mağdurları, TCK 158 mağdurları, CMK mağdurları; bunlar Meclise de çok sık gelen platformlar. Herhâlde silah bırakan binlerce insana, ailelerine önereceğimiz şey, Terörle Mücadele Kanunu mağdurları diye bir platform kurmak olmamalı. Dolayısıyla, cezaevleri açısından atılacak adım, Türkiye'de çok açık ki kapasite sorunu da dâhil, bir bütün olarak artık adli ve siyasi ayrımı yapılmaksızın halka karşı işlenmiş suçlar dışındaki bütün tutuklu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 77

ve mahkûmların affını içeren bir genel af önerisinin çerçevesinin oluşturulmasıdır ve bu ikinci önemli başlıktır diye düşünüyorum.

Üçüncüsü, dinlenecek kurumlar, bugünkü gündem önerisi. Biz gündem önerimizde önceliklerin belirlenmesini de talep etmiştik ama bu bize gelen gündem önerisinde yer almadı ama pratik olarak hayat bizi buraya getirdi. Ama bugün bize gelen, Meclis Başkanlığından gönderilen gündem önerisinin çerçevesine baktığımızda, dinlenecek kurum ve kişilerin kimler olduğunu önümüzdeki haftaya kadar mutlaka tamamlamak ve nasıl bir çerçevede dinleme sürecimizin olacağını bu Komisyonda belirlenmesi gerekiyor. Bunun da olabildiğince hızlı tamamlanması için adım atmakta yarar var çünkü bu süre içerisinde biçimler de bulunabilir, Komisyon herkesi toplu dinleme açısından zaman... Burada kapsayıcılık önemli, kapsayıcılıktan vazgeçmek yerine hızlanarak Komisyon kendi içerisinde gruplar oluşturarak dinlemeler yapabilir, onları rapor edip bütün Komisyona sunabilir ve bütün Komisyonunun görebileceği şekilde tutanaklar hâlinde paylaşılabilir. Bu da önemli bir başlık ve hızlanmasında yarar var.

Dördüncü olarak, demokratik hak ve özgürlükler için belirlenecek öncelikler, oluşturulacak öncelikler... Burada çeşitli boyutlarıyla dile getirildi bunlar. Meclis Başkanına önerim, Başkanlık makamına önerim: Nasıl ki 1'inci Toplantıda bir ön çalışmayla bir taslak yönetmelik sunuldu, tartışıldı ve değerlendirildiyse bu çerçevede, önümüzdeki toplantıya bir öncelikler programı ve takvimi -bu 4 başlık olmayabilir, 5'e çıkarılabilir, buradaki öneriler içinde 6'ya çıkarılabilir ama- oluşturulması, Komisyonumuza sunulması, bunun tartışılıp bir an önce sonuçlandırılması ve dinleme açısından da Komisyona davet edilecek, dinlenecek kurum ve kişilerin, temsilcilerin Komisyonumuza gelmesi açısından da pratik sürecin başlatılması.

Sonuç olarak, önümüzde Meclisin 28'inci Döneminin Üçüncü Yasama Yılı var. Bizce, Meclis geçen dönem, 28'inci Dönemin iki yasama yılının içerisinde...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Başkanım...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Sanıyorum en kısa konuşmayı yapmış olmayı başaracağım.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 78

Meclis önümüzdeki Üçüncü Yasama Yılında umarım kalan iki yıl içerisinde hep büyük sermayenin, zenginlerin, uluslararası yerli, yabancı tekellerin çıkarları doğrultusunda gece gündüz mesai yaptırılmış bir kurum olmaktan çıkar, gerçekten kalıcı barış ve demokratik haklar açısından, bu somut düzenlemeler açısından bazı adımları atar ve tarihe bir not düşmüş olur. O zaman, Meclisimizin ve Komisyonun rolünü, sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin kararını halkımız sanıyorum daha gönül rahatlığıyla verecektir diye düşünüyorum.

Kolaylıklar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Tanrıkulu, buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Tabii, çok şey konuşuldu, herhâlde geçen süreçten bugüne kalan -öyle tahmin ediyorum- tek Vekil benim, öyle baktım. O sürecin deneyimine de sahibim, 2011-2015 dönemindeki. Dolayısıyla yani bu sürecin başarısı bakımından da Komisyonumuzun hızlı karar alması, güven artırıcı ve toplumsal desteği daha da tahkim edici başlangıçta adım atması çok önemli. Yani dolayısıyla bugün birçok konuşma yapıldı, birçok öneride bulunuldu ama bugün günün sonunda "Konuştular, dağıldılar."dan ziyade -yani belki son arada- işte "Tekrar bir araya gelerek şunlarda uzlaşıldı, bunlarla ilgili çalışma başlatıldı." gibi bir kamuoyu duyurusu bence çok önemli ve anlamlı olur. Yani o "Konuştular, dağıldılar."dan daha ziyade, ne yapıldığı...

Şimdi, izlediğim kadarıyla, mesela, Cüneyt Bey, adil yargılamayla ilgili bazı düzenlemelerin, yine demokratikleşmeyle ilgili düzenleme yapılması gerektiği konusunda bir tespitte bulundu. Feti Bey ve yine, işte, arkadaşlarımız, infaz yasasıyla ilgili olarak düzenlemenin çok gerekliliğinin altını çizdiler. Yine, Milliyetçi Hareket Partisinden Halil Öztürk, şehit ve gazilerle ilgili, işte, özlük haklarına ilişkin taleplerin çok önemli olduğunu ve bunun yapılması gerektiği konusunda bir fikir ortaya koydu. Öyle tahmin ediyorum ki Cumhuriyet Halk Partisi önerisinde bunlar var zaten. Ama Adalet ve Kalkınma Partisinden ve diğer partilerden de bir ortaklaşma gelirse -birkaç örnekle beraber bunlar genişletilebilir- en azından bugün itibarıyla "Silah bırakma, silahsızlanma, silah bırakanların entegrasyonu, eve dönüşle ilgili yasalarla birlikte Komisyon

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 79

demokratikleşme bağlamında bu çalışmaların da öncelikle yapılması konusunda bir fikir birliğine varmıştır." şeklinde bir açıklama, buraya olan güven ve çalışmaların da daha hızlı ilerlemesi konusunda bir başlangıç olacaktır; bu, bence önemli.

İkinci olarak, yine toplumsal desteğin artırılması bakımından Komisyonun çalışmalarına bu salonda devam etmesi çok önemlidir. Mesela Diyarbakır'da gidip DSİ Bölge Müdürlüğü'nün salonunda mağdurları dinlemektense, hem bu sorunun tarihsel anlamı, geldiğimiz nokta ve mağdurlara ve dinleyeceğimiz insanlara vereceğimiz güven bakımından hem de bu tarihsel mekânda, bu görkemli Tören Salonu'nda onları dinleyip onlara güven vereceğimiz, onları dinlediğimizi bütün Türkiye'ye buradan göstereceğimiz bir ortamda rızanın üretimi bakımından çok anlamlı olacaktır. O yüzden de Komisyon, çalışmalarını çalışma mekânı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi ve burada sürdürme noktasında bir karar almalıdır yani öyle dağılmaktansa, Türkiye'nin değişik yerlerine gitmektense mağdurları veya diğer ilgili kurumları burada birlikte dinleme de çok anlamlıdır, onu da söyleyeyim.

Üçüncü olarak da biz ekim ayının başına kadar çalışma günlerimizi belki önümüzdeki haftadan sonra iki veya üç güne çıkarıp işte bu kadar çok talebin ortaklaştırılacağı ve -öncelik sırasının- toplumsal destek bakımından da önceliklerin sıralanacağı bir çalışma takvimini önümüze koymalıyız. Süresi, zamanı, kimleri beraber dinleyeceğimiz noktasında bir çalışmayı yine önümüze koymalıyız. Mesela, benim aklımdan geçen, ilk başta, kamu vicdanının ortaklaştığı konularda birlikte dinleme veya aynı gün, aynı zaman dilimi içerisinde dinleme bakımından... Mesela, Uğur -çocuklardan bahsediyorum- Ceylan, Yasin, Eren ve Muhammed'in ailelerini birlikte dinleme, aynı gün dinleme, toplumu burada ortaklaştırma yani aynı gün aynı duygu içerisinde ortaklaştırmanın o toplumsal destek bakımından çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Yine, Batman'da, Tunceli'de şehit edilen, yaşamını yitiren öğretmenlerin ailelerini veya diğer gerçekten de simgesel ailelerin yakınlarını burada beraber dinleme veya işte Silopi'de beş gün yerde kalan Taybet annenin yakınlarını burada dinleme, beraber dinleme önemlidir. Yine, aynı gün içerisinde yapabilirsek, Cumartesi Annelerini, Diyarbakır Annelerini, Barış Annelerini bir

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 80

oturumda üst üste dinlemenin ortaklaşmayı buradan gösterme bakımından önemli ve anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Bunlarla birlikte, Sayın Başkanım, biz burada yani...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayalım.

Buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Başka tabir kullanacağım ama olmaz. Şimdi, bu irade Genel Kurulda bir araya gelmiyor yani çok nadir, uluslararası bir konu olduğu zaman gerçekten böyle, bir bildiri çerçevesinde bir araya geliyor bu irade, onun da etkisi o bildiriyle sınırlı kalıyor ama biz Türkiye'nin en temel meselesinde hem Türkiye'deki kamuoyuna hem de dünyaya buradan mesaj veriyoruz. Yani biz bu meselenin sahibiyiz, Türkiye'de siyasi parti olarak, Büyük Millet Meclisi olarak biz meselenin sahibiyiz ve dolayısıyla bu konuyu görüşeceğiz ve çözeceğiz. Böyle bir iradeyi... Bir sefer siyasi partilerimiz irade ortaya koydular, siz inisiyatif aldınız ve bu inisiyatifle yürüyoruz.

Şimdi, evet, bir yasa çalışması yapacağız, insanları dinleyeceğiz fakat bu toplantının başladığı andan itibaren biz Türkiye'de hem yargı bürokrasisine hem de kamu bürokrasisine şu iradeyi ortaya koymalıyız, dedirtebilmeliyiz...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - "Bundan önce başka bir Türkiye vardı en azından bu sorun çerçevesinde ama bundan sonra o Türkiye yok. Beraber bir araya gelmişiz, bu soruna direnecek, bu sorunun yürüyüşüne veya ilerlemesine engel olacak adım atmayacaksınız yani atarsanız dolayısıyla bu milletin iradesini de karşınızda görürsünüz." gibi bir siyasi duruşu ortaklaşa gösterebileceğimiz bir tutuma da buradan ihtiyaç var. O ihtiyaç, bundan sonra hem bugün itibarıyla aksayacak, aksayan adımların giderilmesi hem de bundan sonra o dirençlerin kırılması noktasında bu masanın iradesinin bir açıklamaya, bir tutuma dönüşmesi lazım. İnanın, benim tanıdığım yargı bürokrasisi de benim bildiğim bürokratlar da veya siyasi partiler içerisinde bu süreçten memnun olmayanlar veya bu sürecin gerçekten de başka nedenlerle yürümesini istemeyenler, direnç gösterme yetkisine sahip olanlar bundan kendilerinin payını

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 81

alacaklardır. O payı alabileceğimiz bir siyasi duruşu da her toplantının sonunda daha etkili bir biçimde ortaya koyacağımız bir araca, iletişim aracına sahip olmalıyız diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Zorlu, buyurun.

KÜRŞAD ZORLU (Ankara) - Sayın Başkan, Sayın Komisyon üyelerimiz; saygıyla selamlıyorum sizleri.

Tabii, pek çok görüş ve değerlendirmeyi şu ana kadar dinledik; önemli, katkı sağlayıcı düşünceler, teklifler de oldu. Toplumumuzun belki de son dönemde en çok ortaklaştığı, çözülmesini istediği terörden arındırılmış bir Türkiye hedefi için burada bulunuyoruz. Dolayısıyla, birkaç önemli gördüğüm tehlikenin altını çizerek sürece yönelik somut adımlarla ilgili düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Öncelikle Komisyonun gündeminin öncelik sıralaması ve bu Komisyonun her şeyi çözemeyeceği ifadesi çok yerinde bir ifadedir; görebildiğim kadarıyla pek çok arkadaşımızın bu yönde bir ortaklaşması var. Dolayısıyla, Komisyonumuzun gündemini terör örgütünün tüm unsurlarıyla silah bırakması, yurt içindeki ve yurt dışındaki terör varlığının tasfiyesi ve toplumsal huzurun yeniden tesisi oluşturmalıdır. Bu kapsam dışına çıkacak her tartışma milletimizin beklentisinin de bir anlamda boşa çıkarılması gibi bir tehlikeyle bizi baş başa bırakıyor. Öyle ki daha Komisyon asli yol haritasını bile oluşturmamışken kamuoyumuzda zaman zaman gerçek dışı veya maksimalist nitelikte değerlendirebileceğimiz birtakım açıklamaları yapmamaya hepimizin özen göstermesi gerektiğini düşünüyorum çünkü bu tarza ilişkin gerçekçiliği tam olarak yansıtamayacağımız gibi böyle bir duruşu karşısında hem yola çıkışımızdaki nihai hedeften uzaklaşmamız hem de milletimizin Komisyona yönelik güvenine büyük zarar verme tehlikesi taşımaktadır.

Burada, özellikle bir şeyin altını çizmek istiyorum: Hem bölgemizde yaşanan gelişmeler hem milletimizin bu Komisyondan beklediği o büyük beklenti çerçevesinde bir defa süratli adımlar atmak mecburiyetindeyiz. Bu anlamda, somut tekliflerimizin -ki burada terör örgütünün silah bırakması en büyük hedef ise- dolayısıyla dinleyeceğimiz kişilerle birlikte, aynı zamanda devletimizin önemli birimlerinin veya bu Komisyonun yürüteceği hukuki ve teknik süreçlerin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 82

eş zamanlı olarak yürütülmesi gerekiyor. Bu kapsamda, ortaya konulacak gündem önerileri ilk olarak silahsızlandırma, tasfiye ve entegrasyon programının oluşturulması olarak değerlendirilebilir; bu noktada, bizim parti grubumuz gerekli çalışmaları, hazırlıkları yapıyor. Bununla bağlantılı bir diğer adım, gerek Komisyona gerekse mutabık kalacağımız düzenlemelere ilişkin güven artırıcı önlemlere yoğunlaşmamız gerektiğidir. Komisyonun dinleyeceği kişiler ve kuruluşlar belirlenirken olabildiğince toplumun tüm katmanlarını esas alacak bir içeriğe sahip olunması gerekiyor. Somut tekliflerimizi şu sıralamada irdelemek mümkün: Resmî ve devlet temsilcileri. Geçtiğimiz hafta iki Bakanımız ve MİT Başkanımız sunumlarını, bilgilendirmeyi yaptılar. Bu çerçevede, başka katkı sağlayacak kamu kurumlarımızı, resmî kurumlarımızı da bu sürece katkı sağlayacak şekilde bir periyodik takvimlendirmeyi hızla yapmamız gerektiğini düşünüyorum.

Bakın, bir başka husus, Meclisin açıldığı tarihten itibaren, 1 Ekimden itibaren bizi başka bir baskı bekleyecek. Bir yandan biz tabii ki kendi bulunduğumuz siyasi pozisyonlara göre birtakım değerlendirmeler yapıyoruz ama Meclis açıldıktan sonra eğer bir şeyleri olgunlaştırmamış olur isek burada yaptığımız bütün bu çabaların, katkıların farklı tehditlerle, tehlikelerle karşı karşıya kalacağı, manipüle edilmeye çalışılacağı pek çok süreçle karşı karşıya kalabiliriz; bunlara karşı tedbirli olmamız gerekiyor.

İkincisi, sivil toplum temsilcileri, alanında uzman akademisyenler ve uzmanlar, kamuoyunda temayüz etmiş birtakım medya temsilcileri, kanaat önderleri ve mağdur ve zarar görmüş kişiler... Şimdi, bu noktada, özellikle arkadaşlarımızın o görüşü çok kıymetli; şehit ailelerimizin ve gazilerimizin ilk olarak bu Komisyonda mutlaka bulunmalarının şart olduğuna inanıyorum. Onlarla yapacağımız bir başlangıç Komisyona yönelik toplumsal güvenin tesisi ve bu mutabakat bakımından çok kıymetli olacaktır. Burada da elbette etkilenen pek çok insanımız var, mağdur ve şehit ailelerimiz ve gazilerimizden bahsediyoruz. Burada kimleri dinleyeceğimiz üzerine yoğunlaşırken bölgesel mağduriyetin ölçüsü ve kamuoyunda temayüz etmiş yani dinlendiği zaman gerçekten "Evet, bu kişi burada mağdur olmuştur." diyeceğimiz kişileri burada değerlendirmemiz ve dinlememizin son derece önemli olacağını düşünüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 83

Buyurun.

KÜRŞAD ZORLU (Ankara) - Değerli Komisyon üyelerimiz, gerçekten önemli bir işlevi hayata geçiriyoruz. Biraz önce yeni bir dil, söylemden bahsedildi. Ben özellikle şunun altını çizmek istiyorum: Biz bugün birlikte yaşama iradesini ancak silahlı terör örgütünün ortadan kaldırılmasıyla, silahların sustuğu bir Türkiye'de hayata geçirebiliriz. Bunun yolu da çok açık ve nettir; örgüt silah bırakacak, hukuk işleyecek ve milletimiz konuşacaktır. Milletimizin konuştuğu ve konuşacağı zemin de işte Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Bu anlamda, bu süreçleri birbirine karıştırmadan, aşama hâlinde, çok dikkatli ve özenli götürdüğümüz takdirde ben Komisyonumuzun bir neticeye ulaşacağı yönünde olumlu bir kanaat içerisinde olduğumu ifade etmek isterim.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Gökçen, buyurun

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli Komisyon üyeleri, güven artırıcı adımlardan söz edildi. Güven artırıcı adımlar, çatışma çözümlerinde devlet ve örgüt arasında olan bir şeyi kastetmiyor aslında sadece, toplumda güveni artıracak olan birtakım adımlardan da bahsetmemiz lazım. Eğer toplumda buraya dair bir endişe varsa, sürece dair bir kaygı veya bazı konularda yaşanan adaletsizliklere yönelik gittikçe büyüyen bir güvensizlik ortamı varsa o zaman çözüme ulaşmak zorlaşır zaten. Bizim ortaya koyduğumuz paketin 29 maddesinin 29'u bugün görüşülsün anlamında söylemiyoruz ama burada bir paket olarak, öneriler zinciri olarak bunları gördüğümüz zaman... Birkaç örnek vereceğim konuyla nasıl ilgili olduğunu belki hep beraber oturup tartışma fırsatımız olabilir diye, iyi niyetle ve çözüm iradesiyle ifade ettiğimizin altını çizmek istiyorum. Mesela, kayyımlarla ilgili düzenlemeyle ilgili olağanüstü hâlde geline bir nokta vardı. Olağanüstü hâlin olağanlaşmasının önüne geçtiklerini söyledi burada iktidar partisinin temsilcileri ama olağanüstü hâl döneminden kalan bir yasal düzenlemeden bahsediyoruz yani bunu değiştirmek çok kolay aslında. 11 siyasi parti olarak biz bir kanun teklifi vermiştik ve bu çok basit, kısa, bir cümleyi değiştirdiğinizde aslında siyasetin demokratikleşmesine yönelik nasıl bir irade ortaya konulduğunu somut bir şekilde gösterecek önemli bir adım olabilir. Kayyımların geri çekilmesi ya da kent uzlaşısı iddianamesinden bahsediyoruz mesela. Şimdi, orada -tırnak içinde

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 84

söylüyorum- batıdaki Kürtlerin siyasette temsili, belediyelerde temsili için çalışmak... Yani buna eğer siz illegal faaliyetleri eklemiyorsanız bu nasıl bir suç olabilir? Yani hukuk siyasi partilerin hangi stratejiyle seçime gireceğine müdahale edebilir mi, yargı müdahale edebilir mi? Ama ediyor işte. Şimdi, bunun gibi birçok alanda adımlar atılırsa, toplum da buraya baktığında gerçekten sonuç almaya çalışan bir irade görmeye başlar, gerçekten uzlaşma arayan bir irade görmeye başlar ve o zaman toplumdaki umut artar ve o zaman çözüm ihtimali, toplumsal barış ihtimali artar. Biz böyle bir bakış açısıyla yaklaştığımız için bunu ifade ediyoruz. Düşünün ki, mesela Mehmet Murat Çalık tutuklu, Muhittin Böcek tutuklu, Şükrü Genç tutuklu. Şimdi, cezaevlerini konuşacağız, belki hasta tutukluları, hükümlüleri konuşacağız ama masumiyet karinesinden hâlâ yararlanan yargılamanın sonlanmamış olduğu, hükmün kesinleşmemiş olduğu bir yerde bu kişiler sağlık sorunları yaşıyorlar. Şimdi, bu konularda adım atılsa, toplum buraya baktığında daha fazla güven duymaya başlamaz mı? Bizim bunları ifade etme sebebimiz budur. Bunun gibi çok örnek verilebilir ama biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak bazı derneklerin, sivil toplum örgütlerinin ve uzmanların buraya davet edilmesini önereceğiz. Listeyi de zaten teslim ettik Sayın Başkanlığınıza fakat bundan önce buraya gelecek ve dinleyeceğimiz kişilerin kendilerini rahatça ifade edebilmeleri için belki bir güvence, belki kendilerini her şeyi konuşabilecek, rahatça bu sorunun zor yanlarıyla da nasıl çözülebileceğini ifade edebilecekleri bir ortamın sağlanacağına dair güvence ya da en azından ortak bir iyi niyet beyanının gerçekten katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Birinci grup olarak biz şehit yakınları ve gazi derneklerinin burada kendilerini dile getirmeleri gerektiğini ifade ettik. Sadece bir toplantıya değil bütün sürece tanıklık ederlerse, istedikleri noktada, istedikleri toplantıyı burada gözlemci olarak da takip edebilirlerse ve sayacağım sendikalar, dernekler burada eğer bulunabilirlerse önemli bir adım atılacağını düşünüyoruz. Bunlar Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği, Türkiye Muharip Gaziler Derneği, Emniyet Teşkilatı Vazife Malulü ve Şehit Aileleri Vakfı gibi kamu yararına çalışan dernek ve vakıflar; Türkiye Emekli Subaylar Derneği, Türkiye, Emekli Astsubaylar Derneği, Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneği, Emekli Uzman Jandarmalar Derneği, Emniyet Teşkilatı Sendikası, Sivil Memurlar Sendikası, Güvenlik Korucuları Dernek ve Federasyonları.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 85

İkinci olarak da biz Esenyurt Belediye Başkanı Profesör Doktor Ahmet Özer'in bu Komisyon tarafından dinlenmesinin çalışmalarına önemli bir katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Daha önce hem Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu soruna dair görüşlerini dile getirmiş hem de yaşamı boyunca bu konuda çalışmış olan bir akademisyen Sayın Ahmet Özer, Komisyonumuz tarafından dinlenmesinin çalışmalarına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, lütfen.

Buyurun.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - Birtakım derneklerin burada bulunması -az sürem kaldığı için onların hepsini sayamayacağım- Alevi Bektaşî Federasyonu, Barış Anneleri Derneği, Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisiyatifi, Demokrasi İçin Birlik, Eşitlik İçin Kadın Platformu, Marmara Grubu Vakfı, Engelliler Konfederasyonu -Güvenlik korucuları dernek ve federasyonlarını saymıştık- Barış İçin Toplumsal Girişim, TÜSİAD -bu konuda ilk raporlardan birini hazırlamış olan TÜSİAD'ın burada bulunması ve görüşlerini dile getirmesi bizim için önemli- Cumartesi Annelerinin, Diyarbakır Annelerinin, Barış Annelerinin, Aile Dayanışma Ağının burada dinlenilmesi, bizim açımızdan önemli.

Kanaat önderlerinden Rakel Dink, Ahmet Özer, Faruk Balıkçı, Ali Bardakoğlu ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilmeyen siyasi partilerin de buraya davet edilmesinin katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun Sayın Özkan.

CAHİT ÖZKAN (Denizli) - Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Sayın Başkanım öncelikle sizleri, sayın hazırunu, sayın milletvekillerimizi, üyelerimizi; saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Türkiye'nin barışını, huzurunu, ortak geleceğini, bin yıllık tarihini ve gelecekle ilgili aydınlık hayallerini gerçekleştirmek üzere bir araya gelen Komisyonumuzun, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun başarılı ve hayırlı neticelerle sonuçlanacak bir çalışma takvimi içerisinde çalışmalarını sürdürmesini temenni ediyorum.

Tabii, öncelikle bütün Komisyon üyelerimizin âdeta büyük bir ittifak içerisinde Türkiye'nin temel sorunlarını, gelecekle ilgili umutlarını, hayallerini, Komisyonumuzun tarihsel sorumluluğunu özetleyen konuşmalarını dikkatle

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 86

izledim ve not aldım. Tabii, aslında konuşma devam ettikçe, birbirimizi tanıdıkça, empati yaptıkça ortak akıl, külli akıl istikametinde çok daha fazla yol alacağımıza ilişkin inancımızın ve ümidimizin güçlendiğini de görmekteyim. Komisyonumuzun tarihî bir sorumluluğu var; tarihî sorumluluk bin yıllık kardeşliğimizle ilgili, tarihî sorumluluğumuz, aydınlık geleceğimiz kıyamete kadar devam edecek bin yıllık ortak geleceğimizle ilgili. Gençlerimize, kadınlarımıza ve bütün topluma refah, huzur, barış, adalet dağıtmak üzere sorumluluğumuz var. Bu anlamda, inanıyorum ki geçmişten çıkardığımız derslerle belki yüz yıllık geçmişi olan, belki iki yüz elli yıllık dünyada kök salmaya başlayan sorunun kendi ülkemizde de sonuçlanmaya başladığı, bitirildiği bir dönemi de inşallah inşa edeceğiz.

Tarihe baktığımız zaman, 1789'da Birinci Cumhuriyet Dönemi'nde Robespierre'in ilk kavramsallaştırma içerisine girdiği terörün Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının çıkmasına neden olduğuna ve akabinde belki başkaca bir dünya savaşına neden olmasa da binlerce, on binlerce insanın dünya çapında hayatını kaybetmesine, dünyada büyük yoksulluğa, kıtlığa, adaletsizliğe ve paylaşımında haksızlığa neden olduğuna maalesef büyük bir tecrübeyle tanık olduk. Bu çerçevede, İngiltere'nin, Fransa'nın, Almanya'nın, Avrupa'nın bugün demokrasi örneği olarak gösterilen, işaret edilen ülkelerin de benzer sorunlarla karşı karşıya kaldığını ve bunu yine kendi içlerinde büyük bir demokrasi tecrübesiyle, uzlaşmayla, ortaklaşmayla ve nihayet oydaşmayla çözdüğüne tanık olduk. Baktığımız zaman, bölgemizde Türk'ün, Kürt'ün bin yıllık tarihî kardeşliği dediğimiz zaman aslında dünyada emsali görülmeyen bir kardeşliğe işaret ediyoruz. Fransa'nın İngiltere'yle, Almanya'yla yaşadığı Trafalgar Savaşı'ndan köylü isyanlarına, Otuz Yıl Savaşları'ndan Yüz Yıl Savaşları'na, Orta Çağ engizisyonuna kadar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına kadar yaşanan acılar, sıkıntılar öyle bin yıllık bir kardeşliği işaret etmiyor. Otuz yıl, elli yıl kırılğan bir hâlde sürekli kan kaybeden Avrupa bu tecrübelerden sonra bir uzlaşma zeminine ulaşabildi. Oysaki bizim kardeşliğimiz çok daha kadim, çok daha kardeşçe ve her daim birbiriyle dayanışma içerisinde bugünlere geldi ve kıyamete kadar da bu şekilde devam edeceğine biz yürekten inanıyoruz. Onun için, ortada bir kader birlikteliği var, ortak geçmiş, ortak gelecek var. Bu ortak geçmiş ve geleceği gençliğimize ve insanımıza olan sorumluluğumuzun bir gereği olarak mutlak

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 87

surette huzura, adalete, kardeşliğe, millî dayanışmaya ve demokrasi birikimine uygun bir şekilde taçlandırmaya mecburuz.

Tabii, hatiplerimiz, konuşmacılarımız, üyelerimiz ifade etti: "Dışarıdan Komisyonumuz nasıl görülüyor?" Evet, dışarıdan Komisyonumuz şöyle görünüyor: "Artık bu iş tamam. Milletimiz Türk'üyle, Kürt'üyle, Arap'ıyla, Laz'ı, Çerkez'i, Alevi'si Sünni'siyle, sadece terör meselesiyle ilgili mafsalları, acıları değil, aynı zamanda her bir vatandaşımızın dili, dini, ırkı, mezhebi, meşrebi ne olursa olsun, bizleri bir arada geleceğe taşıyacak bir zeminde buluşturacak ve terörün kökünü kazıyacak, ortak geleceğimizi inşa edecek Komisyonu kurdular." diyorlar ve bu anlamda, bizim de sorumlulukla hareket etmemiz gerektiği açıktır ve hamdolsun, hazırunun büyük bir dikkatle, büyük bir özveriyle kelimelerini, cümlelerini seçerek konuştuğuna da tanık oluyor olmak bizleri sevindiriyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

CAHİT ÖZKAN (Denizli) - Bu anlamda, tabii ki dil, üslup açısından bir kelimenin söylenme tonu, ifade tonu, efendim, ifade tarzı, bu ifadeyi ortaya koyarken kullandığımız jest ve mimikler bile bu ifadenin muhatap nezdinde nasıl bir sonuç doğuracağı konusunda bizlerin farklı anlamlar yüklememize neden oluyor. Biz de bu anlamda empati yapmak zorundayız. Birbirimizi anlamadıkça bu sorunun çözümü mümkün değil. Onun için, her daim Komisyon üyeleri olarak bir siyasi farklılığın, siyasi tartışmanın anlayışıyla meseleye yaklaşmak yerine, aynı istikamette geleceğe nasıl bakarız, bunun gayreti içerisinde olmalıyız. Bu anlamda yapılması gereken olay belli. Nedir o?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

CAHİT ÖZKAN (Denizli) - Yeni üye olmamın vermiş olduğu bir hakkı da zannediyorum kullanıyorum Sayın Başkanım, çok teşekkür ediyorum.

İstikşafi anlamda meselenin ortaya çıkmasını sağlayacak, başta örgütlü yapılar olmak üzere, odalar, dernekler meselenin tarafları, makro anlamda, mikro olarak da acıyı yaşamış olan kardeşlerimizin, vatandaşlarımızın burada acılarını paylaşmasının birbirimizi anlama açısından çok büyük önem arz edeceğini düşünüyorum ve ben de dinlenmesini arzu ettiğimiz isimleri Sayın Başkanım ayrıca arz etmek istiyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 88

Hazırunu saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, 13 arkadaşımız daha söz hakkına sahip. Lütfen, beş dakika içerisinde sınırlandırmaya gayret edelim.

Sayın Beştaş, buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Teşekkürler Sayın Başkan.

Sayın milletvekilleri, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Dil meselesini ilk toplantılarda da konuştuk ama maalesef hâlâ dildeki sıkıntılarımız devam ediyor. Açıkçası, ilk bölümlerde kendimi bir an Genel Kurulda hissettim, siyasi olarak karşı karşıya gelme hâlini ama ilk toplantıda da ifade ettiğimiz üzere burası Genel Kurul değil, burası özgün bir Komisyon ve tarihî bir Komisyon, bir kere bunun altını çizmemiz lazım. Biz Amerika'yı yeniden keşfetmiyoruz, dünya tarihinde farklı ülke deneyimlerinde çatışma çözümlerini ilk çalışan Meclis de değiliz, ilk Komisyon da değiliz; bunu, eminim buraya gelen bütün vekil arkadaşlar biliyordur, incelemiştir. Ama bizim bir farkımız var ve şansımız var; ortada tek taraflı silah bırakan, kendini fesheden, bunu ilan eden ve İmralı'da yapılan çağrıya eksiksiz uyan bir zemin var. Bu önemli tarihsel bir dönemece işaret ediyor ve ilk günden beri -biz de hep ifade ettik- bu süreç bir pazarlık zemininde yürümüyor, kesinlikle bir pazarlık yok ama gereklilikler var. Bu yönüyle Meclisin bu Komisyonunun özgünlüğünü bir kez daha vurgulamak istiyorum.

Şimdi, Türkiye'de Kürt sorunu başta olmak üzere kimlik, inanç eksenli sorunların kökeni iki yüz yıl önce başlayan merkezîleşme, modernleşme süreçlerine kadar geri götürülebilir aslında. Bu tarihsel perspektiften baktığımızda sorunun özünde aşırı merkezîyetçilik ve farklılıkların reddi yatmaktadır. Cumhuriyet, 1924'te Anayasa, 1925'te Takrir-i Sükûn'la bu sorunu aslında kurumsallaştırdı, tarihî arka planı hepimiz biliyoruz ama tekrar hatırlatmak istiyorum.

Yüz yıllık cumhuriyet tarihinde ilk defa bu Meclis Komisyonu yapıcı bir siyasal iklim ve uygun bir zeminde sorunu konuşma ve çözümü için adım atma noktasında bir irade ortaya koydu. Ve demokrasiyle buluşma imkânımız var, barışı ve demokratik toplumu inşa etme şansımız var; yeter ki isteyelim, yeter ki dar siyasi hesapların dışına çıkalım ve katkılarımızı efektif temelde yapalım,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 89

kesinlikle burası bir propaganda ya da ajitasyon ya da birbirimizi etkileme zemini değil. Bunun birçok zemini var; Genel Kurul var, basın toplantıları var ve halkla buluşmalarda zaten bunu yapabiliriz. Her siyasi parti olarak biz iktidarı hedeflerken, yönetimi hedeflerken kendi programımızı, demokratikleşme çabalarımızı ya da yaşam tahayyülümüzü zaten çalışıyoruz ve halklarla, farklılıklarla buluşuyoruz. Yani burada "like" almaya, "retweet" almaya, görünmeye değil gerçekten çözüme odaklanalım. Yani farklı basın yayın organlarında bu Komisyonun âdeta -tırnak içinde söylüyorum- magazinleştirilmesi, bir meselenin defalarca ve farklı şekillerde tartışılması Türkiye'de hiçbir yurttaşta fayda sağlamaz, Komisyona da sağlamaz, çözüme de hizmet etmez.

Diğer yandan, bir empati duygusunun gerçekten burada maalesef eksik olduğunu, çok az olduğunu hissedebiliyorum. Ben bir Kürt kadını olarak, Türkiye'nin her tarafını bilen bir yerden söylüyorum "Bu meselenin tek mağduru şudur, şudur." demeyelim, Türkiye'de 86 milyon yurttaşın etkilendiği bir meseleden söz ediyoruz. Kürt de öldü, Türk de öldü; Kürt de acı çekti, Türk de acı çekti; hepimiz ekonomik olarak zorlandık. Bu meseleyi kapsayıcı şekilde düşünmezsek, gerçekten herkes kendi mahallesine hitap etmeye çalışırsa bu mesele yine kısır bir döngüye dönüşecek ve biz karşılıklı atışmalarla bu meseleyi yürüteceğiz. Ayrıca Kürt halkından, milyonlarca yurttaşlardan söz ediyorum ya, Türkiye Cumhuriyeti Devleti yurttaşlarından söz ediyorum. 17 bin faili meçhul cinayet, ben insan hakları derneğinde 90'da yöneticilik yapan biriyim. Gittiğimiz yerlerde tarlalardan ceset fıskırıyor ya, mezarlık her taraf ve insanlar bu acıları yaşadı. Şimdi, bunu bilen, araştıran, gözlemleyen ve o mağdurların avukatlığını yapan biri olarak söylüyorum: Bu acıları yarıştırmayalım, bunların arasına hiyerarşi koymayalım.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Bu hiyerarşi, bu ayrıştırma hepimizi çözümsüzlüğe götürür. Mesela ben somut bir öneri yapıyorum: Eren Bülbül'ün annesini de Cemile Çağırğa'nın annesini de dinleyelim, dinleyelim ya ikisini de, ikisi de evladını yitirmiş, çocuk yaşta, iki anne. Ama burada tek taraflı bir bakış var: "Terörsüz Türkiye" kavramı bu Komisyondan geçmedi. Bir ismimiz var: "Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu" konuşmaların çok azında...

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 90

Haklarını da yemek istemiyorum, çok var ayrıca. Birlik yok, dayanışma geçmiyor, kardeşlik geçmiyor. Yine, herkes bir taraftan yani böyle bir acıya, "İşte, senin acın yok, benim acım var..." Neyi yarıştıyoruz? Biz 86 milyon yurttaşı temsil ediyoruz. Şimdi, yani bir tespit yaparken bunların tamamını göz ardı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, lütfen.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Ben çok önce söz almıştım, özür diliyorum ama.

Bu yönüyle Komisyonumuzun bence çok zamanı yok, kişisel görüşümü söylüyorum. Biz aylara, yıllara yayılan bir çalışma yapamayız. İç, dış faktörler, birçok mesele, güven vermek ve daha... Hani zaman olmadığı için anlatmıyorum, notlarımda var. Biz DEM PARTİ olarak, yedi gün yirmi dört saat çalışmaya hazırız. Bunu bu şekilde çalışarak çözemeyiz ve enfeksiyona açık bir iklimden söz ediyoruz. Bu iklimi boşa çıkarmanın, bu iklime karşı güveni artırmanın ve barışı toplumsallaştırmanın yolu yol almaktır. Notlarımda şu vardı ama değiştiriyorum: Kürt meselesini konuşmayalım diyecektim, önermeyelim, çözümü konuşalım ama konuşmaların bazılarında Kürt meselesinin çok da ya anlaşılmadığını ya da ifade edilmediğini fark ettim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Önerilerimizi buna göre yapalım. Ben eminim, her bir vekil arkadaşımız, bu meseleyi aslında ama böyle ama şöyle biliyor çünkü biz 86 milyon Türkiye yurttaşlarını temsil ediyoruz ve çözüme odaklanalım. Nasıl bir çözüm yöntemi yapacağız? Bütün Türkiye'nin problemlerini çözemeyiz. Bu Meclis Komisyonuna, bu sorumluluğu, bu yükü yükleyemeyiz. Her birimizin parti programında olan ilkeleri ve çözüm odaklarını ileri süremeyiz. Bizim eş başkanlarımız 2016'da tutuklandı; sevgili Figen Yüksekdağ, Selahattin Demirtaş. Biz demokrasi mücadelesinden vazgeçmedik. Arkadaşlarımız özgür olmazsa biz çalışmıyoruz, partiye gelmiyoruz, seçime girmiyoruz ya da bunlar olmak zorunda demedik. Büyük bir haksızlık.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, lütfen.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Hâlâ içerideler, hâlâ cezaevindeler. Bunu da bütün sorunları buraya boca etmeyelim diyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 91

Somut olarak başka öneriler de oldu. Cumartesi Annelerinin, Barış Annelerinin, Barış Akademisyenlerinin mutlaka burada dinlenmesi gerekiyor, TUHAD-DER'in tutuklu yakınlarının dinlenmesi lazım, MEBYA-DER yakınlarını kaybedenlerin dinlenmesi lazım. Bazı öneriler sunulduğu için onları tekrar etmiyorum.

Bir de infaz hukuku gerçekten öncelikli meselelerden biri çünkü şu anda on binlerce insan haksız ve hukuksuz yere fazla ceza yatıyor, adaletsiz bir şekilde yatıyor ve eşit bir infaz yaklaşımı yok. Biri dörtte 3, biri yarı oranında, biri evinde yatıyor, hasta mahpuslar ayrı bir yerden...

Ve son olarak Sayın Başkan şunu söyleyeceğim: Komisyon çalışma usulünü bir an önce netleştirmeliyiz, yarını görebilmeliyiz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Gelecek hafta programını şimdiden görürsek kendimizi ona göre programlayabiliriz ve hedeflerimizi de belirlemeliyiz. Bu şekilde yani uzun konuşmalar tabii ki hepimiz yapabiliriz, hepimiz milletvekiliyiz ama çözüme odaklanıp hızlı hareket etmenin gereğini bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum sabrınız için.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Oluç, buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın vekiller, saygıyla selamlıyorum.

Şimdi, birkaç noktaya değinmek istiyorum. Bir tanesi -hem DEM PARTİ için bunu söylüyorum hem DEM PARTİ'nin öncülü olan HDP için de bunu söylüyorum ve daha öncekiler için- biz hiçbir zaman Kürt sorununun demokratik, barışçıl çözümünü gündelik politik çıkarlar uğruna feda etme yolunu seçmedik ve seçmeyeceğiz. Biz hep bunu tarihsel olarak gördük, cumhuriyet tarihi boyunca yaşanmış olan bir sorundur, toplumsal bir yanı vardır dolayısıyla bu, tarihsel, toplumsal sorunu demokratik, barışçı yollarla çözmeyi ilkesel olarak gördük ve bundan sonra da öyle davranacağız, aksi hiçbir zaman olmadı. Bunu niye söylüyorum? Asla bu konuyu, Kürt sorununun demokratik, barışçıl çözümünü seçim hazırlıklarına, seçim propagandalarına, seçim kampanyalarına feda edecek bir anlayışa sahip değiliz. Bu konudaki tutumumuz nettir; bunu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 92

söyleyeyim. Ama bizim seçmenlerimiz çok dikkatlidir, çok bilinçlidir; bakın, bizim seçmenlerimiz zamanında ipe ölçerek oy vererek milletvekillerini bu Meclise göndermiş olan seçmenlerdir. O seçmenler, bu Komisyonda Kürt sorununun demokratik, barışçıl çözümünü doğrultusunda kimin ne söylediğini çok iyi izliyorlar, dinliyorlar, not alıyorlar ve bunun elbette ki politik faturasını günü geldiğinde çıkarmayı da bilirler; bunun da net olarak altını çizmiş olayım. Kısacası, bu konu bizim için böyle, günlük parti ve siyasi çıkarlara feda edilebilecek bir konu kesinlikle değildir. Biz, o nedenle, bu Komisyondan, tarihsel olarak gördüğümüz bu Komisyondan sonuç alma konusunda çok kararlıyız, çok kararlıyız yani hangi sonuçlar alınması gerekiyorsa bu işler bittiğinde o sonuçları almış olarak buradan çıkmak istiyoruz. Çok büyük yükümlülüklerimiz var, sırtımızda çok ağır yükler var, hepimizin, sadece bizim değil. Eğer toplumsal barışı inşa etmek istiyorsak bu bilinçle davranacağız ve konuyu oraya, buraya çekiştirmeyeceğiz, odaklanacağız ve bu konuyu çözeceğiz; böyle bakıyoruz meseleye, onu da söylemiş olayım.

Şimdi, zamanımızı iyi ayarlamamız gerekiyor yani bütün Komisyon süreci açısından diyorum. Yol haritamızı ona göre oluşturmamız gerekiyor. 1 Ekimde Meclis açılacağına göre 1 Ekime dönük olarak da hazırlıklarımızın bir kısmını yapmamız gerekiyor. Tabii ki ondan sonra da çalışacağız ama bir kısmını ona uygun yapmamız gerekiyor.

Şimdi, birinci konu, burada önümüzdeki haftalarda yapacağımız -çeşitli arkadaşlar da önerdiler- herhâlde dinlemek olacak. Yani toplumsallaştırmanın iki tarafı var: Bir tanesi, biz dinleyeceğiz, bir tanesi de biz gidip anlatacağız. Şimdi, dinleme kısmında birkaç kategori var önemli gördüğümüz. Bunlardan amaca uygun olarak dinlemeyi seçmek istiyoruz, amaca uygun olarak. Yani ne yapmak istiyoruz? Çözeceğimiz soruna uygun dinlemeler yapmak. Yani memleketin çok sorunu var, her türlü sorunu burada dinleyerek de içinden çıkamayız, dolayısıyla amaca uygun dinleme. Birincisi, mağdurları dinlemek. Burada çeşitli arkadaşlarımız çeşitli kesimleri ifade ettiler. Hani, herhangi bir spekülasyona yol açılmasın diye en başında net altını çizerek söyleyeyim, şehit ve gazi ailelerini ve yakınlarını dinlemeyi çok önemsiyoruz. Bu konuda en ufak bir tartışmamız yok. Hiçbir şekilde acıları yarıştırmak, karşı karşıya getirmek, böyle bir zihniyetimiz asla yok, onları kesinlikle dinlemek istiyoruz ama bir şey söyleyeyim size, birçok konuşan arkadaşımıza bir şey hatırlatmak istiyorum: Ya,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 93

bu Kürt'ün anası hiç ağlamadı mı? Bu Kürt'ün babası hiç acı çekmedi mi? Bu Kürt'ün evine ateş düşmedi mi? On binlerce Kürt insanı hayatını yitirmedi mi bu süre boyunca? Yitirdi değil mi? Hepimiz biliyoruz. O zaman mağduriyetleri yarıştırmadan, acıları karşı karşıya koymadan herkesi dinleyeceğiz; şehit ve gazi ailelerini de dinleyeceğiz, Barış Annelerini de dinleyeceğiz, aksi düşünülemez bile. Şehit ve gazi aileleri çok önemli ama Barış Anneleri de bir o kadar önemli; bunun altını özellikle çiziyorum. Bunu atlarsak, bunu dile getirmesek, bunu konuşmazsak o zaman acılarımızı ortaklaştıramayız, geleceğe ilişkin ortak bir geleceği inşa etmek konusunda tuğla üzerine tuğla koyamayız.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Teşekkür ediyorum.

Dolayısıyla, evet, Barış Annelerini de dinleyeceğiz, şehit ve gazi ailelerini, yakınlarını da dinleyeceğiz.

Mutlaka mağdurların dışında -çeşitli öneriler yapıldı, biz yazılı olarak da sunacağız önerilerimizi, epey sayıda önerimiz var- hukuk örgütlerini dinlememiz lazım, hukuk. Bu önemli çünkü burada yapacağımız çalışmanın önemli bir kısmı hukukla ilgili. Dolayısıyla, barolar, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden baroları, hukuk örgütlerini dinlememiz gerekiyor, Asrın Hukuk Bürosunu da dinlememiz gerekiyor, Özgürlük İçin Hukukçular Derneğini de dinlememiz gerekiyor, ÇHD'yi de dinlememiz gerekiyor yani hukukla ilgili bütün kurumları dinlemek önem taşıyor; bunu da atlamamak gerekir.

Şimdi, bir diğer konu...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Evet, bizim toplumsallaştırma adımları atmamız gerekiyor; bunu birlikte yapmamız önemli. Herkes tek başına bir şeyler elbette ki yapıyor, bunlar çok değerli ama birlikte yapmamız da topluma çok önemli işaretler verecektir. Bunları önümüzdeki günlerde de konuşuruz.

Üçüncüsü, yasal düzenlemeler. Değerli arkadaşlar, bakın, Sayın Cumhurbaşkanlığı 18 Temmuzda bir konuşma yaptı ve o zaman dedi ki: "Sürecin ihtiyacı olan yasal düzenlemelerin yapılması gerekiyor." "Sürecin ihtiyacı olan

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 94

yasal düzenlemeler" bunun altını 2 kere çiziyorum ve bizim bu sürecin ihtiyacı olan yasal düzenlemeleri çok zaman geçirmeden konuşmamız, üzerinde bir mutabakat sağlamamız gerekiyor ve bunların yapılabilmesi için adımlar atılması... Biz burada, teknik çalışmayı bu Komisyonda, bu kadar kişiyle elbette ki yapamayız, gerekiyorsa alt komisyonlar kurulabilir, bu teknik çalışmalar yapılabilir ama bu çok önemli.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Nedir? Silahlarını bırakanlar, sosyal ve siyasal hayata nasıl dâhil olacaklar? Siyaset yapmak istemeyen varsa yapmaz ama sosyal hayata nasıl dâhil olacaklar? Bunun, yasal düzenlemelerinin yapılması gerekiyor. Yani bizim "demokratik entegrasyon" dediğimiz - asimilasyondan söz etmiyoruz, demokratik entegrasyon- gönüllü olarak, isteyerek toplumla bütünleşme, devletle bütünleşme meselesinden söz ediyoruz. Bunlar konusunda bir çalışmamızın mutlaka olması gerekiyor ve çok geç kalmadan olması gerekiyor; bu çok önemli bir konu çünkü silahların bırakılmasıyla ilgili olarak. Tabii ki daha evvel de konuşuldu burada, kapalı toplantıda da konuşuldu bunlar; evet, bazı ihtiyaçlar var hem TCK'de hem TMK'de, CMUK'ta...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Son cümlem efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamam, lütfen, son olarak tamamlayın.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - İnfaz yasasıyla ilgili Sayın Feti Yıldız çok önemli bir katkıda bulundu. Bütün bunlarla ilgili bir çalışmaya ihtiyaç var ve yerel yönetimler... Yani kayyımlar bağlamında da yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesiyle ilgili bir çalışmaya ihtiyaç var. Bunları hazırlayacak adımların atılması gerekiyor. Bunu yol haritamızın içine yerleştirmemiz lazım. Nihayetinde ne yapmak istiyoruz? Ortak bir geleceği ortaklaşarak inşa etmek istiyoruz. Bakın, Türk-Kürt kardeşliği, Türk-Kürt ittifakı, ne dersek diyelim buna, bu kardeşliği yeniden ihya etmek istiyoruz. Bunu ihya etmenin yolu ancak ortaklaşmaktır, birbirini karşılıklı anlamaktır ve acılarımızı da sevinçlerimizi de ortaklaşmaktır, kardeşlik hukukunu tesis etmektir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 95

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) - Kardeşlik hukukunun önemli bir kısmı eşitlik meselesidir her anlamda ve bu kardeşlik hukukunu tesis ederek yeni bir toplumsal sözleşmenin zeminini, kolonlarını oluşturmamız gerekiyor. Biz bunları yapabilirsek bu Komisyonda, bunun için adımlar atabilirsek, nihayetinde, bundan sonraki çalışmalar için de çok önemli bir zemin sağlamış olacağız.

Hepimize kolay gelsin.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Böhürler, buyurun.

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Komisyon üyeleri, önce, Einstein'ın bir sözüyle başlamak istiyorum: "Sorunları, onları oluşturan, sorunları oluşturan yöntemlerle çözemeyiz." Aslında bu Komisyon tam da bu yöntemlerin dışında başka bir yöntem deniyor. Sorunları çözmek üzere bir araya geliyor ve birlikte çok iddialı ve tarihî bir yoldayız. Kırk bir yıllık bir şiddeti bitirmek için buradayız. Bir örgütün kendini fesih kararıyla özgün de bir tecrübe yaşıyoruz. Elbette uluslararası sistemdeki diğer -işte, IRA olsun, diğerleri olsun- tecrübeler bize yol gösterici olacak ama burada daha özgün, daha farklı bir tecrübe olduğu için kendi yolumuzu da biraz kendimiz oluşturacağız; ben bunun da altını çizmek istiyorum.

Her şeyi tekrar etmek istemedim, çok kısa bir iki öneriyle bitireceğim. Demirel'in bir sözü var -ancak burada anmadan geçemeyeceğim- diyor ki: "Kürtlere kötü davranıyoruz da sanki Türklere iyi mi davranıyoruz?" Aslında, ayrımcılığı gören herkesin, ayrımcılığa uğrayan herkesin kendisini ikinci sınıf hissetmesinden kurtulacağı bir Türkiye hepimizin hedefi. Bu Komisyon da bu çerçevede tarihî bir görev işleyecektir diye düşünüyorum. Barış yoktur, barış bu Komisyonun isminde yok, çeşitli eleştirilerle dile geldi ancak şiddet tehdidini ortadan kaldırdığımızda barış zaten kendi yatağında akıp gidecek. Artık şiddet, içinde bulunduğumuz çağda bir gelecek öngörmüyor hiçbir topluma ve artık bunu şiddete başvuranlar da fark etti. Dünyanın birçok yerinde şiddet örgütleri siyasi nüfuzlarını çoktan organize suçla takas ettiler. Bu anlamda bir şiddet örgütünün kendini bitirmesini de tarihî ve önemli bir karar olarak görüyorum.

Şimdi, yol haritamız olarak bu toplantı gündemini belirledik. "Terörsüz Türkiye" vizyonu genel çerçeveleriyle Sayın Cumhurbaşkanımız ve Devlet Bahçeli tarafından çizildi. Şimdi, bu vizyonun çerçevesi içinde aslında bizim

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 96

burada, bu Komisyonda gündeme getireceğimiz konuları başlıklandırmak istiyorum. Burada şu hatırlatmayı da yapmak istedim: Aslında ilk açılım Mecliste 1951'de yapılıyor bu Meclis çatısı altında, bu meseleyi çözmek üzere. Onun üzerinden yetmiş beş yıl geçti ve keşke o zaman bu süreçler çözülebilseydi ancak darbeler, askerî darbeler, 60 darbesi, 12 Mart, 12 Eylül ve bütün bu süreçlerde yaşananlar bu sorunu çok daha vahim bir hâle getirdi ve binlerce canımızın kaybına neden oldu.

"Empati görmüyorum." dedi Meral Hanım ama ben öyle olduğunu düşünmüyorum, Komisyonun son derece birbirini anlayan bir dille konuştuğuna inanıyorum ve burada bunu görüyorum. Cumhuriyet Halk Partisinin kendi gündemini buraya boca etmesini ve bu konunun çerçevesini kendi gündemiyle çerçevelemeye çalışmasını da bir talihsizlik olarak görüyorum. Bu sürecin içinde onların da bundan vazgeçeceğine inanıyorum çünkü burası belli bir amaç için kurulmuş bir Komisyon ve eğer bu sorunu çözmezsek tıpkı yetmiş beş yıl önce çözülmeyen meselenin bugün önümüze bir sürü canın kaybıyla gelmesi gibi çok daha vahim yerlere gidecektir. Bu arada, empati yaparken Eren Bülbül'ün, Aybüke Yalçın Öğretmenimizin, Ferhat Gedik Astsubayımızın, askerlerimizin, her birinin hikâyesinin de kalbimizde olduğunu söylemek istiyorum. Ahmet Kaya'nın hikâyesi de kalbimizde, kutuplaşmanın vatanından kopardığı, gurbete kalbi dayanmayan sanatçılarımızdan birisi olarak. Suikastlara kurban giden komutanlarımız da kalbimizde, bütün öldürülen aydınlarımız kalbimizde, bunların hüznü hepimizin kalbinde. Şehitlerimize ve evlatlarını teröre kurban vermiş ailelerimize minnet borcumuz bitmez ancak biz ağlamasını bilen insanlarız ama ağlamayı bırakıp bir daha ağlamamak ve annelere, çocuklara gözyaşı çektirmemek için elimizden geleni yapmamız gerekir. Burada, bu Komisyon böyle bir çabanın ürünü olarak ortaya çıktı.

Ben başlıkları sıralarken geçmişten bugüne terörle mücadele üzerinde özellikle 2002 sonrasındaki terörle mücadele politikalarının bütüncül bakış açısıyla ele alındığı bir konuşma çerçevesi öneriyorum. Güvenlik ve demokrasi dengesini bir başka başlık olarak öneriyorum. Bu başlıklarda konuşmacıların çağrılması bize daha bütünlüklü bir rapor hazırlamayı zorunlu hâle getirecektir. Yerel kalkınma ve kalıcı barışın sağlanması başka bir konu. Burada yerel kalkınma, ekonomik büyüme, toplumsal kapsayıcılık, fırsat eşitliği, devlet-

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 97

vatandaş bağının güçlendirilmesi gibi hayati öneme sahip pek çok konuyu bu çerçevede...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Çok kısa...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamam, tamamlayınız, buyurun.

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Evet, diplomasi ve uluslararası dengeler, millî birlik ve toplumsal dayanışma, bütün bu başlıkların ayrı ayrı ele alınması raporda bizi kolaylaştırır ama tüm bunlardan daha da önemli politik psikolojiyi, bu çerçevede politik psikoloji ve terörle mücadele üzerinde çalışan uzmanların bu Komisyonda dinlenmesini barışın kalıcı olması ve halkımıza anlatılması noktasında önemli buluyorum.

Ben bir liste çalıştım, bunu da size takdim edeceğim.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

Arkadaşlar, oturuma on dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 19.14

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 19.33

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 ----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun 3'üncü Toplantısının Dördüncü Oturumunu açıyorum.

Söz isteyen üyelerimize sırasıyla söz vereceğiz.

Sayın Diktaş, buyurun.

GÖKHAN DİKTAŞ (Tekirdağ) - Sayın Başkan, Komisyonumuzun değerli üyeleri, kıymetli basın mensupları; ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben de ilerleyen vakitten dolayı, benden sonrakilere de örneklik teşkil etmesi amacıyla konuşmamı daha kısa hâle getirmeye çalışıyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 98

Ortak acıların ortak umuda çevrilmesi, kardeşliğin, birliğin ve geleceğe daha da umutla bakmanın, aynı zamanda iç cephenin güçlenmesine ve de terörsüz Türkiye sürecinin kalıcı hâle gelmesine önemli katkılar sağlayacak olan Komisyonumuzun 3'üncü Toplantısının hayırlara vesile olmasını, bundan sonraki toplantılarımızın da inşallah verimli geçmesini temenni temenni ediyorum.

Gelmiş olduğumuz sürece dair Sayın Cumhurbaşkanımıza kararlı iradesinden dolayı, Sayın Devlet Bahçeli'ye tarihî çağrısından dolayı ve katkı sağlayan bütün siyasi partilere, yöneticilerine ve paydaşlarına ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Bu topraklarda yaşayan, kendini bu topraklara ait hissedен, bu ülkeye ait hissedен, burada alın teri döken, burada kök salmış, kendi geleceğinin ve evlatlarının, bundan sonraki neslinin geleceğinin umutlarını bu topraklarda arayan, burada doğan veya burada doyan, bu ülkede, bu ülkenin geleceği için taş üstüne taş koyan herkes bizim kardeşimizdir; dini, dili, ırkı, mezhebi fark etmeksizin birinci sınıf vatandaştır. Ben de kendi açımdan bu Komisyonda olmaktan büyük bir heyecan ve gurur duyduğumu da söyleyerek konuşmama devam etmek istiyorum.

Ben Tekirdağ ilinin Milletvekiliyim ama aynı zamanda yaklaşık yirmi-yirmi beş yıldır Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'ne gidip gelmiş, orada kanaat önderleriyle, çeşitli kesimlerden insanlarla, farklı siyaset düşüncesine sahip kişilerle oturmuş, bölgenin son yirmi beş yılına şahitlik etmiş bir kardeşiniz olarak buradayım ve bu yaklaşımla, empati kurarak bu sürece de baktığımı söylemek istiyorum.

Konuşma dili ve sorumluluğu meselesine ben de bu manada değinmek istiyorum. İç cephenin tahkimini hedeflerken iç cephenin tahribine sebep verecek her türlü yaklaşımdan öncelikle bu Komisyon kendini muhafaza etmelidir diyorum. Örnek verilecekse bir kıvılcım dahi olsa su olup söndürmeye çalışır mesafede olmamız gerektiğini söylüyorum. Ne farklılıklarımız ne siyasi rekabetimiz ne de günlük tartışmaların bu sürecin önüne olumsuz manada geçmemesinin gerektiğini düşünüyorum. Asgari müştereklerde buluşarak bunları azami kazanımlara çevirmemiz gerektiğini düşünüyorum. İki ayrı, iki karşı taraf olma değil, iki tarafı birleştiren bir köprü vazifesi görmesi gerektiğini düşünüyorum bu Komisyonun. Oldurmamak için değil, oldurabilmek için enerji ve zamanımızı harcamamız gerektiğini düşünüyorum bu manada. Zamanımızı

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 99

demişken tabii, bunun bir öncelik sırası olması gerektiğini de söylemek istiyorum. Ehem ve mühim tercihinin doğru yapılması gerektiğine inanıyorum. Burada daha önemlinin önlemliyeye tercih edilmesi meselesini düşünürsek, baktığımız zaman, insanoğlunun temel ihtiyaçlarına baktığımızda, bunlardan bir tanesinin barınma, bir tanesinin gıda temini, diğerinin de güvenlik olduğunu düşünürsek ama güvenliği son dönemde dünyada yaşanan çatışmalarda da gördüğümüz acı tecrübelerden dolayı en başa koymamız gerekiyor. Güvende kendini hissetmeyen bir toplum, güvende kendini hissetmeyen bir insan ne o bölgede yaşar ne o bölgede gıda temininin peşine gider ne o bölgeye yatırımlar gelir ne de farklı şeyler gerçekleşir. Bu manada önce terörsüz Türkiye sürecinin kalıcı hâle getirilmesi için doğru adımların atılması gerektiğini ve ardından demokratikleşme, özgürleşmelerle alakalı diğer adımlara geçmemiz gerektiğini düşünüyorum Komisyonumuzun daha verimli ve daha hızlı çalışabilmesi açısından. Bu manada da önerilerim şöyle olacak Sayın Başkanım: Sivil toplum kuruluşları, düşündüğümüz zaman, Barolar Birliği, işadamları dernekleri veya bunların üst kuruluşları -bunlara örnek olarak TOBB'u verebiliriz- diğer taraftan, ilk başta şehit ve şehit ailelerinin dinlenmesi gerektiğini düşünürken bir taraftan da çok farklı örnekler var tabii.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

GÖKHAN DİKTAŞ (Tekirdağ) - Bir taraftan bir evladını şehit olarak vermişken maalesef diğer bir evladını da belki o süreçte kaçırmaması, belki kandırılması sebebiyle de farklı yerlere kurban etmiş anneler var, analar var, aileler var, onların da dinlenmesi gerektiğini düşünüyorum bu süreçte.

Son olarak da aynı zamanda bunun getirmiş olduğu bir ekonomik maliyet var ülkemize; öncesiyle sonrasıyla bunun getirdiği, turizm açısından, sanayi açısından, yatırımlar açısından, bölgenin kalkınması açısından. Buna dair de kapsamlı bir sunum olursa; bu ülke enerjisini, parasını, vaktini nerelerde kaybetti? Daha ileride de bunları kaybetmemesi için neler yapması gerektiğine dair de bir sunum olabilir Hazine ve Maliye Bakanlığımızdan veya ekonomi birimlerinden.

Sözlerimi bitirirken toplantımızın hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 100

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

GÖKHAN DİKTAŞ (Tekirdağ) - İnşallah bu süreç tamamına erer diye dua niyetiyle sözlerimi Yunus'un dediğiyle bitirmiş olayım ben de, Hazreti Mevlâna'dan Tahir Başkanımız söze girmişti: "Gelin tanış olalım / İşi kolay kılalım / Sevelim sevilelim / Dünya kimseye kalmaz."

Teşekkür ediyorum, sağ olun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Aksu...

ERSAN AKSU (Samsun) - Sayın Başkanım, Kıymetli Komisyonumuzun değerli üyeleri; merhamet medeniyetinin çocukları olarak yaklaşık yarım asırdır aramızda yakılan fitne ateşinin sönmesi, emperyal hesapların tarihin çöplüğüne atılarak bölgesel barış ve istikrarın sağlanması, kan ve gözyaşının sona erdirilerek kardeşliğin tesis edilmesi adına fevkalade tarihî bir süreçteyiz. Bu manada yasama organı bünyesinde ve geniş toplumsal tabanlı bir şekilde Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun kurulması ve bu aşamaya kadar kararların oy birliğiyle alınarak çalışmalarını yürütmesi başlı başına fevkalade önemlidir. Bu çalışmalarıyla 86 milyon vatandaşımızın birliği ve beraberliği pekiştirilecek, iç kalemizin tahkimatına ve bölgesel huzura büyük katkı sağlanacak, ülkemize yönelik emperyal hesaplar büyük ölçüde bertaraf edilmiş olacaktır.

Göreve geldiği 3 Kasım 2002'den itibaren yirmi dört yıldır devam eden OHAL'i 30 Kasım 2002'de, devlet güvenlik mahkemelerini 30 Haziran 2004'te kaldıran, 2009'da TRT Kurdî'yi açan, kültürel serbestliği sağlayan, Kürtçeyi seçmeli ders olarak müfredata dâhil eden, yakın tarihin antidemokratik uygulamalarından olan parti kapatmaları sona erdirerek siyasetin alanını genişleten, siyasi risk alarak konuyu "Kürt sorunu sadece Kürtlerin sorunu değildir, bütün Türkiye'nin sorunudur, dolayısıyla benim sorunumdur." bakışıyla sahiplenen, bugün de bu istikamette cesur ve kararlı şekilde irade ortaya koyan Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a şükranlarımı arz ediyorum. Yine, bilge kişiliği, liderliği ve tarihî devlet sorumluluğuyla sürecin başlatılmasına öncülük eden Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'ye şükranlarımı arz ediyorum. Bu süreçte Komisyonumuzun teşkilinde ve çalışmalarında kuşatıcı, kolaylaştırıcı ve yol gösterici yaklaşımları nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Komisyon Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'a en samimi teşekkürlerimi sunuyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 101

Sayın milletvekilleri, "terörsüz Türkiye" emperyal güçlerin bölgedeki çıkar hesaplarına karşı Türkiye'nin ortaya koyduğu bir millet ve devlet projesidir. Siyaset kurumunun risk alan cesur yaklaşımı ve beraberinde geniş tabanlı ve demokratik bir zeminde oluşan bu Komisyonun varlığı sonuca ulaşmada fevkalade önem arz etmektedir. Bu tarihî misyona uygun hareket ederek Komisyon sürecinin amaçları doğrultusunda efradını cami, ağyarını mâni bir çalışma yürütmesi hepimizin tarihî sorumluluğu olacaktır. Komisyonumuzun etrafımızdaki gelişmeleri de dikkate alarak, enfekte riskleri de hesap ederek makul sürede maksadına varan çalışmalarıyla tarihî misyonunu yerine getireceğine ve kardeşliğimizi büyüteceğine inancımız tamdır. Bu tarihî sorumluluğu başarıyla tamamladığımızda 2'nci yüzyılı kardeşliğin yüzyılı yapacak, etnik farklılıklarımızı zenginliğimiz olarak görerek rengini şehitlerimizin kanından alan al bayrağımızın gölgesinde etle tırnak gibi kardeşliğimizi ve barışı Anadolu ferasetiyle kalıcı surette tesis etmiş olacağız. Terörsüz Türkiye, uzun yıllardır acı kayıplarla tecrübe ettiğimiz üzere, silahla elde edilebilecek bir sonuç asla değildir. Sonuç sıkılan yumrukların çözülmesi ve kardeşlik temelinde kucaklaşan kollara dönüşebilmesiyle elde edilecek, yarınların güçlü ve büyük Türkiyesi bu surette ancak inşa edilecektir.

Samsunlu emekli bir astsubayımızın anılarında belirttiği üzere "Silah elimizde idi ama yüreğimizde başka bir yük taşıyorduk. O dağlarda yalnızca vatan hainlerine karşı değil, o masum yürekleri karartan karanlığa karşı da savaşıyorduk. Biliyorduk ki o küçük ayaklar, köy meydanında toz içinde oynayan o çocuklar bizim çocuklarımızdı. Yanımızda hep çocuklar için bir şeyler taşırdık, paket şekerler, bazen bir mendile sarılmış lokum, bazen erimiş bir çikolata; bunu bize kimse emretmedi. Köye girdiğimizde gözümüz çocukları arardı, birinin eline şeker tutuşturduğumuzda yüzünün aldığı o mahcup gülümseme nefes olmaya bizim için yeterdi çünkü terörle mücadelenin ortasında bile insan kalabilmeyi esas olan. Evet, bize kurşun sıkanlar vardı o dağlarda, belki o çocukların abisi, belki amcasıydı ama biz o çocuklara hep aynı gözle baktık, içtenlikle, merhametle sahiplenerek. Tek gayemiz, onların güvenle büyümesi, okulda öğrenci, taşlı patikalarda...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

ERSAN AKSU (Samsun) - Teşekkür ediyorum Başkanım, tamamlıyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 102

Bir gün o dağlara silahla değil elinde tuvaliyle, boyasıyla çıkmalarıydı hayalimiz. Aslında en kutsal görevimiz o çocuklara "Yanınızdayız." diyebilmektir çünkü biliyorduk ki terörü ancak kardeşlik ve vicdanla yenebilirdik.

Değerli Komisyon üyeleri, işte emekli astsubayımızın bahsettiği bu kardeşliğe en yakın noktadayız. Ağlayan anaların tüm Türkiye'de umutlandığı bir zamandayız. Şehit yakınlarımızın ve gazilerimizin "Devletimizin aldığı kararın arkasındayız, bizim çocuklarımız terör bitsin diye şehit ve gazi oldular." dediği bir zemindeyiz. Bu umutları karartmaya, kardeşliği boşa çıkarmaya, gündelik siyasi hırslara kapılmaya hiçbirimizin hakkı yoktur.

Bu vesileyle, şehitlerimizi bir kez daha rahmet ve gazilerimizi minnetle anıyorum, her biri başımızın tacıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

ERSAN AKSU (Samsun) - Tamamlıyorum Değerli Başkanım.

Bu duygu ve düşüncelerle, "terörsüz Türkiye" hedefine katkı sunacak olan tüm Komisyon üyelerimize tekrar teşekkür ediyor, yürütülecek çalışmaların aziz milletimiz, ülkemiz ve bölgemiz için hayırlara vesile olmasını temenni ediyor, heyetinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Şık, buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

İlk oturumdan bu yana dil ve üslup eleştirisi ve önerileri dile getiriyor arkadaşlarımız. Öncelikle bunun çok haklı olduğunun altını çizmem gerekiyor çünkü kimi konuşmalardaki üslup ve kullanılan sıfatlar bu Komisyonun ne için bir araya geldiğinin anlaşılmadığı gibi bir hissiyat uyandırıyor maalesef. O yüzden biraz daha özenli bir dil kullanmanın gerekli olduğunu düşünüyorum.

Yine, bu konuyla ilgili bir diğer uyarım daha olacak. Sürekli kardeşlikten bahsediliyor, eyvallah ama şurada şöyle bir sıkıntı var: Muhtemelen herkesin birer kardeşi vardır, en az 1 ya da tanık olmuşlardır, kardeşlerin kendi arasında bile bir eşitlik yok ya da ne kadar sorun yaşadığımızı düşünürsek... Biraz espriyle karışık söylüyorum, bu ülkenin en küçük suç örgütü birimi aile aslında, hani ne kadar çok sır barındırıyoruz başkalarıyla paylaşamayacağımız. Buradan yola çıkarak şunu söylemek istiyorum ve "kardeşlik" atfı dinî motiflerle de süsleniyor, eyvallah, benim için bir problem yok ama sorunun ne olduğu kısmına

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 103

dair bir gerçeği gözümüzden kaçırdığını düşünüyorum bu kardeşlik vurgusunun. Kürt meselesinin özü eşitlik arkadaşlar. Bu ülkede bu sorunu yaratan en önemli şey eşitsizlik ve bizim eşitliğe dair tek bir atfımız yok, sürekli "Kardeşlik, kardeşlik, kardeşlik!" diyoruz. Çok açık söyleyeyim, bir Türk olarak ben Kürtlerle kardeş olmak istemiyorum, eşit olmak istiyorum. Bunu sağlayacak demokrasi ve hukuk normlarının egemen olduğu bir devlet mekanizması istiyorum; bu kadar basit.

Şimdi, yapılan konuşmalarda -çok özür dilerim- sorunlu alanların tespit edilmesinin önemine atıfla yasal değişikliklerin yapılabileceğinden bahsettiler Abdulhamit Bey ve diğer iktidar partisi temsilcilerinden bazıları, bunun için teşekkür ediyorum. Tam da meseleyi doğru kavrayıp doğru çözüm yolunu bulmak için bunun çok gerekli olduğunu düşünüyorum. Demokratikleşmenin önünde engel olan ve evrensel demokrasi ve hukuk normları üzerinden acilen birtakım reformlar yapılması gereken çok fazla sayıda yasa var. Onları izninizle vakit almamak için hemen hızlıca sıralayacağım: Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Siber Güvenlik Kanunu, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, İl İdaresi Kanunu, İnternet Kanunu, RTÜK Kanunu, Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve Siyasi Partiler Kanunu'nda çok acilen reformlar yapılması ve bazılarının ortadan kalkması gerekiyor. Buna ilişkin de Türkiye İşçi Partisi olarak Can Atalay'ın başkanlık ettiği komisyon tarafından hazırlanan ayrıntılı bir raporu Başkanlığımıza ilerleyen dönemde sunacağız. Aynı şekilde, Kürt meselesinin siyasi çözümü için atılması gereken adımları sıraladığımız siyasi raporu da sizlere sunacağız.

Şimdi, Komisyonda kimlerin dinleneceğine dair birtakım öneriler yapıldı. Bu arada, YENİ YOL Grubunun saydığı isimlerin kesinlikle buraya gelmesi gerektiğini düşünüyorum ki geçmiş dönemde yapılan hataların devlet katından bir öz eleştirisini duymak ve nerede sıkıntı yaşandığının bilinmesi hem kamuoyuna dönük bir şeffaflık adına hem de nasıl yol alacağımızı belirlemek adına önemli diye düşünüyorum. Bu arada, Mehmet Emin Bey'in de bana, sözlerime atfen yaptığı katkının da söylemek istediklerimi bütünleyici bir yanı vardı, onun için de teşekkür ediyorum.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 104

Şimdi, Komisyonda, dediğim gibi, diğer partili arkadaşların önerdiği isimlerin ve kurumların hiçbirine itirazımız yok, bunlara ek olarak şunları eklemek istiyorum: Amasız ve fakatsız Komisyon Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarının derhâl, eksiksiz biçimde uygulanacağına ilişkin bir siyasi irade ortaya koymalıdır. Bu nedenle, Komisyon, siyasi entegrasyonu için gerekli adımları içeren yasal düzenlemelerde bulunmak durumundadır. Bu kapsamda görüşülmesini önerdiğimiz isimler, Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ'dır. Komisyon, kayyum siyasetinin ortadan kaldırılması için gerekli adımları içeren yasal düzenlemelerde bulunmak durumundadır. Bu kapsamda görüşülmesini önerdiğimiz isimler: Ekrem İmamoğlu ki kendisi Türkiye Belediyeler Birliği Başkanıydı tutuklanmadan önce...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Resul Emrah Şahan, Ahmet Özer, Adnan Selçuk Mızraklı, Ahmet Türk ve maalesef, neredeyse on yılı aşkın zamandır hapisnede tutulan ve unutulmuş Bekir Kaya. Komisyon, kalıcı ve gerçek barışın önündeki en büyük engellerden biri olan siyasi tutsakların hukuka aykırı biçimde hapisnelerde tutulmasını önleyecek yasal düzenlemelerde bulunmak durumundadır. Bu kapsamda önereceğimiz isimler, Şerafettin Can Atalay, Tayfun Kahraman, Mine Özerdem, Çiğdem Mater, Osman Kavala, Selçuk Kozağaçlı ve Ercüment Akdeniz'dir.

Komisyonun Kürt sorununu tarihsel, politik ve hukuki bağlamlarıyla değerlendirmek, barışçıl bir çözüm yönünde, eşit yurttaşlık temelli, adalete dayalı ve demokratik adımları atmak için çalışmalar yapma mecburiyeti bulunmaktadır. Bu noktada da görüşülmesini önerdiğimiz isimler -mükerrer olacak ama- Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) - ...Barış Anneleri, Cumartesi Anneleri, Türkiye Muharip Gaziler Derneği, barış için akademisyenler, Türkiye Barolar Birliği ve barolar, Adalet İçin Hukukçular Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Derneği, Özgürlük İçin Hukukçular Derneği, Eşitlik İçin Kadın Platformu, sendikalar, Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği ve meslek örgütleri,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 105

KHK'lilerin, daha doğrusu KHK'ler kullanılarak meslekten atılanları temsilen KHK'liler Platformu ve Toplumsal Bellek Platformu.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Konuralp, buyurun.

OKAN KONURALP (Ankara) - Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, Komisyonumuzun değerli üyeleri ve değerli basın mensupları; Kürt sorununu silahsız, şiddetsiz, çatışmasız bir iklimde konuşma, bu Komisyona itiraz eden kişi ve kurumlar da dâhil olmak üzere birbirimizi anlayarak ve anlamaya çalışarak sorunu çözme, ülkemizin demokratikleşmesine kalıcı ve önemli katkılar sağlama hedefiyle bir araya geldik. Atatürk'ün "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözünün cisimleşmiş olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisinin çatısı altında kurulan Komisyonumuza "Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu" ismini verdik ve Komisyonun çalışma usul ve esaslarının "Amaç ve görevler" maddesine "Özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar yapmak." ifadesini koyduk. Bu bağlamda, siyaset kurumunun kişisel ve toplumsal hayatın bütününe demokrasi, adalet ve özgürlük penceresinden bakmaması hâlinde Kürt sorununun çözümünün de sağlıklı yürüyemeyeceğini düşünüyorum. Kürt sorununun çözümünün, toplumsal barışın sağlanmasının yegâne şartının demokratikleşme, herkes için ve her alanda adalet ve özgürlük olduğunu vurgulamak istiyorum. Bu çerçevede, aralarında basın özgürlüğünün de olduğu başlıklarla ilgili olarak parti sözcülerimiz yapılması gereken yasa değişiklikleriyle ilgili yaklaşımımızı ortaya koydular, tavrımızı tutanaklara geçirdiler. Diğer partilerin değerli temsilcileri de yasal düzenlemelerle ilgili görüşlerini ifade ettiler. Ben bunları tekrar etmeksizin ama ek olarak yasa değişikliğine gerek duyulmaksızın bir zihniyet değişiminin de gerekliliğine dikkat çekmek istiyorum.

Komisyonumuzun değerli üyeleri, basın özgürlüğü, içinde bulunduğumuz süreci nasıl nitelendiriyor ve nasıl görüyor olursak olalım, bu masada bulunma hedefimizin oksijenidir çünkü Kürt sorunu bu ülkenin yüz yılı aşkın süredir taşıdığı en ağır sorunlardan biri. Bu sorunun çözümü için gerçeği özgürce konuşabilmemiz, tartışabilmemiz de gerekli. Bunun için de basının üzerindeki her türlü baskıyı ortadan kaldırmak şart çünkü gerçekler özgürce ortaya konulur ve özgürce tartışılırsa toplumsal barış için ortak zemin de yaratılmış olur. Hakikatin üzerini örtmemek, olmayanı varmış gibi göstermemek ve gazetecilerin

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 106

üstündeki baskıları ortadan kaldırmak, Kürt sorununun çözümü bağlamında olmazsa olmazlardandır. Üstelik kabul edilmelidir ki basın özgürlüğü doğrultusunda atılacak adımlar, silah bırakma ve eve dönüş sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine, menzile ermesine önemli katkılar sağlayacak, toplumsal rızanın artmasına doğrudan etki edecektir.

Bu noktada zihniyet değişiminden kastımı iki örnekle açmak istiyorum: Örneğin, dün, tutuklu gazeteci Fatih Altaylı hakkında "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla yeni bir soruşturma açıldı. Velez ki Fatih Altaylı bu suçu işlemiş olsun, iktidar blokunu kayıtsız şartsız destekleyen medya kuruluşlarının ve bu kuruluşların çalışanlarından birinin dahi "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçunu bir kez olsun dahi işlememediğini söyleyebilir misiniz ya da iktidarı kayıtsız şartsız destekleyen televizyonların, örneğin Halk TV'ye, Sözcü TV'ye, Tele1'e ceza verme gerekçesi olarak ortaya konulan ihlallerin hiçbirini yıllardır istikrarlı bir şekilde gerçekleştirmediğine, örneğin yayınlarında insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olduklarına, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları içerisinde küçük düşürücü, aşağılayıcı, iftira niteliğinde ifadeler kullanmadıklarına şahitlik edebilir misiniz? Arkadaşlar, samimi olalım. Kürt sorunu, başkasından esirgediğimizi kendimize hak görerek çözülemez ve Lemana dergisi çalışanlarının, İlke TV programcısı Ercüment Akdeniz'in, Fatih Altaylı'nın, Erol Zavar'ın, Furkan Karabay'ın özgürlüklerinin, sürecin sağlıklı ilerlemesi açısından son derece önemli olduğunu kabul etmeliyiz.

Özetle, Komisyonun önceliği ne olacaksa, hangi yol ve yöntemlerle çalışmalarını sürdüreceği ve tamamlayacaksa bile basın özgürlüğü özelinde demokrasiye doğru evrilen topyekûn bir zihniyet değişimi şarttır. Bu zihniyet değişiminin de siyasi iktidar blokundan başlaması gerekir. Bu değişimin sağlanması hâlinde barışa ulaşmak kolaydır. Tekrar edeyim: Kürt sorunu ve diğer tüm temel sorunlar başkasından esirgediğimizi kendimize hak görerek çözülemez. Nasıl bu sürecin yeni dilini inşa etmekten bahsediyoruz, güven arttırıcı adımlar atmaktan bahsediyoruz, zihniyet değişimi de özel bir yasal düzenleme gerekmeksizin sorunun çözümüne yönelik zihniyetlerin, niyetlerin ortaya konulması açısından toplumsal rızayı arttıracak, pekiştirecek bir adım olacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 107

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

OKAN KONURALP (Ankara) - Tamamlıyorum.

Ve son olarak, kimlerin dinlenilmesi gerektiğine ilişkin olarak şunları da vurgulamak isterim: Konuşmamın içeriğine atfen, Gazeteciler Cemiyetinin, Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyetinin, Dicle Fırat Gazeteciler Cemiyetinin, Türkiye Gazeteciler Sendikasının, ÇGD, DİSK Basın-İş'in, basın özgürlüğü ve barış gazeteciliği bağlamında dinlenilmesinin yerinde olacağını düşünüyorum. Türkiye Barolar Birliğinin ve bölge barolarının, Türk Tabipleri Birliğinin ve bölgenin önde gelen sivil toplum örgütlerinin, ama aynı zamanda sadece bölgenin değil, Suriye'nin de, örneğin Irak'ın da çok kültürlü ve çok dinli olmasından kaynaklı olarak Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Yezidi, Keldani toplumlarının, dinî ve sivil toplum örgütlerinin de dinlenmesinin son derece kıymetli olacağını düşünüyorum.

Ve Sayın Başkan, size emanet edeceğim son bir önerim olacak: Sayın Kurtulmuş, Tahir Elçi Vakfı Başkanı Avukat Mahsum Batı'nın dinlenmesinin de gerekli olacağını düşünüyorum. Bu hususları dikkate almanızı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

OKAN KONURALP (Ankara) - Bir daha tekrar edeyim Sayın Başkan: Tahir Elçi Vakfı Başkanı Avukat Mahsum Batı'nın da dinlenmesinin kıymetli olacağını düşünüyorum. Bu önerimi özellikle dikkate almanızı istirham ediyorum.

Teşekkür ediyorum efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bekin, buyurun.

DOĞAN BEKİN (İstanbul) - Çok teşekkürler.

Değerli Başkan, kıymetli Komisyon üyeleri, değerli basın mensupları; Bazala Kutarba diyor ki: "Savaş pahalı; top, tüfek, uçak lazım, kin lazım, nefret lazım, en önemlisi de uğrunda feda edilecek gencecik günahsız insanlar lazım. Barış ise ucuz; barış için sadece vicdan, empati ve sevgi lazım."

Değerli Başkan, yeni felsefecilerin önde gelen simalarından Cezayirli Beni Saf ailesi mensubu olan ünlü Fransız Filozof Bernard Henry Levy'ye göre 21'inci yüzyılda en büyük çatışmayı Müslümanlar kendi aralarında gerçekleştirecek ve Türkiye de çatışmaların kilit ülkesi konumunda olacaktır. Nitekim son dönemlerde Libya, Irak, Suriye, Lübnan gibi ülkelerde yaşanan şiddet olayları ülkemizi de derinden etkilemiştir. Bu nedenle bu Komisyonun önünde tarihî

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 108

sorumluluk olduğunu ifade etmek istiyoruz. Bizim ayrıştırıcı değil birleştirici politikaları incelememiz gerekmektedir. Artık sekteryan ve etnisite temelli politikaların hiçbir sonuç veremeyeceği, bunun toplumsal bölünmüşlüğe yol açacağı muhakkaktır. Orta Doğu'da 15 Eylül 2001'den beri yaşanmakta olan sancılı sürecin bir an önce sona ermesi en büyük dileğimizdir. Küresel güç eğilimlerinin içinde bulunduğumuz çalkantılı coğrafyada dayatmacı politikalarla yeni bir korku duvarı olarak ikinci Sevr sendromunu Oded Yinon formunda egemen kılmaya çalışmaları karşısında tehditkâr, kutuplaştırıcı yaklaşımlarla meydan okuma politikalarını tercih etmek, çözüm yolundaki beklentileri akamete uğratacağı gibi, hiçbir sonuca götürmesi de asla mümkün değildir. Bu bağlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi öncülüğünde kurulan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun uzlaşmacı ve yapıcı bir jargonla yeni bir politik anlayış inşa etmek ve tüm etnisitelere yönelik kucaklayıcı, birleştirici ve bir arada var olma yolunda güçlü bir politik iradeyle daha geniş perspektifli politikalar ortaya koymak, nitel anlamda yeni bir momentum özeline ortaya çıkmasına zemin sağlayacaktır.

Ezcümle, toplumsal ve siyasi istikrarı doğrudan tehdit eden baskı, ayrımcılık, engelleme ve rahatsızlıkların derhâl son bulması büyük önem arz etmektedir. Türkiye'de istikrarı sağlayacak güçlü adımlar atmak yerine salt belirli kesimlerin kişiliklerine büyük yatırımların yapılmasının yeğlenmesi durumunun yaşanacak olan açmazı daha vahim bir hâle sokacağı muhakkaktır. Terörden etkilenen tarafların dinlenebilmesi açısından ileride bizim de bir liste sunmamız söz konusu olacaktır.

Bu arada, geçen, en son toplantıda Sayın MİT Başkanı, Millî Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanı Komisyon tarafından dinlendi. Özellikle Dışişleri Bakanımızın da bir an önce önümüzdeki Komisyon toplantısında dinlenmesinin çok büyük fayda oluşturacağını burada ifade etmek istiyoruz. Artık kardeşlik hukukunun bir an önce tesis edilmesinin ve tüm etnisiteler arasında eşitliğin ortaya konulmasının, adaletin sağlanmasının en büyük temennimiz ve arzumuz olduğunu burada özellikle vurgulamak istiyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

DOĞAN BEKİN (İstanbul) - Tabii efendim.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 109

Biz 86 milyonu aynı potada ve hepsini de eşit kardeşlik ruhu içerisinde gördüğümüzü ifade etmek istiyoruz. Biz yüzyıllarca nasıl ki kardeşçe yaşadysak bundan sonra da kardeşçe yaşayabileceğimizi burada vurgulamak istiyoruz. Bu Komisyonun gerçekten özellikle coğrafyamızda yaşanan çalkantılı iklim döneminde oluşturulmasının son derece büyük fayda sağlayacağını ifade ediyorum ve bu tarihî fırsatın kaçırılmaması adına herkesin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesinin artık bir vâcibe olduğunu burada ifade etmek istiyorum.

Hepinizi, başta Sayın Komisyon Başkanımız Profesör Doktor Numan Kurtulmuş olmak üzere Komisyon üyelerimizi saygıyla selamlıyor, Allah'a emanet ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Altınok, buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Sayın Başkan, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu üyeleri -arkadaşlar söylenmediğini söylediler, ben özellikle söylemek istedim Komisyonun adını- hepimizi saygıyla, hürmetle selamlıyorum.

Bu uzun çalışma sürecinin sonunda hepimizin sabrı için teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, Türkiye elli yıla yakın süre içerisinde terörle mücadele ediyor ve bu sürede gerçekten şehitleri, gazileri, insan kaybını, ekonomik kayıpları ve sosyal sıkıntıları hep beraber bizim nesil yaşadık ve yaşamaya devam ediyoruz. Bu yapmış olduğumuz çalışmayla bu elli yıldır çekmiş olduğumuz sıkıntıları bir an önce bertaraf etmek ve bizden sonra gelen nesillerin, evlatlarımızın bu sıkıntıyı bir daha yaşamaması için gayret gösteriyoruz. Ben sonuçta bu Komisyonun 3 toplantıda bile çok büyük işler başardığını, belki bu toplantıya gelene kadar birbiriyle oturup konuşmamış, sohbet etmemiş milletvekillerinin bile kendi aralarında bir samimiyetin, kendi aralarında bir konuşma ortamının oluştuğunu görüyorum ve bunun mutluluğunu yaşıyorum.

Değerli arkadaşlar, tabii, bunu konuşurken özellikle 86 milyon insanımızın birlikte yaşama kültürünü bugüne kadar devam ettirdiği gibi bundan sonra da yapacağımız çalışmalarla bu birlikte yaşama kültürünün üzerine daha fazlasını koyarak devam ettirmesine katkı sağlayacağımızı düşünüyorum. Türkiye'nin bölünüp parçalanması kaygısının ve korkusunun boş yere bir korku olduğunu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 110

düşünüyorum. Biz imparatorluk bakiyesi bir ülkeyiz ve Türk'üyle, Kürt'üyle, Çerkez'ile, Arap'ıyla iç içe geçmiş ve yıllardır birlikte yaşamayı bir usul yapmış, birlikte yaşama kültürünü sağlamış bir toplumuz; onun için böyle bir kaygının da çok fazla bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Silahın ve şiddetin son bulunduğu bir ortamda bu terör konusunun daha olgunlukla tartışılır bir hâle geleceğini ve hep birlikte bu ortamı birlikte oluşturabilme noktasında bir iradenin oluşacağına da özellikle inanıyorum ve belirtmek istiyorum. Fakat literatürü ve kullandığımız kelimeleri... Tabii ki arkadaşlarımız zaman zaman söylüyorlar; dil, üslup meselesi. Tabii bizim cenaha bakıldığındaki dil ve üslup meselesinde görülen sıkıntıları, bizim de buradan baktığımızda aynı sıkıntıları görebilme durumunda olduğumuzu biliyorum, görüyorum. Niye? Burada konuştuğça, bir arada olduğça, birbirimize empati duyduğça bu sıkıntılardan veyahut da duymuş olduğumuz rahatsızlıklardan kurtulabileceğimize inanıyorum. Mesela, "Barış annelerini davet edelim." derken Diyarbakır Annelerinin hiç ifade edilmemesi yanlış veya...

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - Ettik, söyledik.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Ben bütün arkadaşlarım için söylemiyorum ama edilmediğini özellikle takip ettim ve not aldım.

Yine, şehit ailelerimizden bahsederken arkadaşlarımız sanki şehitlerimiz sadece Türk kökenli insanlardanmış gibi konuşuyor; doğru değil, Kürt kökenli olup bir sürü şehidimiz var, gazimiz var yani terörle mücadelede sadece bunu ayırırsak, bunu öyle bir kıstas yaparsak çok yanlış yaparız arkadaşlar. Şehit ve gazi olan şehitlerimiz ve gazilerimiz içerisinde Türkler ve Kürtler birlikte terörle mücadele ettiler ve bir sürü gazimiz var, şehitlerimiz var; bunu da özellikle belirtmekte fayda var.

Yine, kardeşlik ve eşitlik konuşulurken tabii ki hem kardeş olmak hem de eşit olmak lazım gelir. Sadece eşitlik veya kardeşlik yetmez, eşitliği ve kardeşliği birlikte ama hepimiz için, herkes için aynı... Biraz önce Ayşe Hanım'ın söylediği gibi, sadece ezilenler Kürtler miydi? Hayır, Türkler de ezildi. 28 Şubatı yaşamış bir insan olarak muhafazakârlar, dindarlar da ezildi veyahut da Alevi vatandaşlarımız da o manada sıkıntı çekti. Onun için hepimiz için, herkes için aynı şeyi, aynı güzellikleri birlikte istemekte fayda var.

Tabii ki kolay değil. Ben onun doğruluğunu kendi nefsimde de hissediyorum ama sizlerde de görüyorum bunu, hepimiz de görüyoruz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 111

Konuştukça, ilerlettikçe ve paylaştıkça inanıyorum ki daha ortak bir dil, daha ortak...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Ben, tabii, özellikle şehit ve gazilerimizle alakalı da bir iki cümle etmek istiyorum. Değerli Başkanım, AK PARTİ hükûmetleri kurulduğu günden beri özellikle şehit ve gazilerimizle, onların yakınlarıyla alakalı çok büyük hizmetler yaptı, çok büyük yasal düzenlemeler yaptı gerek işe yerleştirme gerek sosyal ve ekonomik şartlarıyla alakalı ama yine eksik ve noksanları var. O eksik ve noksanlarını da yine birlikte yapabilme iradesine ve gücüne sahibiz, o çalışmalarını da yapıyoruz.

Yine, bu çağıracağımız şehit ve gazi derneklerimizden -arkadaşlarımız da saydı- Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneğinin, Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin, Emniyet Teşkilatı Vazife Malulü ve Şehit Aileleri Vakfının, Türkiye Emekli Subaylar Derneğinin, Türkiye Emekli Astsubaylar Derneğinin, Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneğinin, yine güvenlik korucuları dernek federasyonlarının bu toplantıda olmalarının faydalı olacağını düşünüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Son söz -yine, Sayın Tanrıkulu söyledi- işte kamunun içerisinde de bu işe direnç gösterenler olabilir, onlara da buradan bir mesaj vermek lazım gelir. Yıllarca kamu idareciliği yapmış bir insan olarak söylüyorum: Artık Türkiye'de -AK PARTİ'yle ve Recep Tayyip Erdoğan'la beraber- idarenin kendi adına sözü geçmiyor, siyasi irade o idareye hâkimdir. Siyasi irade ne derse o idare de o yönde hareket etmek zorundadır, etmek durumundadır. Buna hiçbir kamu görevlisinin siyasi iradenin, Hükûmetin bakışının dışında bir bakış göstermesi söz konusu olamaz diye söylüyorum.

Buradan -yıllarca onlarla bu mücadelenin içinde bulunmuş bir insan olarak- bütün şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 112

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Gazilerimize sağlık, sıhhat diliyorum ve bu Komisyonun sonunda 86 milyonun bütün fertlerinin kendinde bir şeyler bulabileceği, daha güzel, daha huzurlu ve silahın, şiddetin olmadığı, kardeşlik hukukunun da ön planda -hadi, bunu bir daha tekrar edeyim- kardeşlik ve eşitlik hukukunun -Ahmet Şık için söylüyorum bunu da- daha ön planda olduğu, birbirimizi daha iyi anladığımız bir süreci empati yaparak sağlamış oluruz diye düşünüyorum.

Komisyonumuzun bundan sonraki çalışmalarında başarılar diliyorum, başta zatıalınız olmak üzere bütün arkadaşlarımıza saygılarımı, hürmetlerimi sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Akdoğan, buyurun.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; ben de hepinize saygılar sunuyorum.

Hoş bulduk; bunu usulen söylemiyorum, gerçekten Komisyonun 3'üncü toplantısında Komisyona dâhil olmuş birisi olarak hoş bulduğumun altını çizmek istiyorum.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) - Şimdiye kadar iyi gidiyoruz.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Evet Sayın Bakanım.

Siyasal partilerin ayrı ayrı tabii ki yaptıkları iletişimler olabilir ancak bu Komisyonun topyekûn bir iletişim stratejisi de olmalıdır çünkü Komisyona gelindiğinde hoş bulunduğu kamuoyu tarafından bilinmelidir, böyle düşünüyorum.

Diğer bir mesele Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; önceki toplantılarda Komisyonun çalışma usul ve esaslarına yönelik 12 maddelik bir yönerge ortaya çıkmış. Ben de bu Komisyona gelirken tabii, bu yönergeye baktım ve burada net olan bir şey var 2'nci maddede. Bunun zaman zaman tekrar tekrar gündeme gelmesine engel olmak lazım. Yani "Komisyonun amacı ve görevi" bölümünde terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkarılması var, doğru; toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi var, çok doğru; millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi var, evet, doğru ama onlarla aynı oranda, aynı metinde, aynı paragrafta özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışma yapmak da var. Yani bu tali bir şey değil, asli bir şeyin yanına konulmuş da değil, öyle de belirtilmemiş. Dolayısıyla "Bu Komisyon her sorunu çözemez,

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 113

bu Komisyon her açığı kapatamaz." diyerek metnin sonundaki ifadelerden geri durmamamız gerektiğini düşünüyorum.

Ben bu 2'nci maddedeki toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi başlıklarında bir öneri yapıp davetleri ona göre söyleyeceğim Başkanım, izin verirseniz. Bugün Sayın Grup Başkan Vekilimiz Murat Emir ve Genel Başkan Yardımcımız Sayın Gökçe Gökçen'in açıkladığı demokratikleşme paketimizin içerisinde devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi maddesi var, devletin inançlara karşı tarafsız olması. "Bu, böyle değildir." diye başlarsak tıpkı Kürt sorununda olduğu gibi bence düğmeyi yanlış ilikleriz çünkü bunun böyle olduğunu düşünen yurttaşlarımız varsa, bu vardır. Bunu Alevilere de "Sen ayrımcılık görmüyorsun." diye söylemek, Alevi yurttaşlarımıza da bu başlık altında "Senin ne ayrımcılık gördüğün var ki?" diye dayatmak, en hafif tabiriyle o yurttaşlarımızı anlayamamaktır.

Sayın Bakanımız da Sayın Başkanımız da "empati" sözcüğünü kullandı. Şimdi, 3'üncü kez bu Komisyonunda "empati" sözcüğü geçiyor. Ben kilit sözcüklerden bir tanesinin bu olduğunu düşünüyorum. Bu Komisyonun çalışmalarını çok değerli gören bir milletvekili olarak inanç meselesine de bu Komisyonun gözünü ve kulağını açması gerektiğini düşünüyorum.

Ülkemizde sosyal, kültürel, inançsal farklılıklar zenginliğimizdir, laiklik de bu zenginliğin güvencesidir. Her yurttaşımızın özgürce, eşit koşullarda, bir arada kardeşçe yaşaması esastır; farklılıkların bir arada yaşaması da ülkemizin bölünmez bütünlüğünün harcıdır. Toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi konusunda, biraz önce de ifade ettiğim gibi, önemli unsurlardan bir tanesi de Alevi yurttaşlarımızdır. Alevi yurttaşlarımızın -kamu başta olmak üzere- yaşadıkları eşitsizliklere, karşılaştıkları hak ihlallerine, Alevi inancının ve taleplerinin yok sayılmasına son verilmesi gerekir; bu da toplumsal olarak bütünleşmemizin, millî birlik ve kardeşliğimizin pekişmesinin ana noktalarından bir tanesidir.

Alevi gençlerin çoğu mülakatlara girme gereği dahi duymamaktadır. Hukuk fakültesinden mezun olan genç meslektaşlarım kendilerini avukat olmak zorunda hissetmekte, nasıl olsa hâkim, savcı olamayız diye düşünmektedir; bu, bir gerçeklik olabilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 114

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Hemen Başkanım.

Kimileri böyle düşünüyor olabilir, böyle hissediyor olabilir ama hissediliyorsa bile çok somut olarak ortada durmaktadır.

Alevi yurttaşlarımıza hizmet edeceği düşünülen ancak yanlış uygulamalar nedeniyle muhatapları tarafından karşılık bulmayan, Kültür Bakanlığının çatısı altında oluşturulmuş bir kurum var; Alevi ve Cemevi Başkanlığı. Kuşkusuz bir kuruma ihtiyaç vardır, yalnız bu kurum kurulurken düğme yine yanlış iliklenmiştir. Hâl böyle olunca, bu kurum Aleviler tarafından bir "inkâr ve asimilasyon merkezi" olarak nitelendirilmektedir. Tam da böyle diyorlar metinlerinde. Dolayısıyla yeni bir kurum ihdas edilebilir, yeniden bir kurum oluşturulabilir, bunun çerçevesi daha geniş çizilebilir; bununla ilgili de mutlaka konuşmamız gerekir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Alevi yurttaşlarımızın başvuruları üzerine verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları vardır, bunlar dikkate alınmalıdır. Herkesin ayrımcılıktan uzak bir şekilde, kendisini özgürce ifade edebilmesi ve devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi için cemevleriyle ilgili de bir yasal düzenleme yapılmalıdır. Cemevlerine ibadethane statüsü tanınmalıdır. Madımak'ın bir utanç müzesi hâline, topyekûn bir utanç müzesi hâline getirilmesi konusu vardır. Bu, yaraları kapatmaz -yani "Bir binanın müze yapılması ne olur ki?" diye sorabilirsiniz- ama ruhları iyileştirir, bu da önemlidir. Alevilere dönük katliamlarla yüzleşilmelidir, katledilen yurttaşlarımızla ilgili mutlaka bir duruş sergilenmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Bitiriyorum Başkanım.

Meclis Başkanımız Sayın Kurtulmuş'un bir açıklamasında bir bahis geçmişti, ondan sonra Başkanımız "Bir tek Alevi kardeşimiz bile üzülürse bundan dolayı büyük üzüntü duyarım." demişti. Başkanım, çok Alevi kardeşimiz, kardeşiniz çok konuda uzun zamandır çokça üzülmemektedir. O günlerde yaptığınız açıklamada Sayın Başkanım "Alevi kanaat önderlerine, milletvekillerine samimi bir hasbihâl için kapım açık." demiştiniz. Fırsat bu fırsattır, açık olan kapı bu

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 115

kapı olmalıdır, Alevi kurumları, kanaat önderleri de bu Komisyonunda mutlaka dinlenmelidir Pir Sultan Abdal Kültür Derneğinden, Alevi Bektaşî Federasyonundan. Birçok kurum toplumsal bellekten dinlenmelidir. Bu isimler ve kurumlar fikir üretme yetkinliği yüksek...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - ...çözüm odaklı, devlet tecrübesiyle yoğrulmuş perspektifleri geliştirmemize, sürecin ilerlemesine katkı sunacaktır.

Son söz olarak ifade etmek isterim ki bu Komisyonun anahtarı ret ve inkâr değil, samimiyet ve ikrar olmalıdır.

Çok teşekkür ediyorum.

Komisyonumuza çalışmalarında başarılar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Yapıcıoğlu, buyurun.

ZEKERİYA YAPICIOĞLU (İstanbul) - Sayın Başkan, teşekkür ediyorum.

Öncelikle, Komisyon çalışmalarımızın daha verimli olmasını ve hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Gündem dün öğleden sonra odalarımıza yazılı olarak gönderilmiş yani yirmi dört saatten az bir zaman kala, bu sürenin yetersiz olduğu açıktır ama geç de olsa bize ulaşan bir gündem var, gündem ulaştı. Buna rağmen gündeme bağlı kalma konusunda yeterli hassasiyet gösterilmiyor ve bu nedenle maalesef toplantının verimi düşüyor. Herkesin önceliği veya şahsi gündemi farklı olabilir, her bir Komisyon üyesinin mensubu bulunduğu partinin meseleye yaklaşımı veya çözüm önerisi de farklı olabilir ancak bu Komisyon belirlenmiş bir gündemle toplanıyor. Her sorun elbette konuşulabilir ancak bir sorunun varlığı veya henüz çözülememiş olması diğer meselelerimizin çözümü için uğraşmanın önünde engel olmamalı. Samimi çabalarımızla çözüme odaklanmayı başarabilirsek bu Komisyonla ilgili oluşmuş yüksek beklentiyi karşılamayı da başarabiliriz. Toplantılarımızın daha verimli olabilmesi için gündemin önceden belirlenmesi ve en az yetmiş iki saat önceden Komisyon üyelerine bildirilmesi, söz alan sayın üyelerin gündeme bağlı kalması ve süreyi verimli kullanması, gündem dışı söz almak isteyenlere -eğer Komisyon bu konuda bir irade ortaya koyacaksa- Komisyonun kararıyla toplantının sonuna doğru son gündem başlığı olarak ayrıca söz verilmesi gerekir diye düşünüyoruz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 116

Komisyon üyeleri olarak asgari düzeyde şunları yapabilmeliyiz: Katılmasak bile her bir kişinin bakış açısını, endişesini anlamaya çalışmalıyız. Zarar gören kardeşliği onarmak için çalışıyoruz, bu amaca zarar verecek dil ve üsluptan şiddetle kaçınmalıyız. Sorunu parçalara ayırıp elbette bütünsellik perspektifiyle sorunu parça parça çözebiliriz. Sorunun hukuki çözümü için, hukuki çerçeve ve yasal düzenlemeler için bir alt komisyon kurulmasının işi daha hızlı yapma açısından faydalı olacağını düşünüyorum. Kabul edelim ki işimiz çok kolay değildir. İçeride, dışarıda çözüm olmasın diye elinden geleni ardına koymayacak çok sayıda kişi ve kurum vardır. Bu Komisyonda görev alan herkesin hayırlı bir sonuç istediğini varsayarak ve inanarak diyorum ki; zaten kolay olmayan işimizi daha da zorlaştırmayalım.

Komisyon çalışmaları kapsamında davet edilecek kurumlar ve kişilerle ilgili talep ve önerilerimizi ayrıca yürütülecek çalışmalar ve takvimle ilgili düşüncelerimizi yazılı olarak sunacağız inşallah.

Kapalı yapılmasına karar verilen oturumlar hariç, tutanakların da Komisyon üyelerine mümkün olan en kısa zamanda ulaştırılmasını talep ediyoruz.

Meşhur Kürt Âlim Saidi Nursi'nin dediği gibi biz de diyoruz ki: "Benim mezhebim muhabbete muhabbet etmektir, husumete husumet etmektir. Yani dünyada en sevdiğim şey muhabbet ve en darıldığım şey de husumet ve adavettir."

Son olarak kalplerde kin ve husumet duygularının kalmadığı bir gelecek inşasına, kardeşliğin edebiyatını yapmayı geride bırakıp kardeşliğin hukukunu tesise katkı sunmaya muvaffak olabilme temennisiyle Komisyonumuza hayırlı çalışmalar diliyorum ve bundan sonraki toplantılarımızın önceden belirlenmiş bir gündemle daha verimli, daha hayırlı sonuçlar doğuracak şekilde yapılması temennisiyle bütün üyelere saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum.

Son söz Sayın Katırcıoğlu, buyurun.

RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU (Kocaeli) - Çok teşekkür ederim.

Sayın Meclis Başkanım, kıymetli Komisyon üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun çalışmalarından Meclis Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş Bey'in

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 117

Başkanlığında memnuniyetle istifade ediyor ve bu tarihi Komisyonun üyesi olmaktan büyük onur duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Bu Komisyon başta örgütün silah bırakma ve fesih süreçlerini yakından takip etmek ve ülkenin daha da demokratikleşme sürecine katkı sunmakla beraber, terörün istismar ettiği tüm alanları ele alarak bir çalışma yürütmektedir. Siyasetten önce yıllarca insan hakları üzerine, toplumsal meseleler üzerinde çalışma yapmış bir kardeşiniz olarak, siyasi hayatımızda da Mecliste de kadın hakları üzerine, insan hakları ve çocuk hakları üzerine çalışmış bir kardeşiniz olarak geçtiğimiz yıl yüksek lisans tez çalışmamı "Terör Amaçlı Kullanılan Çocuklar: PKK Analizi" üzerine yaptım. Bu çalışma kapsamında, çocuk yaşta iken ikna edilerek ya da kandırılarak dağa çıkartılmış ve sonrasında büyük zorluklarla PKK tarafından öldürülmeyi göze alarak kaçmayı başarmış yaklaşık 19 katılımcıyla akademik mülakatlar yaptım. Görüşmelerde akademik etik kurallar gereğince sadece şahsım ve dağdan inmeyi başarmış bu insanlar vardı. Bu akademik çalışmanın en önemli bulgularından biri ise şu oldu: PKK'nın propaganda zeminini oluşturan söylemlerinin tamamına yakınının bugünkü Türkiye'de geçerliliğini yitirmiş olmasıdır.

Şimdi, bu çerçevede, AK PARTİ döneminde yapılan çalışmaları hatırlamakta fayda olduğunu, kayıtlara girmesi gerektiğini düşünüyorum. Kısaca, hızlıca özetlemeye çalışacağım. Özel radyo ve kanallarda Kürtçe yayın serbestliğinin gerçekleştirilmesi, yirmi dört saat Kürtçe yayın yapan devlet televizyon kanallarının kurulması, seçim kampanyalarında Kürtçe konuşma yasağının kaldırılıp propaganda yapılmasının özgürleşmesi, seçmeli ders olarak Kürtçenin okullarda okutulması, yerel yönetimlerin inisiyatifi doğrultusunda Kürtçe isimlerin konulması gibi adımlar AK PARTİ'nin attığı adımların yalnızca bir kısmıdır. Kürtçe alfabede yer alan yasaklı harflerin kullanımının önündeki engellerin kaldırılması, dernek ve kültürel faaliyetlerde Kürtçe kullanımının önündeki hukuki engellerin aşılması da yine AK PARTİ döneminin icraatları arasında yer almaktadır. Kürtçe şarkı, tiyatro edebiyat eserlerinin özgürce çıkartılabilmesi, Kürtçe isimli siyasi parti ve derneklerin açılmasının yasal hâle getirilmesi de yine yirmi dört yıllık AK PARTİ döneminin demokratikleşme adımlarından bazılarıdır.

İktidara geldiğimizde, ülkemizde cezaevlerinde insanlar işkenceye maruz kalıyordu, faili meçhul cinayetler, çete yapılanmaları ülkemizin âdeta

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 118

gerçeklerinden olarak kabul ediliyordu. Bizler bunları ortadan kaldırdık ve ülkemizin demokratikleşme ve vatandaşlarımızın özgürlük içerisinde yaşamlarını temin etme alanlarında faaliyetler ortaya koyduk. Katılımcılarla yaptığım görüşmelerde atılan bu adım ve faaliyetlerin bir karşılık bulduğunu gördüm, bunların insanlara nasıl olumlu tesir ettiğini gördüm; her şeyden önce ben de bir insan olarak bundan gurur duydum. Türkiye'de artık Kürt kimliğinden dolayı ayrımcılığa uğrayan ve dağa çıkan insanlar yok. Bundan dolayı, geçmişte olduğu gibi nefretler yaşanmıyor ve tecrübe edilen etnik ayrımlar da yok. PKK'nın geçmişte dağlara çıkarmak için ikna etmeye çalıştığı bu söylemler Türkiye'de artık geçerliliğini yitirmiştir. Görüşmelerde de bu çok açık ve net olarak ortaya konulmuştur.

Yine, Değerli Komisyon üyeleri, 26'ncı Dönem Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanlığım döneminde, Kolombiya'da FARC terör örgütünün fesih sürecinde birtakım incelemeler yapmak üzere heyetimle birlikte ziyaretlerde bulunduk, bir dizi toplantılar gerçekleştirdik. Orada ve diğer terör örgütlerinin fesihlerinde gördüğümüz de yine aynıydı. İşte, bugün bu Komisyonun kurulması ve bu sürecin başlamasında üçüncü bir göze ihtiyaç olmaması, Türkiye'ye özgü bir yöntemle çözümlüyor olması, hiçbir dış desteğe ve kaynağa ihtiyaç duymadan kendi kendimize yeter ve bu süreci hayırla nihayete erdiririz diye düşünüyorum. Bundan bir vatandaş olarak da zerre şüphem olmadığını ifade etmek istiyorum.

Çok kısaca, AK PARTİ olarak biz bu demokratik adımları atarken asla örgütlerin dayatmasıyla adım atmadık, al ver pazarlığı asla yapmadık. Biz bu adımları inancımız, siyasi anlayışımız ve insani duruşumuz bizleri bu hak temelli yaklaşıma mecbur kıldığı için attık.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU (Kocaeli) - Hemen tamamlıyorum.

Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun çalışmalarında da vatandaşlarımız bir daha bunlara maruz kalmasın, hiçbir çocuk hayatı boyunca atlatamayacağı travmalar yaşamassın, milletimizin hiçbir ferdi devletinden şüphe duymasın ve hiçbir evladımız bu ve benzeri örgütlerin tuzağına düşmesin diye çözüm için ortak irade sergiliyoruz. İç cepheyi tahkim ediyoruz, aynı zamanda bölgesel cepheyi de tahkim ediyoruz. Çok önemli hedeflerimizden biri, kamu görevlilerimiz üstlerine düşen görevleri yapıyor. Biz

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 119

siyasilere düşen görev ise tüm vatandaşlarımıza kendilerini özgür hissedeceği, refah içinde yaşayacağı, gelecek yüzyılda geçmiş yüzyılın hatalarının var olmadığı, herkesin mensubu olmaktan onur duyacağı bir memleket oluşturmaktır. Bedelse çoktan ödenmiştir. Şehit ve gazilerimizin emaneti bizim sırtımızdadır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU (Kocaeli) - Onlar ülkemizin, milletimizin, devletimizin kutup yıldızlarıdır. Bütün şehitlerimizi rahmetle ve minnetle anıyorum. Menzilimiz kardeşlik ruhu içinde güçlü bir Türkiye'dir. Bu menzil için kan, gözyaşı ve çatışmaya "Dur." demek için Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Milliyetçi Hareket Partisi lideri Sayın Devlet Bahçeli taşın altına ellerini değil gövdelerini koymuşlardır. Bu iradelerinden ve hassasiyetlerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Ben de Âşık Veysel'in sözleriyle sözümü tamamlamak istiyorum: "Cümle canlı hep topraktan/ Var olmuştur emir Hakk'tan/ Rahmet dile Allah'tan/ Tükenmez rahmet deryası/ Veysel sapma sağa sola/ Sen Allah'tan birlik dile/ İkilikten gelir bela/ Dava insanlık davası." diyorum.

Herkesi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, böylece 38 arkadaşımız söz almış oldu. Fevkalade faydalı, fevkalade verimli bir toplantı olduğu kanaatindeyim.

Önce kendi adıma şunu söyleyeyim... Müsaadenizle birkaç cümlede ben de fikirlerimi beyan etmek isterim. Öncelikle, inanın ki birinci toplantıdan bu yana yaptığımız ikinci toplantı ve bu toplantı; her toplantıda benim konunun çözülebileceğine dair ümitlerim daha fazla artmıştır çünkü burada negatif taraftan işe bakarak "Bu iş olmaz, bu iş olmamalıdır." manasında söz söyleyen, söylemese bile bunu tavırlarına yansıtan hiçbir arkadaşımız olmadı. Fikirler farklı olabilir, yaklaşımlar farklı olabilir ama bu meselenin çözülebileceğine dair ümitvar olmamız gerektiğini ortaya koyan bir yaklaşımdır. Bundan dolayı arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Burada konuşulan bütün fikirlerin hepsini not aldık, hepsi zaten zabıtlar içerisinde. Ben fikirlerin üzerinde durmaktan ziyade bu çalışmalarımızın 3 ana noktasının altını çizmek isterim. Bunlardan bir tanesi toplumsal duyarlılığın ve toplumsal rızanın oluşturulması ve bunun yapılabilmesi için de toplumsal

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 120

güvenin temin edilmesidir. Ne yapacak olursak olalım, hangi yöntemi kullanarak yapacak olursak olalım, bir kere bu konuyla ilgili -burada zaten herhâlde toplumun yüzde 90'ından fazlası siyasi partiler vasıtasıyla temsil ediliyor- her bir partimizin, her bir milletvekili arkadaşımızın temsil ettiği toplumsal çevrede bu duyarlılığın artırılması için özel bir gayretle çalışmamız gerektiği ortadadır. Mesele, yöntem meselesi değil, gönül meselesidir. Evet, en doğru yöntemi bulacağız, bu bizim siyasi vazifemizdir ama nihayetinde bunun insanların gönlüne aksettirilmesi, insanların ruhuna aksettirilmesi ve "Tamam, bu meseleyi artık çözüyoruz." noktasına -sadece bölgedeki yurttaşlarımız için, sadece Kürt kardeşlerimiz için söylemiyorum- Türkiye'nin her yerindeki yurttaşlarımız için bu konunun, toplumsal rızanın sağlanabilmesi de bu Komisyonun en önemli odak noktalarından biri olmak mecburiyetindedir.

İkinci üzerinde durmak istediğim konu -vaktinizi almamak için çok kısa söylüyorum- hız meselesidir. Yani herkesi dinleyeceğiz, biz de çok çok konuşacağız eyvallah ama -bir arkadaşımız söyledi- konuşma faslı nihayetinde bir yerde bitecek, dinleme faslı da bir yerde bitecek, ondan sonra da çok süratle iş yapma ve işlerimizi sonuçlandırmak durumundayız. Teyiden söylüyorum, çok fazla arkadaşımız dikkat çekti, bu meselenin olmasını isteyenler olduğu gibi -burada sizler gibi olduğu gibi- olmamasını isteyenlerin de olduğunu biliyoruz. Bunlar Türkiye'nin içinde de var, Türkiye'nin dışında da var. Dolayısıyla akıl akıldan üstündür, hesap hesaptan üstündür. Elin oğlu hesap yapıyor, elin oğlu oyun kuruyorsa, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları olarak biz de onlardan daha üstün bir akılla ortaya bir oyun koyabiliriz, kurabiliriz. Dolayısıyla burada süreci hızlı bir şekilde ama hiçbir şekilde böyle ayağımıza dolaştırmadan, akılla, mantıkla ama mutlaka hızlı bir süreçte tamamlamamız gerektiği aşikârdır. Ne kadar uzarsa bu iş, savsaklamaya o kadar çok açık hâle gelir, sabote edilmesi, birtakım fitne unsurlarının işin içerisine girmesi o kadar mümkün hâle gelir. İkinci olarak özellikle istirahat edeceğim nokta burasıdır.

Üçüncü nokta ise Komisyonumuzun odak noktası. Umut Bey'in az evvel söylediği gibi, 2'nci maddede ele aldığımız konuların tamamını konuşacağız bugünkü toplantıda olduğu gibi, bunlarla ilgili her türlü gelişmeyi inşallah hep birlikte yapacağız. Ümit ediyorum ve öyle olmasını arzu ediyorum ki bu Komisyon çalışmalarını tamamlayıp gerekli yasal düzenlemeleri Parlamenta tavsiye ettikten sonra bir raporla da burada ele aldığımız konuların önemini

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 121

dikkate alarak, bunları da hem Parlamento'ya hem de kamuoyunun dikkatine sunabilelim. Ancak Komisyonun temel odağı örgütün silah bırakma iradesini ortaya koyduktan ve silahları sembolik de olsa teslim etmeye başladıktan sonra ortaya çıkan süreçtir. Bu anlamda da Komisyonumuzun kurulmuş olması ve özgün bir yapı olarak Komisyonumuzun kurulmuş olması gerçekten önemlidir, sizlerin katkıları takdire şayandır. Biz bir anayasa komisyonu değiliz, işte, bir hukuk komisyonu değiliz, Meclisin klasik komisyonlarından, kalıcı komisyonlarından biri değiliz ya da bir araştırma komisyonu değiliz, özel olarak kurulmuş bir Komisyonuz ve özellikle bu süreçte, silahların teslimiyle, bırakılmasıyla birlikte başlayan süreçte gerekli olan yasal düzenlemelerin teklif edilmesi, sürecin takip edilerek bunların bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması ve bu süreç içerisinde demokratikleşme, barış, adalet, bütün bu konularla ilgili tartışmaların da açık bir şekilde kamuoyunun önünde yapılmasından sorumlu olan bir Komisyonuz.

Bütün bunları yaparken 3'üncü toplantının sonunda biraz daha fazla tahkim edildiğini görmekten de memnuniyet duyduğum bir konunun altını çizmek isterim. Hiç şüphesiz farklı siyasi kanaatlerin, farklı siyasi önceliklerin bir araya gelmesi ve böylesine zor, yakıcı bir soruna çözüm bulabilmesi önce güven sorununu aşmasıyla mümkün olur. Ben güven sorununun tamamıyla ortadan kalkmasa bile büyük oranda aşıldığını görüyorum. Arkadaşların 1'inci ve 2'nci toplantılara göre daha açık konuşabildiğini, daha içten konuşmaların olduğunu görüyorum, bundan dolayı da ümitvarım. Bu 3 konuyu sizlerle paylaşmak isterim. Tabii ki bütün bu meselelerin çözümü bir zihniyet değişimi, bir demokratikleşme süreci, insanların birbirlerine yaklaşımında elde edeceğimiz yeni yaklaşımlarla çok daha kolay, çok daha hızlı bir şekilde olacaktır. Çalışmalarımızda başarılar diliyorum, çok fazla vaktinizi almayayım.

Ayrıca, değerli arkadaşlar, bundan sonra bir konuyu da birkaç arkadaşımız ifade etti, ben de ısrarla ilk konuşmamda altını çizmiştim. Bakın, bu tür çok önemli, hassas konulardaki en büyük zarar verici unsurlardan biri siyasetin magazinleştirilmesidir. Sizlerden özellikle istirham ediyorum, dikkat ediyorsunuz, arkadaşlarımız dikkat ediyor, bu konuyla ilgili -Allah rızası için- bu çalışmalarını magazin konusu hâline getirmemek lazım. Ahmet ne söyledi, Fatma Hanım ne söyledi, bunun hiçbir önemi yok, işte her şey açık, burada kamuoyunun önünde bu işler yapılıyor. İşte geçen hafta bir toplantıyı doğası

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 122

gereği kapalı bir toplantı yaptık, onunla ilgili bile bazı çevrelerden eleştirilerin geldiğini gördük. Dolayısıyla arkadaşlar, burada ortaya konulmuş bir devlet aklı var ama esas mesele bunu bir millet aklına dönüştürmektir. Devletin ortaya koyduğu bu aklı millet aklına dönüştürecek olan en önemli unsurlardan biri burada bulunan sizlersiniz, 51 üyeli bu Komisyondur. Sizlerin vasıtasıyla da siyasi partilerimiz ve farklı sivil toplum kuruluşlarımız da hiç şüphesiz bu sürece katkı sunacaklardır. Bu konuyu da güven zedeleyici bir unsur olarak gördüğüm için magazinleşme meselesine de dikkatlerinizi, dikkatlerimizi çekmek istiyorum. İlk iki toplantıda yaptığımız gibi bugün de ve bundan sonraki toplantılarda da Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı olarak basını bilgilendirmeye ilgili çok küçük bir açıklama yapıyoruz ve bu açıklamada da burada konuşulan konular, demokratikleşme, adaletle ilgili beklentiler de olmak üzere çok kısaca hatırlatılacaktır.

Değerli arkadaşlar, inşallah, verdiğiniz teklifleri, burada sözlü olarak söylediklerinizi arkadaşlarımız Sayın Genel Sekreterimizin başkanlığında çalışacaklar ve bunlardan önümüzdeki sürece ilişkin bir takvimi çok kısa bir süre içerisinde sizlerle paylaşacağız. Önümüzdeki hafta salı ve çarşamba iki gün çalışalım, bu konuşmamız gereken, daha doğrusu dinlememiz gereken grupları hızlıca dinleyelim, yapabilirsek bir günde 2-3 farklı grubu dinleyelim, böylece çok sayıda grubu dinleme imkânımız olsun. İlk toplantımızı 19 Ağustos Salı günü saat 14.00'te yine burada gerçekleştireceğiz, bu toplantıda şehit yakınlarımızı ve gazilerimizin ailelerini dinleyeceğiz, ayrıca şehit yakınları ve gazilerimizle ilgili süreçlerden sorumlu olan Aile Bakanımız Mahinur Özdemir Göktaş'ı da buraya davet ederek ondan da kısa bir bilgi alacağız ve arkasından Türkiye'de bu konuda arkadaşlarımızın da burada talepleri oldu, bu talepleri de hep beraber müzakere etme imkânımız olacak.

Çok teşekkür ediyorum.

19 Ağustosta buluşmak üzere.

MEHMET SALİH UZUN (İzmir) - Tutanaklar hâlâ "web" sayfasında yayınlanmadı, var mı onunla ilgili bir gelişme?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Şimdi onunla ilgili de "web" sayfasında çıkması lazım yani bunu da hızlandırarak en kısa zamanda yayınlayacağız.

Peki, çok teşekkürler, iyi akşamlar.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 12/08/2025

Sayfa: 123

Kapanma Saati: 20.44